

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**"Νομικές και πολιτικές διαστάσεις της ουδετερότητας στις διεθνείς σχέσεις.
– Legal and political aspects of neutrality in international relations."**

Επιβλέπων Καθηγητής : Αναπληρωτής Καθηγητής Νικόλαος Ζάϊκος
Συντάκτης: Αγησίλαος Χατζηθεοχάρης (ΑΕΜ:irs19068)

Θεσσαλονίκη, 2019

Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κοσμήτορα του ΠΑΜΑΚ κ. Κουσκουβέλη Ηλία για το ενδιαφέρον του καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού, αλλά κυρίως θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα αναπληρωτή καθηγητή μου κ. Νικόλαο Ζάϊκο, για την αμέριστη βοήθεια που έδωσε σε ό,τι χρειάστηκα και για το εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα το οποίο κλήθηκα να αναπτύξω.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για τη δύναμη που μου έδωσε και την υπομονή που έδειξε για όλο αυτό το χρονικό διάστημα που με στερήθηκε και που θα με στερηθεί ακόμα.

"I fear that a fair neutrality will prove to be a bitter pill for our friends, though necessary to keep us from the calamities of war." Thomas Jefferson (1743–1826),
3rd President of the United States of America

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις νομικές και πολιτικές διαστάσεις της ουδετερότητας μέσα στις διεθνείς σχέσεις. Δηλαδή γίνεται μια εκτενής αναφορά σχετικά με το τι ονομάζουμε ουδετερότητα, ουδέτερο χώρο καθώς και ουδέτερα άτομα και πως οι έννοιες αυτές βρίσκουν εφαρμογή μέσα από τους κανόνες που έχει θεσμοθετήσει το διεθνές δίκαιο. Μέσα από την ιστορική αναδρομή γίνεται σαφές ότι η ουδετερότητα δεν αποτελεί μια έννοια του 20^{ου} αιώνα, αλλά όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θουκυδίδης (Βενιζέλος n.d., 457) ήταν μια κατάσταση που την ήθελαν οι κάτοικοι της Μήλου, αντί να συμμαχήσουν με τους Αθηναίους.

Η ουδετερότητα έτσι όπως διαμορφώθηκε μέσα από την σύναψη συμφωνιών, όπως η Διακήρυξη του Παρισιού του 1856, οι Συμβάσεις της Χάγης του 1907, το σχέδιο κανόνων για τον εναέριο πόλεμο του 1923, οι Συμβάσεις I και IV της Γενεύης (1949) και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, έχει λάβει πλέον μια αρκετά σαφή μορφή, η οποία και καθορίζει τους κανόνες, αλλά και τις υποχρεώσεις που οφείλει να πράττει μία χώρα προκειμένου να λάβει το χαρακτήρα της ουδέτερης, πέρα από το γεγονός βέβαια ότι θα το έχει επικαλεστεί και η ίδια. Αναλύοντας τις μορφές της ουδετερότητας, της μόνιμης και της διαφοροποιημένης, γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι η ουδετερότητα μπορεί να προσαρμοστεί στο πλαίσιο εκείνο το οποίο θα εξυπηρετεί το εκάστοτε κράτος.

Οι κανόνες της ουδετερότητας καθορίζουν τα στοιχεία εκείνα τα οποία πρέπει να ακολουθεί ένα κράτος για να μπορεί να συγκαταλέγεται στις ουδέτερα. Οι κανόνες αυτοί είναι το αποτέλεσμα του εθιμικού δικαίου, το οποίο μέσα επίσης από τις διεθνείς συμβάσεις και την πρακτική των διεθνών οργανισμών απέκτησε τη μορφή του διεθνούς δικαίου. Μέσα από τους κανόνες της ουδετερότητας, η έννοια αυτή απέκτησε σημείο αναφοράς και υπόσταση και ως εκ τούτου μπορεί να σταθεί μέσα στις διεθνείς σχέσεις, δεδομένου ότι η ουδετερότητα μιας χώρας αναγνωρίζεται από κάθε άλλη μη ουδέτερη χώρα. Η εξωτερική πολιτική, η οποία χαράσσεται υπό το πρίσμα αυτών των κανόνων, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από έτερη χώρα, δεδομένου ότι οι κανόνες αυτοί είναι κοινοί και αποδεκτοί από το διεθνές δίκαιο.

Αναλύοντας την διάσταση της ουδετερότητας αντιλαμβανόμαστε την έκταση την οποία λαμβάνει, καθώς αναφέρεται και στους τρεις χώρους που μπορεί να λάβει χώρα μια σύγκρουση. Γίνεται λοιπόν μια εκτενής παρουσίαση που αφορά την ουδετερότητα στον χερσαίο, στον θαλάσσιο, καθώς και στον εναέριο χώρο. Στις τρεις αυτές διαστάσεις η ουδετερότητα καταφέρει να βρει εφαρμογή με συγκεκριμένες ενέργειες που έχουν όμως ως κοινό παρονομαστή την αμετακίνητη αμεροληψία του ουδέτερου κράτους απέναντι στις λοιπές αντιμαχόμενες πλευρές, την συμμετοχή μόνο σε περιπτώσεις όπου προέχει η ασφάλεια των ανθρώπων και η εξασφάλιση της υγείας τους, δηλαδή για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς και η αποφυγή κάθε ενέργειας η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι διευκολύνει ή δίνει κάποιο πλεονέκτημα σε μία εκ των αντιμαχόμενων πλευρών. Η μη συμμετοχή σε μια σύγκρουση δεν συνεπάγεται και ουδετερότητα από τη στιγμή που η βοήθεια μπορεί να έρθει με ποικίλους τρόπους (εμπορικούς, οικονομικούς, διπλωματικούς, κλπ). Ο χαρακτηρισμός της ουδέτερης περιοχής, της ουδέτερης θάλασσας καθώς και του ουδέτερου εναέριου χώρου, φανερώνει την ανάγκη οριοθέτησης αυτών των περιοχών, οι οποίες θα παρέχουν ασφάλεια και εντός των οποίων δεν θα επιτρέπεται η οποιαδήποτε πολεμική δραστηριότητα. Η δυνατότητα του ανθρώπου να μάχεται και στους τρεις αυτούς χώρους επέβαλε την ανάγκη δημιουργίας εκείνου του εθιμικού δικαίου, που θα μπορούσε να εξασφαλίσει την ουδετερότητα ολοκληρωτικά.

Το ουδέτερο κράτος διατηρεί την ουδετερότητά του μέσα στο έδαφός του, αν έχει ακτογραμμή στον θαλάσσιο χώρο του και αντίστοιχα και στον εναέριο χώρο του. Έχει κάθε δικαίωμα να υπερασπιστεί την ουδετερότητά του όταν άλλο κράτος επιχειρεί να την διασπάσει ή να εκτελέσει επιχειρήσεις μέσα από την ουδέτερη περιοχή του. Η αυτοάμυνα δεν ακυρώνει την ουδετερότητα μιας χώρας. Είναι κάτι το οποίο επιβάλλεται, ώστε οι πολίτες της ουδέτερης χώρας να μπορούν να αισθάνονται ασφαλείς και ότι σε περίπτωση που θα χρειαστεί η χώρα τους θα μπορεί να αντιμετωπίσει εκείνον που θα στραφεί εναντίον της.

Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα ουδέτερων χωρών είναι αυτά της Ελβετίας και της Σουηδίας. Οι δύο αυτές χώρες προσπάθησαν μέσα από μια διαχρονική σταθερή εξωτερική πολιτική να αποκτήσουν τον χαρακτήρα της

ουδέτερης χώρας. Τόσο η πολιτική ηγεσία, όσο και οι πολίτες της κάθε χώρας έχουν ταυτιστεί με αυτό τον χαρακτηρισμό. Είναι κάτι το οποίο το επιζητούν και αποτελεί τη βάση της εξωτερικής πολιτικής τους. Ακόμα και η διαφοροποιημένη ουδετερότητα της Σουηδίας δεν αποτέλεσε αντίβαρο στον ουδέτερο χαρακτήρα της. Η ουδετερότητα των χωρών αυτών δεν τις εμποδίζει από το να αναζητούν την ενίσχυσή τους μέσα στο διεθνές σύστημα, με τρόπους όμως οι οποίοι δεν αντικρούουν τον ουδέτερο χαρακτήρα τους, όπως η καινοτομία, η τεχνολογία, το εμπόριο και η οικονομία. Σήμερα όταν γίνεται αναφορά σε ουδέτερη χώρα, η πρώτη που έρχεται στο μυαλό είναι η Ελβετία, ως μια χώρα με αυστηρή ουδέτερη στάση, κάτι το οποίο αποδεικνύεται και από την ένταξή της στον ΟΗΕ το 2002.

Στον αντίποδα, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να ασκήσει μια εξωτερική πολιτική ουδετερότητας, από τη στιγμή που ήταν πάντα πόλος έλξης ξένων δυνάμεων και σύγκρουσης συμφερόντων. Θέλοντας να εξασφαλίσει την ακεραιότητά της εντάχθηκε σε συμμαχίες προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει τους πολλούς και διαχρονικούς κινδύνους που έχει, λόγω της εξαιρετικής γεωστρατηγικής της θέσης. Σεβόμενη το διεθνές δίκαιο, δεν αποτελεί ένα κράτος με αναθεωρητική πολιτική. Μέσα από τις συμμαχίες που έχει συνάψει, αποτελεί παράγοντα διατήρησης της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή της.

Η διεθνής σκακιέρα είναι ένα πολύ ευαίσθητο περιβάλλον, το οποίο μέσα από τον ΟΗΕ γίνεται μια προσπάθεια σταθεροποίησής του. Η ουδετερότητα, όταν μπορεί να βρει εφαρμογή και όταν αποτελεί μια διαχρονική επιδίωξη των κρατών, μπορεί να διατηρήσει την σταθερότητα και την ειρήνη. Όμως αυτό προϋποθέτει και την αντίστοιχη αμεροληψία και αξιοπιστία, σε ό,τι αφορά την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων. Η εκδήλωση επιθετικών ενεργειών στο όνομα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας δεν αποτελεί ουδέτερη στάση, αλλά καθαρά επιθετική πολιτική. Οι διεθνείς συμβάσεις και ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ, αποτελούν θεσμικά κείμενα διεθνούς δικαίου, τα οποία κάθε ουδέτερη χώρα θα πρέπει να σέβεται και να εφαρμόζει.

ABSTRACT

The present paper deals with the legal and political dimensions of neutrality in international relations. That is to say, there is an extensive reference to what we call neutrality, neutral space and neutral individuals, and how these concepts apply through the rules established by international law. Through historical retrospection it becomes clear that neutrality is not a concept of the 20th century, but as Thucydides (Venizelos n.d,457) states, it was a situation that the inhabitants of Milos wanted instead of allying with the Athenians.

Neutrality, as formulated through agreements such as the Paris Declaration of 1856, the Hague Conventions of 1907, the 1923 draft rules on air war, the Geneva Conventions I and IV (1949) and the Additional Protocols of 1977, has now taken on a rather clear form, setting both the rules and the obligations that a country must fulfill, in order to assume the status of neutral. By analyzing the forms of neutrality – that is, permanent and differentiated – we can see that neutrality can be adapted to serve the national interest of a country.

The international rules on neutrality determine the elements that a country must fulfill in order to be neutral. These rules are the result of customary law, which has acquired the form of international law through international conventions and organizations. Through the rules of neutrality, this notion has become a point of reference in international relations, since the neutrality of a country is recognized by other non-neutral countries. Foreign policy, drawn in the light of these rules, cannot be challenged by any other country, since these rules form a part of general international law.

Analyzing the dimensions of neutrality, we understand its great extent, as it refers to all three areas where a conflict may occur. So, there is a presentation on neutrality in land, sea and airspace. In these three dimensions, neutrality has common denominators – the impartial neutrality of the neutral states on the belligerents, the participation only in cases where human safety and security are paramount, that is, for purely humanitarian reasons, and the avoidance of any action that may facilitate or give advantage to one of the conflicting parties. Non-

involvement in a conflict does not mean neutrality, as aid can come in a variety of ways (commercial, financial, diplomatic, etc.). The designation of neutral territory, neutral sea and neutral airspace indicates the need to delineate these areas, which provide security and within which any military activity is not permitted. The ability of man to fight in all three of these places imposed the need for the creation of relevant customary rules.

A neutral state shall maintain its neutrality within its territory if it has a coastline in its maritime space and its airspace respectively. It has every right to defend its neutrality when another State attempts to disrupt it or to carry out operations within its neutral territory. Self-defense does not invalidate a country's neutrality. It is something that is necessary for the citizens of a neutral country to feel safe and that if their country needs it it will be able to confront the one who turns against it.

Two typical examples of neutral countries are those of Switzerland and Sweden. These two countries have sought, through a consistent foreign policy, to acquire the status of a neutral country. Both the political leadership and the citizens of each country have identified with this designation. It is something they are looking for and is the basis of their foreign policy. Even Sweden's differentiated neutrality was not a counterbalance to its neutral character. The neutrality of these countries does not prevent them from seeking reinforcement within the international system, but in ways that do not contradict their neutral character, such as innovation, technology, trade and the economy. Today, when referring to a neutral country, the classic example is Switzerland, a country with a strictly neutral attitude, as evidenced by its membership in the UN in 2002.

On the contrary, Greece could not pursue a foreign neutrality policy, since it has always been a pole of attraction for foreign powers and of conflict of interest. Wanting to ensure its integrity, it joined alliances in order to handle the many and timeless dangers it faces, due to its excellent geostrategic position. Respecting international law, Greece is not a revisionist country; through its alliances, Greece seeks to maintain security and stability in its region.

The international chessboard is a very sensitive environment, which UN attempts to stabilize it. Neutrality, where it can be applied and when it is a long-term pursuit of states, can maintain stability and peace. But, this also implies a corresponding impartiality and credibility with regard to the defense of national interests. Offensive action in the name of combating terrorism is not a neutral attitude, but a purely aggressive policy. International conventions and the UN Charter are constitutional texts of international law, which every neutral country should respect and apply.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	V
ABSTRACT	VIII
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	XI
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Το αντικείμενο της εργασίας	1
2. ΓΕΝΙΚΑ	2
2.1 Ορισμοί.....	2
2.2 Ιστορική αναδρομή.....	4
2.3 Μορφές Ουδετερότητας	7
2.3.1 Μόνιμη Ουδετερότητα	7
2.3.2 Διαφοροποιημένη Ουδετερότητα.....	7
2.4 Κανόνες Ουδετερότητας	8
3. Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ.....	12
3.1 Γενικό Πλαίσιο	12
3.2 Η Ουδετερότητα στον Χερσαίο Χώρο.....	15
3.3 Η Ουδετερότητα στο Θαλάσσιο Χώρο.....	17
3.4 Η Ουδετερότητα στον Εναέριο Χώρο	25
4. ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΚΡΑΤΗ.....	33
4.1 Γενικά	33

4.2	Η Ουδετερότητα της Ελβετίας	34
4.3	Η Ουδετερότητα της Σουηδίας	41
4.4	Σύγκριση Ουδετερότητας Ελβετίας - Σουηδίας	51
4.5	Η Υιοθέτηση της Ουδετερότητας από την Ελλάδα	53
5.	ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΚΗΝΗ	55
6.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	57
7.	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	61
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	64

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Το αντικείμενο της εργασίας

Η παρούσα εργασία ως σκοπό έχει να παρουσιάσει την ουδετερότητα μέσα στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων καθώς και τις πολιτικές και νομικές διστάσεις που λαμβάνει. Μέσα από τον καθορισμό της ουδετερότητας και την εφαρμογή της από τους διεθνείς δρώντες, θα εξεταστεί η απήχηση καθώς και ο σκοπός για τον οποίο επιλέγεται. Μέσα από την ιστορική αναδρομή προκύπτει ότι, η ουδετερότητα δεν είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της σύγχρονης ιστορίας, αλλά κάνει την εμφάνισή της στην αρχαία Ελλάδα, όταν οι κάτοικοι της Μήλου ήθελαν να απέχουν από συμμαχίες του τότε διπολικού κόσμου, δηλαδή της Αθήνας και της Σπάρτης (Βενιζέλος n.d., 457). Από τότε και φτάνοντας στο σήμερα, θα αναλυθεί η νομική διάσταση που έχει αποκτήσει ή έννοια της ουδετερότητας και πώς αυτή προσαρμόστηκε σε διάφορες περιπτώσεις ανάλογα με το συμφέρον της κάθε χώρας.

Αναλύοντας την ουδετερότητα στις διάφορες μορφές της εμπόλεμης σύγκρουσης, δηλαδή σε ξηρά, θάλασσα και αέρα, θα αναφερθούν οι προϋποθέσεις και οι δεσμεύσεις που πρέπει να λαμβάνει μία χώρα ώστε να μπορεί να διατηρεί την ουδετερότητά της μέσα στο διεθνές περιβάλλον. Μέσα από τη στάση χωρών που έχουν χαρακτηριστεί ως ουδέτερες στο διεθνές στερέωμα, θα βγουν συμπεράσματα σχετικά με τη επιλογή των χωρών αυτών να απέχουν από συμμαχίες και να υιοθετήσουν την ουδετερότητα. Από τα παραδείγματα της Σουηδίας και της Ελβετίας θα γίνει ορατή η εκάστοτε εξωτερική πολιτική γραμμή, η οποία εστιάζεται κυρίως στην εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας μέσα από την εφαρμογή της ουδετερότητας.

Επίσης γίνεται λόγος σχετικά με το εάν η Ελλάδα θα μπορούσε να υιοθετήσει μια εξωτερική πολιτική που θα βασιζόταν στην ουδετερότητα, καθώς επίσης παρουσιάζεται η ουδετερότητα στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον για να καταλήξουμε σε μερικά συμπεράσματα, σχετικά με την εφαρμογή της μέσα στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Στα συμπεράσματα αποδεικνύεται κατά πόσο η ουδετερότητα μπορεί να εφαρμοστεί μέσα από το Διεθνές Δίκαιο και ο λόγος που ο όρος Διεθνή Ασφάλεια απασχολεί περισσότερο σήμερα τα ουδέτερα κράτη.

2. ΓΕΝΙΚΑ

2.1 Ορισμοί

Λαμβάνοντας υπόψη τη διεθνή βιβλιογραφία¹, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά σε μερικούς ορισμούς ώστε να γίνει πιο κατανοητή κατά βάση η έννοια της ουδετερότητας και η μορφή που εκείνη λαμβάνει μέσα στις Διεθνείς Σχέσεις. Ο όρος **ουδετερότητα**² (neutrality) συνοδευόμενος από την λέξη στάση (ουδέτερη στάση) χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει την πολιτική που ακολουθεί ένα κράτος, κατά τη διάρκεια διαπραγματεύσεων, μεταξύ δύο άλλων **κρατών** (states). Δηλαδή, χαρακτηρίζουμε τη στάση του κράτους, κατά την οποία δεν λαμβάνει καμία υποστηρικτική κατεύθυνση ανάμεσα στις δύο **αντιμαχόμενες ή εμπόλεμες**³ πλευρές. Γενικά ο όρος **ουδετερότητα**, σημαίνει η αποχή από κάθε μορφής ανάμιξης μεταξύ των αντιμαχομένων (THE LAW OF ARMED CONFLICT (Neutrality) 2002, 3). Δηλαδή, η αρχή της ουδετερότητας έγκειται στην αποχή των κρατών που την εφαρμόζουν από το να υποστηρίξουν ή να βλάψουν τα κράτη που βρίσκονται σε σύγκρουση, να προσφέρουν άμεση στήριξη στις στρατιωτικές επιχειρήσεις της μιας ή της άλλης πλευράς, να παρεμποδίσουν τυχόν ενέργειές τους έξω από το ουδέτερο έδαφος ή να προσφέρουν υπηρεσίες και δικαιώματα, τα οποία θα έδιναν κάποιο πλεονέκτημα σε ένα από τα αντιμαχόμενα κράτη.

Πριν όμως γίνει περαιτέρω ανάλυση του όρου «ουδετερότητα», θα ήταν χρήσιμο να προσδιοριστεί ο όρος «αντιμαχόμενοι» ή «εμπόλεμοι». Αντιμαχόμενοι είναι δύο ή και περισσότεροι κοινωνικοί δρώντες, οι οποίοι έχουν επιλέξει να επιλύσουν τις όποιες διαφορές τους με χρήση ένοπλων μέσων, μέσα από τη διεξαγωγή μάχης, σε ένα ή περισσότερα δραστικά πεδία, δηλαδή την ξηρά, την θάλασσα και τον αέρα. Οι δρώντες αυτοί, έχουν προβεί στη χρήση βίας και όχι κάποιας διπλωματικής προσέγγισης, προκειμένου να επιβάλουν την θέλησή τους

¹Όπως αυτή αναφέρεται στο τέλος της εργασίας.

² Ο όρος "ουδέτερο" προέρχεται από τη λατινική γλώσσα: "neuter" που σημαίνει «ούτε το ένα ούτε το άλλο».

³Αντιμάχομαι: πολεμώ εναντίον κάποιου

έναντι αυτής του αντιπάλου. Η επιλογή της χρήσης βίας, συνήθως γίνεται είτε όταν οποιοδήποτε άλλο μέσο δεν μπορεί να επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα, είτε όταν η μία από τις πλευρές θέλει να δείξει στην άλλη την υπεροχή ισχύος που διαθέτει, είτε όταν υπάρχουν αναθεωρητικοί παράγοντες που επιθυμούν την αλλαγή του status quo και την ενίσχυσή της θέσης τους στην σκακιέρα του διεθνούς συστήματος.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ένα ουδέτερο κράτος δεν επιτρέπεται νομικά να παρουσιάζει αναθεωρητικές στάσεις, ούτε να θέλει να επιβληθεί έναντι ενός άλλου κράτους. Η οποιαδήποτε ενίσχυσή του στο διεθνές σύστημα⁴ γίνεται με την ενίσχυση πυλώνων όπως της οικονομίας, της τεχνολογίας και γενικά οτιδήποτε συμβάλλει στην ειρηνική στάση του, μέσα από την εφαρμογή όμως των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων. Αυτό το καθεστώς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του ουδέτερου κράτους είναι ένα σημαντικό διεθνές νομικό εργαλείο για τον περιορισμό των συγκρούσεων.

Ο **ουδέτερος χώρος** περιλαμβάνει το εθνικό έδαφος του ουδέτερου κράτους, τα χωρικά του ύδατα και τον εθνικό εναέριο χώρο (THE LAW OF ARMED CONFLICT (Neutrality) 2002, 3). Ο ουδέτερος χώρος απαγορεύεται να παραβιάζεται από κάθε αντιμαχόμενη πλευρά, εντός του οποίου το ουδέτερο κράτος μπορεί να ασκήσει αμερόληπτα την απαραίτητη αμυντική βία, προκειμένου να διατηρήσει την ουδετερότητά του.

Τα **ουδέτερα άτομα** είναι υπήκοοι ουδέτερων κρατών. Μπορούν να χάσουν την ουδέτερη ιδιότητά τους εάν διαπράξουν εχθρικές πράξεις εναντίον ενός μαχητή. Τα άτομα μπορούν να ενταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις μιας αντιμαχόμενης πλευράς, αλλά στη συνέχεια χάνουν το ουδέτερο καθεστώς τους. Εξακολουθούν να έχουν όλες τις εγγυήσεις προστασίας που θα τις απολάμβανε ένα μέλος των εν λόγω δυνάμεων και, ως εκ τούτου, έχουν το δικαίωμα να αποκτήσουν καθεστώς αιχμαλωσίας πολέμου εάν στη συνέχεια συλληφθούν. Όσο το κράτος καταγωγής τους διατηρεί κανονικές διπλωματικές σχέσεις με το

⁴ Δεδομένου ότι, κύριο μέλημα της κάθε χώρας είναι η βελτίωση της θέσης της στο διεθνές σύστημα, το οποίο θα συμβάλλει στην επιβιωσιμότητά της.

εμπόλεμο κράτος που ζουν ή επισκέπτονται, τα ουδέτερα πρόσωπα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο που θα ήταν σε περίοδο ειρήνης. Παραμένουν υπό διπλωματική προστασία. Εάν δεν υπάρχουν τέτοιες διπλωματικές σχέσεις, τα ουδέτερα πρόσωπα δικαιούνται να αντιμετωπίζονται ως προστατευόμενα πρόσωπα βάσει της σύμβασης IV της Γενεύης. Δεν έχει σημασία για το καθεστώς τους, δηλαδή εάν είναι πολίτες ή μέλη των ενόπλων δυνάμεων του ουδέτερου κράτους στο οποίο ανήκουν (THE LAW OF ARMED CONFLICT (Neutrality) 2002, 3).

2.2 Ιστορική αναδρομή

Η υιοθέτηση της ουδετερότητας δεν αποτελεί μια στρατηγική των κρατών της σύγχρονης εποχής. Οι πρώτες μορφές ουδετερότητας εντοπίζονται ήδη από τον Πελοποννησιακό πόλεμο μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης, όπου ορισμένες πόλεις διατήρησαν φιλικούς δεσμούς με όλες τις πόλεις - κράτη. Η στάση τους αυτή φανέρωνε τη διάθεση που είχαν να απέχουν από συμμαχίες, οι οποίες, ειδικά εκείνη την εποχή, θα τους οδηγούσαν σε πόλεμο. Αν και η συμμετοχή σε μια συμμαχία ενίσχυε την ασφάλεια που είχε μια πόλη-κράτος, ωστόσο υπήρχαν πόλεις που ήθελαν την ουδετερότητά τους, όπως η Μήλος⁵. Αυτό βέβαια δεν ήταν και τόσο εύκολο να υλοποιηθεί, από την στιγμή που δεν υπήρχε το διεθνές δίκαιο, παρά μόνο ο νόμος του ισχυρού! Αν και οι κάτοικοι της Μήλου, δήλωσαν την ουδετερότητά τους στον πόλεμο μεταξύ της Σπάρτης και της Αθήνας, μετά την πολιορκία τους στο νησί (416 π.Χ.), οι Αθηναίοι απέρριψαν την ουδετερότητα των Μηλίων, με βάση τα δικαιώματα της ισχυρότερης εξουσίας, εκφράζοντας τη θέση τους με τα λόγια ότι: «ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμής του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του» (Βενιζέλος n.d., 458). Όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης, η φράση των Αθηναίων έγινε πράξη μέσα από τις συνέπειες που υπέστησαν οι Μήλιοι από τους Αθηναίους επειδή αρνήθηκαν τη συμμετοχή τους στη συμμαχία, καθόσον σκότωσαν όλους τους ενήλικες άνδρες

⁵«Και κατ' αρχάς μιν ετήρησαν ουδετερότητα και έμειναν ήσυχοι, έπειτα όμως, πιεζόμενοι από τους Αθηναίους, οι οποίοι ηρήμωνον το έδαφός των, περιήλθαν εις κατάστασιν απροκαλύπτου πολέμου» (Ελ. Βενιζέλος,Θουκυδίδου Ιστορίαι,456)

της Μήλου και πούλησαν όλες τις γυναίκες και τα παιδιά στη δουλεία (Βενιζέλος n.d., 467).

Η ουδετερότητα εξελίχθηκε και στον Μεσαίωνα αλλά και στις αρχές της νεώτερης ιστορίας. Δεδομένου ότι, οι πόλεμοι κατά την μεσαιωνική εποχή οφείλονταν κατά κύριο λόγο στις προσωπικές φιλοδοξίες των ηγεμόνων για επέκταση της αυτοκρατορίας τους και όχι στο γενικότερο όφελος αυτών που κυβερνούσαν, οποιοσδήποτε θα απέιχε από τη διεξαγωγή ενός πολέμου, θα μπορούσε να λάβει τον χαρακτηρισμό του ουδέτερου. Κάτι τέτοιο θα ήταν ωφέλιμο για την χώρα του, από τη στιγμή που δεν θα την έθετε σε διαδικασία ένοπλης σύγκρουσης με άλλη χώρα. Βέβαια ούτε και σε αυτή την εποχή έχουμε κάποιο είδος εθιμικού δικαίου, που να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «διεθνές δίκαιο».

Ωστόσο, ως έννοια του διεθνούς δικαίου με δεσμευτικούς κανόνες, η ουδετερότητα καθορίζεται σαφώς μόνο τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αιώνα. Η ουδετερότητα κωδικοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Διακήρυξη του Παρισιού του 1856 και στη συνέχεια και λεπτομερέστερα στις Συμβάσεις της Χάγης του 1907 για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ουδέτερων δυνάμεων και προσώπων σε περίπτωση πολέμου (σύμβαση V της Χάγης) και στη σύμβαση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ουδέτερων δυνάμεων στον ναυτικό πόλεμο (σύμβαση XIII της Χάγης). Οι κανόνες της ουδετερότητας στον αεροπορικό πόλεμο, οι οποίοι περιλαμβάνονται σε σχέδιο κανόνων για τον εναέριο πόλεμο του 1923, δεν έχουν καταστεί θετικό δίκαιο. Ορισμένοι κανόνες περιέχονται επίσης στις Συμβάσεις I και IV της Γενεύης (1949) και στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977. Οι κανόνες του 1907 έχουν καταστεί εν μέρει απαρχαιωμένοι από την μεταγενέστερη πρακτική.

Οι ουσιώδεις πτυχές της ουδετερότητας έχουν αναπτυχθεί μέσω της κρατικής πρακτικής στη σύγχρονη εποχή. Ως νομικό καθεστώς μη συμμετοχής, το βασικό πεδίο εφαρμογής της καθορίστηκε από τα τέλη του 18ου αιώνα. Η ανάπτυξη συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα με δύο τρόπους. Από τη μια πλευρά, επιτεύχθηκε μεγαλύτερη προστασία του ουδέτερου εμπορίου από τις επιθετικές πράξεις. Από την άλλη πλευρά, δημιουργήθηκε ένα νομικό καθεστώς μόνιμης ουδετερότητας ως ουσιώδες στοιχείο της διατήρησης της ειρήνης και της ισορροπίας στην Ευρώπη (με την αναγνώριση της ουδετερότητας της Ελβετίας, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου). Κατά τους Παγκόσμιους Πολέμους I και II,

καθώς και σε αρκετές μεταγενέστερες συγκρούσεις, ο νόμος της ουδετερότητας διατήρησε τη σημασία του. Η εξέλιξη της κρατικής πρακτικής οδήγησε σε εθιμικό δίκαιο, το οποίο μέχρι σήμερα αποτελεί βασική πηγή του νόμου της ουδετερότητας. Μετά από μια τροποποίηση της πρακτικής του κράτους, αυτό το εθιμικό δίκαιο υπέστη επίσης αλλαγές και εισήγαγε διακρίσεις. Η αλλαγή αυτή, όμως, έχει επιφέρει μόνο τροποποιήσεις των ειδικών κανόνων του νόμου της ουδετερότητας, όχι μια γενική κατάργηση αυτού του συνόλου του νόμου.

Η ανάγκη για μία νέα κωδικοποίηση των κανόνων της ουδετερότητας είναι επιτακτική. Σημαντικό μέρος των σχετικών κανόνων, όπως η ουδετερότητα στη ναυμαχία, έχει πρόσφατα διατυπωθεί σε ιδιωτικές/ μη κυβερνητικές αναθεωρήσεις και συγκεκριμένα στο εγχειρίδιο του San Remo για το διεθνές δίκαιο που εφαρμόζεται στις ένοπλες συγκρούσεις στη θάλασσα. Το εγχειρίδιο αυτό εγκρίθηκε το 1994 από ομάδα εμπειρογνομόνων που συγκλήθηκε από το Διεθνές Ινστιτούτο Ανθρωπιστικού Δικαίου. Επίσης ένα σύνολο κανόνων σχετικά με τη ναυτική ουδετερότητα διατυπώθηκε από την επιτροπή της Ένωσης Διεθνούς Δικαίου (ILA). Τέλος, ορίστηκε και το Εγχειρίδιο Διεθνούς Εφαρμοστέου δικαίου, που αφορά στον πόλεμο με εναέρια και πυραυλικά μέσα, το οποίο εγκρίθηκε το 2009 από ομάδα εμπειρογνομόνων που συγκλήθηκε από το πρόγραμμα του Χάρβαρντ για την Ανθρωπιστική Πολιτική και την Έρευνα για την Σύγκρουση (Bothe 2015, 3,4). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (1945) και οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας που βασίζονται στον Χάρτη μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να επεκταθούν στον χώρο της ουδετερότητας. Για παράδειγμα, το άρθρο 2 παράγραφος 5 του Χάρτη απαιτεί από τα κράτη μέλη του ΟΗΕ να παρέχουν στον ΟΗΕ κάθε βοήθεια σε κάθε ενέργεια που αναλαμβάνει και το άρθρο 25 απαιτεί από τα μέλη του ΟΗΕ να αποδέχονται και να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας. Τα μέτρα επιβολής που εκτίθενται στο κεφάλαιο VII μπορούν επίσης να έχουν αντίκτυπο, διότι διέπονται από ιδιαίτερους κανόνες διαφορετικούς από αυτούς του δικαίου της ουδετερότητας.

2.3 Μορφές Ουδετερότητας

2.3.1 Μόνιμη Ουδετερότητα

Η μόνιμη ουδετερότητα είναι ένα καθεστώς στο οποίο ένα κράτος αναλαμβάνει σε ειρηνική περίοδο μια νομική υποχρέωση να παραμείνει ουδέτερο σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ δύο άλλων κρατών (Bothe 2015, 5). Αυτό το καθεστώς απαιτεί από το ουδέτερο κράτος από την εποχή της ειρήνης να μην δεχτεί καμία στρατιωτική υποχρέωση και να απέχει από πράξεις που θα καθιστούσαν αδύνατη την εκπλήρωση της ουδετερότητάς του, σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Επομένως, ένα μόνιμα ουδέτερο κράτος δεν μπορεί να γίνει μέλος στρατιωτικής συμμαχίας. Μόνιμη ουδετερότητα σημαίνει παραίτηση από το δικαίωμα της συνδρομής σε επιχειρήσεις συλλογικής αυτοάμυνας, αλλά όχι την παραίτηση από το δικαίωμα να αποδοχής βοήθειας από τρίτα μέρη, εάν το ίδιο το μόνιμα ουδέτερο κράτος δεχθεί επίθεση (Bothe 2015, 6). Η μόνιμη ουδετερότητα αποτελεί μια μόνιμη στάση εξωτερικής πολιτικής και δεν μεταβάλλεται, ούτε προσαρμόζεται ανάλογα με τις απαιτήσεις των καιρών. Σήμερα υπάρχουν κράτη όπως η Ελβετία και η Αυστρία που δεν αποτελούν μέλη συμμαχιών και διατηρούν τη μόνιμη ουδετερότητά τους.

2.3.2 Διαφοροποιημένη Ουδετερότητα

Στη διαφοροποιημένη ουδετερότητα (SWISS NEUTRALITY n.d., 6) το κράτος κρατάει τη γενική ουδέτερη στάση του, ωστόσο μπορεί να προβεί στη λήψη μέτρων, οικονομικών κυρίως, εναντίων ενός άλλου κράτους, τα οποία είναι το αποτέλεσμα της απόφασης μιας συμμαχίας ή ενός διεθνούς οργανισμού. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε να κάνουμε με στρατιωτικά μέτρα και την εκδήλωση κάποιας στρατιωτικής ενέργειας, κάτι το οποίο θα σηματοδοτούσε την άρση της ουδετερότητας, αλλά με τη λήψη άλλων μέτρων τα οποία αποσκοπούν στην αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής του κράτους εις βάρος του οποίου εφαρμόζονται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στάση της Ελβετίας, όταν εφαρμόσε και η ίδια στην περίπτωση της Ιταλίας το 1920 και της Γιουγκοσλαβίας το 1999 μη στρατιωτικά μέτρα, από τη στιγμή που δεν έθιγαν την πολιτική της ουδετερότητας (SWISS NEUTRALITY n.d., 6,8). Μια μορφή διαφοροποιημένης ουδετερότητας αποτελεί και η στάση της Σουηδίας, που από ισχυρή χώρα επέλεξε να είναι

ουδέτερη, αλλά συμμετέχει σε διεθνές στρατιωτικές δραστηριότητες όπως σε επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης, θέλοντας έτσι να αναδείξει από τη μια πλευρά το ουδέτερο προφίλ της, ενώ ταυτόχρονα προσδοκά την διάπλαση καλών σχέσεων με ετέρους. Η πραγματικότητα είναι ότι η διαφοροποιημένη ουδετερότητα αποτελεί θα λέγαμε ένα «τέχνασμα» των ουδέτερων κρατών να διατηρούν την ουδετερότητα τους, αλλά και να κάνουν «χάρεις» στη διεθνή σκηνή, μη θέλοντας ωστόσο να διαταράξουν τις όποιες ισορροπίες, οι οποίες θα ήταν αφορμή να προσβληθεί το ουδέτερο προφίλ τους.

2.4 Κανόνες Ουδετερότητας

Από τη στιγμή που ένα κράτος δηλώσει την ουδετερότητά του, οφείλει να ακολουθεί κανόνες για την διασφάλισή. Οι κανόνες αυτοί πηγάζουν από το Διεθνές Δίκαιο και είναι κοινοί για όλα τα ουδέτερα κράτη. Στους κανόνες αυτούς συγκαταλέγεται η αρχή ότι το έδαφος ενός ουδέτερου κράτους είναι απαραβίαστο. Απαγορεύεται κάθε εχθρική πράξη σε ουδέτερες περιοχές⁶ (Bothe 2015, 9). Ο κανόνας αυτός διατυπώνει το θεμελιώδες δικαίωμα του ουδέτερου κράτους να παραμείνει εκτός ένοπλης σύγκρουσης και να μην έχει αρνητικές συνέπειες από αυτό. Πάνω απ' όλα, αυτό σημαίνει ότι οι ένοπλες δυνάμεις των αντιμαχόμενων πλευρών δεν μπορούν να εισέλθουν σε ουδέτερο έδαφος. Δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση να χρησιμοποιήσουν το έδαφος αυτό για τις στρατιωτικές τους επιχειρήσεις ή για διαμετακόμιση ή παρόμοιους σκοπούς. Πρέπει να τονιστεί ότι αυτός ο κανόνας ισχύει ανεξάρτητα από το αν ένα αντιμαχόμενο μέρος είναι ο επιτιθέμενος ή ο δέκτης της επιθετικότητας. Ακόμα και αν η χρήση της ουδέτερης επικράτειας απορρέει από το δικαίωμα της αυτοάμυνας της μιας εκ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών, αυτό δεν συνάδει με την έννοια της ουδετερότητας, δεδομένου ότι η χρήση του ουδέτερου εδάφους παρέχει πλεονέκτημα προς τη μία πλευρά έναντι της άλλης. Το ίδιο ισχύει και για ουδέτερα χωρικά ύδατα και για ουδέτερο εναέριο χώρο.

⁶Άρθρο 1 της Σύμβασης V της Χάγης του 1907

Ο νόμος της ουδετερότητας απαγορεύει στα εμπόλεμα κράτη να μεταφέρουν στρατεύματα ή συνοδείες είτε πυρομαχικών, είτε προμηθειών, εκτός από ιατρική ή ανθρωπιστική βοήθεια, στο έδαφος ενός ουδέτερου κράτους. Δεν επιτρέπεται επίσης στα εμπόλεμα κράτη να εγκαθιστούν ή, σε περίπτωση που είχαν εγκαταστήσει προηγουμένως, να χρησιμοποιούν στην επικράτεια ενός ουδέτερου κράτους τις επικοινωνιακές τους υποδομές, προς όφελος στρατιωτικών δυνάμεων στη ξηρά, στον αέρα ή στη θάλασσα. Η χρήση των σημαιών ή των στρατιωτικών εμβλημάτων, των διακριτικών ή των στολών των ουδέτερων κρατών από τους εμπόλεμους απαγορεύεται όπως και η στρατολόγηση στρατιωτών από ένα εμπόλεμο κράτος σε ουδέτερο έδαφος. Ωστόσο, τα ουδέτερα κράτη δεν είναι υποχρεωμένα να εμποδίζουν τα άτομα να φύγουν για να ενταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις ενός εμπόλεμου κράτους.

Ένας ακόμα κανόνας ο οποίος συγκαταλέγεται στους κανόνες της ουδετερότητας είναι και ο κανόνας της μη προμήθειας πολεμικού υλικού σε μια αντιμαχόμενη πλευρά. Ο κανόνας αυτός αποτελεί την Λυδία Λίθο της διατήρησης της ουδετερότητας μιας χώρας, από τη στιγμή που δεν θα εμπλακεί στη σύγκρουση. Η προμήθεια πολεμικού υλικού επιφέρει άνιση μεταχείριση ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές το οποίο συνεπάγεται την καταπάτηση της ουδετερότητας. Η προμήθεια πολεμικού υλικού μπορεί να πραγματοποιηθεί και άμεσα, με την πώληση όπλων, αλλά και έμμεσα, με την οικονομική ενίσχυση της μιας από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Ένα ουδέτερο κράτος δεν μπορεί να ενισχύει οικονομικά ένα άλλο κράτος, το οποίο βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση, καθόσον η ενίσχυση αυτή δύναται να χρησιμοποιηθεί προς προμήθεια πολεμικού υλικού. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο παραπάνω κανόνας είναι απόλυτος, δηλαδή ισχύει και στην περίπτωση όπου η προμήθεια πολεμικού υλικού ή η οικονομική ενίσχυση μπορεί να αφορά και τις δύο πλευρές. Και σε αυτή την περίπτωση έχουμε παράβαση της ουδετερότητας.

Στην μόνη περίπτωση όπου η ουδετερότητα δεν παραβιάζεται, σύμφωνα με το άρθρο 14 της σύμβασης της Χάγης του 1907, είναι όταν πρόκειται για **ανθρωπιστική βοήθεια** στα θύματα της σύγκρουσης, ακόμη και όταν είναι προς όφελος μόνο ενός συμβαλλόμενου μέρους της διαμάχης. Το μόνο κριτήριο για μια τέτοια βοήθεια είναι η ανθρωπιστική ανάγκη και όχι το ίδιο όφελος για τα μέρη της σύγκρουσης. Η ιδέα αυτή διατυπώθηκε σαφώς για πρώτη φορά στο Άρθρο 70 του

Πρόσθετου Πρωτοκόλλου I, στο οποίο αναφέρεται ότι «η ανθρωπιστική βοήθεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως παρέμβαση στη σύγκρουση» (Bothe 2015, 11). Παρ' όλα αυτά η ανθρωπιστική βοήθεια υπόκειται στις δικές της απαιτήσεις ουδετερότητας. Ανθρωπιστική δεν είναι η βοήθεια, σκοπός της οποίας δεν είναι να αμβλύνει την ανάγκη των θυμάτων, αλλά να παρέχει στρατιωτικό πλεονέκτημα σε ένα μέρος. Η ανθρωπιστική βοήθεια, η οποία παρουσιάζει μεροληπτικές τάσεις προς τη μία πλευρά για την ίδια ανάγκη, δεν μπορεί να αποτελεί εφαρμογή της ουδετερότητας. Από την άλλη πλευρά, οι ανισότητες βοήθειας που βασίζονται σε διαφορετική ανάγκη και απαιτήσεις δεν παραβιάζουν την αρχή της ανθρωπιστικής αμεροληψίας.

Μια παρόμοια κατάσταση με την ανθρωπιστική βοήθεια έχουμε και με το χειρισμό των αιχμαλώτων πολέμου, οι οποίοι βρέθηκαν σε ουδέτερο έδαφος. Στη περίπτωση αυτή, με διακανονισμούς μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών (δηλαδή των μερών που βρίσκονται στη σύγκρουση με τη συνεργασία των ουδέτερων κρατών), οι στρατιώτες δύνανται να γίνονται δεκτοί και να διαμένουν σε ουδέτερο έδαφος μέχρι το τέλος των εχθροπραξιών. Αυτός ο κανόνας καλύπτει εκείνα τα κράτη που ενδέχεται να μην είναι σε θέση να παράσχουν τη θεραπεία που πρέπει να λάβουν, σύμφωνα με την τρίτη Σύμβαση της Γενεύης, π.χ. τραυματίες, άρρωστοι ή ψυχικά διαταραγμένες περιπτώσεις. Μπορούν επίσης να συντάσσονται συμφωνίες μεταξύ των πολεμικών μερών και ενός ουδέτερου κράτους που να συμφωνούν αμοιβαία μεταξύ τους, ώστε να καλύπτουν τη μεταφορά των άρρωστων στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίοι έχουν υποστεί μεγάλη περίοδο αιχμαλωσίας.

Στους κανόνες της ουδετερότητας θα μπορούσαν να περιληφθούν οι διατάξεις των συμβάσεων V και XIII της Χάγης, οι οποίες επιτρέπουν την πώληση και εξαγωγή πολεμικών υλικών από ιδιωτικές εταιρείες που βρίσκονται στο ουδέτερο κράτος στους εμπόλεμους, εκτός εάν η κυβέρνηση του ουδέτερου κράτους επιβάλλει εμπορικούς περιορισμούς. Το ουδέτερο κράτος είναι ελεύθερο να υιοθετήσει μια τέτοια απαγόρευση των εξαγωγών, εάν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με την αρχή της αμεροληψίας προς όλα τα εμπλεκόμενα μέρη της

σύγκρουσης⁷. Ωστόσο, στην κρατική πρακτική αυτή η αμεροληψία δεν εφαρμόστηκε πάντοτε. Η Ελβετία, για παράδειγμα, συνέχισε τις εξαγωγές όπλων προς τις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ το 2003 και ταυτόχρονα απαγόρευσε τις εξαγωγές στο Ιράκ (Peter Hostettler, *Neutrality in Land Warfare* 2015, 5). Ο διαχωρισμός της κρατικής και της ιδιωτικής βιομηχανίας όπλων είναι σήμερα τεχνητός και δεν ανταποκρίνεται στην πολιτική πραγματικότητα. Η παραγωγή όπλων και το εμπόριο όπλων διαχειρίζονται, προωθούνται και ελέγχονται από το κράτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πιέσεις που δέχτηκε η τουρκική κυβέρνηση από την κυβέρνηση των ΗΠΑ για τη μη αγορά των ρωσικών S-400, όταν η τελευταία εμπόδισε την συνέχιση του προγράμματος που αφορούσε την πώληση στην Τουρκία των F35. Η σύγχρονη κρατική πρακτική είναι σύμφωνη με τον κανόνα μη διαχωρισμού της ιδιωτικής επιχείρησης από τον κρατικό έλεγχο. Όταν τα κράτη έκριναν ότι εφαρμόζονταν ο νόμος της ουδετερότητας, δεν επέτρεπαν τις εξαγωγές όπλων από ιδιωτικές επιχειρήσεις και δεν βασίζονταν στον τεχνητό διαχωρισμό μεταξύ κρατικής και ιδιωτικής επιχείρησης. Σύμφωνα με την τρέχουσα κατάσταση του εθιμικού δικαίου, η σωστή άποψη είναι ότι η άδεια ενός κράτους στην προμήθεια πολεμικού υλικού αποτελεί μη ουδέτερη υπηρεσία.

Τέλος, η δήλωση της ουδετερότητας ενός κράτους είναι μονομερής και αποτελεί αναπόσπαστο δικαίωμα του κράτους να την επικαλεστεί. Δεν απαιτεί την συμφωνία κανενός άλλου κράτους για να χαρακτηριστεί ένα κράτος ουδέτερο, αλλά το ίδιο να τηρεί στο ακέραιο τους κανόνες τους διεθνούς δικαίου σχετικά με την ουδετερότητα, απέχοντας από μεροληπτικές και διακριτές ενέργειες. Όσο ένα κράτος κινείται μέσα στα όρια της ουδετερότητας, τόσο πιο αποδεκτό γίνεται αυτό από τα υπόλοιπα κράτη, τα οποία τείνουν να δεχτούν την ουδετερότητά του, σεβόμενα την επιλογή του αυτή.

⁷Άρθρο 9 της σύμβασης V της Χάγης

3. Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ

3.1 Γενικό Πλαίσιο

Η ουδετερότητα ενός κράτους βασίζεται κατά κύριο λόγο στην απόφασή του να απέχει από κάθε είδους συμμαχική δραστηριότητα, η οποία θα το οδηγήσει σε σύγκρουση με ένα άλλο κράτος, καθώς και από το να αξιώνει την αλλαγή του status quo στο διεθνές σύστημα. Αυτό το πετυχαίνει με την αμεροληψία που πρέπει να δείχνει προς πάσα κατεύθυνση και μια χάραξη εξωτερικής πολιτικής η οποία θα φανερώνει προς πάσα πλευρά την ουδέτερη στάση του. Η ουδέτερη στάση προϋποθέτει, εκτός από την μη συμμετοχή του ίδιου του κράτους και τη μη υποστήριξη με τους πόρους που διαθέτει μιας εκ των αντιμαχόμενων πλευρών. Κάτι τέτοιο θα έδινε πλεονέκτημα προς τη μία πλευρά και έτσι δεν θα ίσχυε η έννοια της αμεροληψίας, με αποτέλεσμα το κράτος να χάσει την ουδετερότητά του. Γενικότερα, αμεροληψία σημαίνει ότι, το ουδέτερο κράτος πρέπει να εφαρμόζει τα ειδικά μέτρα που λαμβάνει, βάσει των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ουδέτερο καθεστώς του, με ισότιμο τρόπο μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών. Δηλαδή, εάν το ουδέτερο κράτος διατηρούσε εμπορικές σχέσεις με μία εκ των αντιμαχόμενων πλευρών από τον καιρό της ειρήνης, θα πρέπει να συνεχίσει την ίδια εμπορική σχέση. Και αυτό γιατί οποιασδήποτε μεταβολή, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια ευνοϊκή μεταχείριση προς την αντίπαλη πλευρά.

Η μη εμπόλεμη συμμετοχή ενός κράτους δεν σημαίνει αυτεπάγγελτα και την ουδετερότητά του⁸. Το διεθνές δίκαιο διακρίνει με σαφήνεια τα ουδέτερα κράτη και αυτά που είναι εμπλεκόμενα στη σύγκρουση. Ένα κράτος μπορεί να μη συμμετέχει ενεργά στην συμπλοκή με τα άλλα κράτη, αλλά μέσα από την υποστήριξη με πολεμικό υλικό, ή με διευκολύνσεις⁹ που θα παρέχει στη μία πλευρά, να δημιουργεί πλεονέκτημα έναντι της άλλης. Κάτι τέτοιο όμως αντίκειται με το θεσμό

⁸ Οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούσαν τον εαυτό τους ως μη εμπόλεμο πριν εισέλθουν στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά όχι ως ουδέτεροι, επειδή υποστήριζαν το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τρόπο ασυμβίβαστο με το καθήκον της μη συμμετοχής στο νόμο της ουδετερότητας.

⁹ Παραχώρηση αεροδρομίων ή λιμανιών για διεξαγωγή επιχειρήσεων προς την αντίπαλη πλευρά.

της ουδετερότητας. Τα ουδέτερα κράτη μπορούν να συμβάλλουν στα αντιμαχόμενα κράτη, με την παροχή υγειονομικής βοήθειας, η οποία εστιάζεται καθαρά στην ανακούφιση των τραυματιών του πολέμου, καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια¹⁰, που θα αποτελούσε το εφαλτήριο των διαδικασιών για την λήξη του πολέμου και την υπογραφή συνθήκης ειρήνης.

Το παραδοσιακό διεθνές δίκαιο άφηνε σε κάθε κυρίαρχο κράτος τη δυνατότητα να αποφασίσει εάν, κατά την εμφάνιση μιας σύγκρουσης μεταξύ άλλων κρατών, θα συμμετείχε ή θα παρέμεινε ουδέτερο. Επομένως, η ουδετερότητα, ως ζήτημα αρχής, ήταν ένα ζήτημα που έπρεπε να αποφασιστεί ad hoc από κάθε κράτος όταν ξεσπούσε μια σύγκρουση. Ως εκ τούτου, υπήρξε μια πρακτική να εκφράζονται «δηλώσεις ουδετερότητας» κατά την έξαρση μιας σύγκρουσης. Ο βασικός παράγοντας που συντελεί στην απόφαση της ουδετερότητας είναι το συμφέρον του κάθε κράτους, σε συνδυασμό με το κόστος που θα έχει, κατά τη συμμετοχή του ή μη σε μια σύγκρουση. Η απόφαση να συμμετάσχει ή να παραμείνει ουδέτερο ένα κράτος έγκειται στην πολιτική και όχι στην στρατιωτική ηγεσία του, δεδομένου ότι πλέον στις περισσότερες χώρες οι δυο αυτές ηγεσίες δεν ταυτίζονται¹¹, άρα δεν μπορούμε να μιλάμε για ολοκληρωτικά καθεστώτα. Όταν όμως ο νόμος της ουδετερότητας απαιτεί τη λήψη αποφάσεων από τη στρατιωτική διοίκηση, η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση πρέπει να δώσει πολιτική καθοδήγηση και να αποσαφηνίσει τη θέση που λαμβάνει για την εμπλοκή της ή όχι σε μια συγκεκριμένη σύγκρουση.

Για να μπορέσει ένα κράτος να δηλώσει στο διεθνές σύστημα την ουδετερότητά του θα πρέπει να υπάρχει σύγκρουση μεταξύ άλλων κρατών. Στην αντίθετη περίπτωση ο όρος ουδετερότητα δεν μπορεί να βρει εφαρμογή, από τη στιγμή που δεν υπάρχει η δυνατότητα υποστήριξης μιας πλευράς. Εδώ έρχεται να διατυπωθεί το ερώτημα «τι αποτελεί σύγκρουση» και πώς επηρεάζεται η ουδετερότητα μιας χώρας. Όσον αφορά την εμπόλεμη σύγκρουση, το διεθνές δίκαιο κάνει σαφές, σύμφωνα και με όσα έχουν ήδη αναφερθεί, ότι ουδέτερο είναι

¹⁰Μεσολαβητής για τη διενέργεια διαπραγματεύσεων προς άρση των συγκρούσεων

¹¹ Η στρατιωτική ηγεσία διαφέρει από την πολιτική.

το κράτος που απέχει από την σύγκρουση και δεν προβαίνει σε καμία ενέργεια ή οποία θα μπορούσε να επιφέρει πλεονέκτημα σε μια εκ των δύο πλευρών. Όμως η σύγκρουση δυο χωρών μπορεί να έχει και πολιτικό χαρακτήρα¹², οπότε εδώ πρέπει να οριοθετηθεί η στάση της ουδετερότητας. Για παράδειγμα, μια ουδέτερη χώρα διατηρεί εμπορικές σχέσεις με δύο άλλες χώρες, οι οποίες για λόγους ξένους προς την ουδέτερη χώρα, εφαρμόζουν εμπορικούς περιορισμούς η μία στη άλλη. Η ουδέτερη χώρα μπορεί να καλύψει το κενό που δημιουργείται από τον περιορισμό των εισαγωγών προϊόντων της μίας αντίπαλης χώρας στη άλλη. Η κίνησή της όμως αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι ευνοεί την μία πλευρά σε σχέση με την άλλη, οπότε η «αδικημένη» χώρα θα διαμαρτυρηθεί για την μη ουδέτερη στάση. Με βάση αυτή την θεωρία, ένα ουδέτερο κράτος δεν τηρεί τους περιορισμούς της ουδετερότητας που ορίζονται στο εθιμικό δίκαιο, με αποτέλεσμα να χάσει την ουδετερότητά του. Το όριο πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με το αντικείμενο και τον σκοπό του νόμου της ουδετερότητας. Αυτό σημαίνει ότι, ο νόμος της ουδετερότητας πρέπει να εφαρμόζεται σε κάθε σύγκρουση που έχει φθάσει σε ένα πεδίο που καθιστά νόμιμο και απαραίτητο τον νομικό του περιορισμό με την εφαρμογή του νόμου της ουδετερότητας. Είναι, ωστόσο, δύσκολο να καθοριστεί αυτό το όριο γενικά. Τουλάχιστον, πρέπει να υπάρχει μια σύγκρουση ορισμένης διάρκειας και έντασης.

Η ουδετερότητα ενός κράτους δεν επηρεάζεται σημαντικά εάν αναγκαστεί να χρησιμοποιήσει ένοπλα μέσα εναντίων μιας αντιμαχόμενης πλευράς, η οποία επιχειρεί να χρησιμοποιήσει την επικράτεια του ουδέτερου κράτους για να διεξάγει επιχειρήσεις προς την άλλη αντιμαχόμενη πλευρά. Θα λέγαμε ότι, το ουδέτερο κράτος, πέρα από το έχει το δικαίωμα, στο πλαίσιο της άμυνας¹³, για την υπεράσπιση της ουδέτερης εδαφικής του ακεραιότητας, έχει και την υποχρέωση να στραφεί εναντίον του κράτους που θέλει να εκμεταλλευτεί την ουδέτερη επικράτεια του, καθόσον το αντίθετο θα σήμαινε ότι το ευνοεί, αφού θα του παραχωρούσε ουδέτερο έδαφος για επιχειρήσεις. Αυτό όμως αντίκειται με το

¹²Εμπάργκο, διπλωματική, οικονομική, κλπ

¹³Άρθρο 51 του καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ.

δίκαιο της ουδετερότητας. Έτσι, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι χάνει όλα τα πλεονεκτήματα της ουδέτερης κατάστασης. Η χώρα παραμένει ουδέτερη παρά τις εχθροπραξίες που πραγματοποιεί με ένα από τα αντιμαχόμενα μέρη, οι οποίες αποσκοπούν σε δικό της όφελος.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι, εάν εμπόλεμες δυνάμεις της μιας πλευράς εισέλθουν σε ουδέτερο έδαφος και το ουδέτερο κράτος δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να τις αποβάλει ή να τις αντιμετωπίσει, τότε ο αντίπαλος μπορεί να αναλάβει την αντιμετώπισή τους και να τους επιτεθεί στο ουδέτερο έδαφος. Σε αυτή την περίπτωση, θίγεται η ουδετερότητα του κράτους αυτού και μπορεί η άλλη πλευρά να ζητήσει αποζημίωση για αυτή την παραβίαση της ουδετερότητας. Η απλή παρουσία των πολεμικών δυνάμεων σε μια ουδέτερη περιοχή δεν δικαιολογεί την αντιμετώπισή τους από την αντίπαλη πλευρά. Πρέπει πρώτα να υπάρξει κάποια αποτυχία από το ουδέτερο κράτος να υποστηρίξει την ουδετερότητα του.

3.2 Η Ουδετερότητα στον Χερσαίο Χώρο

Αυτό που ισχύει είναι ότι το ουδέτερο έδαφος δεν παραβιάζεται και επίσης δεν παραχωρείται για τη διενέργεια επιχειρήσεων. Κατά τη διάρκεια του Β Παγκοσμίου Πολέμου, η απαγόρευση διέλευσης δεν τηρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις από τα ουδέτερα κράτη υπό την πίεση των περιστάσεων. Τα ουδέτερα κράτη έχουν χορηγήσει δικαιώματα διέλευσης σε πολέμους με διαφορετικούς τρόπους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτό ήταν το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση ενός ουδέτερου κράτους να έρθει στη σύγκρουση. Από την άλλη πλευρά, τα κράτη που αρνήθηκαν τα δικαιώματα διαμετακόμισης δέχτηκαν επίθεση (Bothe 2015, 12). Εδώ ίσως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η έκταση που είχε λάβει ο συγκεκριμένος πόλεμος, ο οποίος είχε επεκταθεί σε ολόκληρο τον γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης. Συνεπακόλουθο αυτής της έκτασης του πολέμου, ήταν η δυσκολία του να τηρηθεί η ουδετερότητα, από κράτη που δεν επιθυμούσαν τη συμμετοχή τους σε αυτόν. Βέβαια εδώ πρόκειται για ακούσιες παραβιάσεις της ουδετερότητας υπό την προϋπόθεση ότι, παραβιάσεις του νόμου της ουδετερότητας μερικές φορές γίνονται αποδεκτές ως το μικρότερο κακό σε σύγκριση με την πλήρη είσοδο ενός ουδέτερου κράτους στην συνεχιζόμενη σύγκρουση ή παραμένουν απλώς αναπάντητες επειδή οι

μειονεκτούσες αντιμαχόμενες πλευρές δεν έχουν κανένα μέσο για μια αποτελεσματική αντίδραση. Χώρες με την ισχύ της Αγγλίας ή της Γερμανίας μπορεί να αντικρούσουν την πίεση και να διατηρήσουν την ουδετερότητά τους. Όμως χώρες όπως η Ελλάδα ή η Κύπρος δεν διαθέτουν την ανάλογη ισχύ για να μπορούν να αντέξουν την εξωτερική πίεση, με αποτέλεσμα να «παραβιάζεται» η ουδετερότητά τους, ώστε να εξασφαλιστεί η λιγότερη συμμετοχή τους σε μια σύγκρουση.

Στο πλαίσιο της ουδετερότητας επιτρέπονται μεταφορές των ιατρικών προμηθειών ή των πρώτων υλών για την πολεμική βιομηχανία, ωστόσο δεν επιτρέπεται η μεταφορά πολεμικού υλικού. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι, οι ιατρικές προμήθειες ή μεταφορά πρώτων υλών δε παρέχουν κάποιο πλεονέκτημα σε κάποια από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Αυτό όμως δεν ισχύει στις περιπτώσεις όπου στρατεύματα εισβάλουν μέσα σε ουδέτερο έδαφος. Τότε το ουδέτερο κράτος για να διατηρήσει τον χαρακτήρα του είναι υποχρεωμένο να συλλάβει τα τμήματα αυτά μαζί με τον εξοπλισμό τους. Σε περίπτωση που οι κρατούμενοι αυτοί αφεθούν ελεύθεροι και επιστρέψουν στην πατρίδα τους, θα μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν εκ νέου σε επιχειρήσεις. Αυτό όμως θεωρείται ευνοϊκή μεταχείριση και δεν συνάδει με τον χαρακτήρα της ουδετερότητας. Οπότε το ουδέτερο κράτος πρέπει να κρατήσει τους εισβολείς σε ουδέτερο έδαφος¹⁴ και να πραγματοποιείται η μεταφορά τους κατόπιν διαπραγματεύσεων και συνεννόησης των ενδιαφερομένων πλευρών.

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος εξετάζεται στο πλαίσιο της ουδετερότητας κατά τη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε χερσαίο χώρο είναι αυτός των επικοινωνιών. Από τον καιρό της ειρήνης υπάρχουν συμφωνίες μεταξύ κρατών, κάποια εκ των οποίων δηλώνουν ουδέτερα, οι οποίες παρέχουν την δυνατότητα χρήσης τηλεπικοινωνιακών μέσων¹⁵ από πολλά κράτη. Μάλιστα οι εγκαταστάσεις αυτές χαρακτηρίζονται ως ουδέτερες, αφού η χρήση τους γίνεται από πολλούς

¹⁴Τα Άρθρα 110, 111 της Σύμβασης ΙΙΙ της Γενεύης προβλέπουν επαναπατρισμό των αιχμαλώτων σε ουδέτερο έδαφος μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις.

¹⁵ Επίγειους σταθμούς, κεραίες, κλπ..

δρώντες, με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτησή τους και όχι σε βάρος κάποιου άλλου. Ωστόσο στο σύγχρονο πεδίο επιχειρήσεων, όπου η χρήση υψηλής τεχνολογίας είναι άκρως απαραίτητη, γίνεται χρήση των μέσων αυτών καθαρά για στρατηγικούς λόγους, και για την απόκτηση του πλεονεκτήματος της πληροφορίας κατά την ενέργεια των επιχειρήσεων. Και εδώ τίθεται το ερώτημα εάν ένα κράτος χάνει την ουδετερότητά του όταν παρέχει τηλεπικοινωνιακές δυνατότητες σε μια αντιμαχόμενη πλευρά. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι εγκαταστάσεις αυτές δεν αποτελούν πολεμικό υλικό, αλλά η χρήση τους είναι άκρως σημαντική για την παροχή υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για ειρηνικούς σκοπούς, όπως η διεξαγωγή διεθνών τραπεζικών συναλλαγών, για την οποία απαιτείται ύπαρξη διαδικτύου, δεν μπορεί να συγκαταλεχθεί η χρήση τους ως λόγος που θίγει την ουδετερότητα του κράτους που τις παρέχει. Το ότι και ο μαχητής μπορεί να χρησιμοποιήσει το Google Maps για να εντοπίσει εχθρικές θέσεις, δεν σημαίνει ότι πρέπει να στερηθεί το τραπεζικό σύστημα το διαδίκτυο που αποτελεί το βασικό εργαλείο λειτουργίας του.

Αντίθετα, είναι μη ουδέτερη υπηρεσία για ένα ουδέτερο κράτος να θέσει στη διάθεση του ενός αντιμαχόμενου μέρους επιχειρησιακές τηλεπικοινωνιακές εγκαταστάσεις που δεν του είναι διαθέσιμες από τον καιρό της ειρήνης (για παράδειγμα τη δική του στρατιωτική τηλεπικοινωνιακή υποδομή) ή εάν δημιουργεί, ή συμβάλλει στη δημιουργία νέας τηλεπικοινωνιακής υποδομής για συγκεκριμένους σκοπούς που θα επιφέρουν πλεονέκτημα στη σύγκρουση. Αποτελεί επίσης παραβίαση της ουδετερότητας εάν ένα κράτος παρέχει στο ένα αντιμαχόμενο μέρος δορυφορική εικόνα της σύγκρουσης που περιέχει πολύτιμες στρατιωτικές πληροφορίες σχετικά με το άλλο αντιμαχόμενο μέρος. Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις είναι ξεκάθαρο ότι, η χρήση των μέσων δεν αφορά ειρηνικούς σκοπούς αλλά καθαρά στρατιωτικούς επιχειρησιακούς λόγους και ως εκ τούτου αντιβαίνει το δίκαιο της ουδετερότητας.

3.3 Η Ουδετερότητα στον Θαλάσσιο Χώρο

Τα πρώτα βήματα για την θέσπιση εθιμικού δικαίου στο χώρο του πολέμου της θάλασσας έγιναν το 1856 με την διακήρυξη του Παρισιού. Η διακήρυξη αυτή προέβλεπε την προστασία για την ουδέτερη ιδιοκτησία και συγκεκριμένα ο Εύξεινος Πόντος μετατρεπόταν σε ουδέτερη ζώνη, απαγορευμένης της εισόδου

πολεμικών πλοίων και οχυρώσεως των παραλίων, εξαιρώντας μόνο τα οθωμανικά εδάφη. Βλέπουμε δηλαδή να γίνεται χρήση, για πρώτη φορά στο ναυτικό δίκαιο, του όρου ουδέτερη ζώνη, όπου απαγορεύεται η είσοδος πολεμικών πλοίων. Αυτό βέβαια ήταν αποτέλεσμα του Κριμαϊκού πολέμου (1853 – 1856)¹⁶. Οι διατάξεις της διακήρυξης του Παρισιού συμπεριλήφθηκαν και στη Διακήρυξη του Λονδίνου το 1909, σχετικά με τους νόμους του ναυτικού πολέμου και στο «Manuel¹⁷ de lois de la guerre maritime dans les rapports entre belligérants» του 1913. Η δεύτερη διάσκεψη ειρήνης της Χάγης του 1907 προέβη στην κωδικοποίηση και άλλων πτυχών του νόμου περί της θαλάσσιας ουδετερότητας και στην σύνταξη δύο επιμέρους συμβάσεων. Στη Σύμβαση XIII σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ουδέτερων δυνάμεων στον ναυτικό πόλεμο και στη Σύμβαση Χίπου αφορά στην άσκηση του δικαιώματος σύλληψης στον θαλάσσιο πόλεμο. Αυτές οι πτυχές ακολουθήθηκαν από τη Διακήρυξη του Λονδίνου του 1909 σχετικά με τους νόμους του πολέμου της θάλασσας, η οποία όμως δεν τέθηκε σε ισχύ. Οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια του Α Παγκοσμίου Πολέμου απέδειξαν ότι, αυτοί οι κανόνες είναι ανεπαρκείς. Το ανεπίσημο Εγχειρίδιο της Οξφόρδης του 1913, το οποίο εφάρμοσε αυτά τα κείμενα, επηρέασε το σύνηθες δίκαιο μέχρι την εκδήλωση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η Σύμβαση της Αβάνας σχετικά με τη θαλάσσια ουδετερότητα του 1928 («Σύμβαση της Αβάνας»), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 12 Ιανουαρίου του 1931, αναπαράγει ουσιαστικά ή κατά γράμμα τους κανόνες της Σύμβασης XIII της Χάγης του 1907, με ορισμένες καινοτομίες και προσθήκες, βασισμένες στις εμπειρίες του Α 'Παγκοσμίου Πολέμου. Για παράδειγμα, το άρθρο 1 της Σύμβασης της Αβάνας δηλώνει ρητά τις προϋποθέσεις για να ασκούν το δικαίωμα επίσκεψης και αναζήτησης εμπορικών πλοίων οι εμπόλεμες χώρες και να εφαρμόζουν ρητά τους κανόνες αυτούς στα

¹⁶ Ο **Κριμαϊκός Πόλεμος** (Οκτώβριος 1853 - Φεβρουάριος 1856) υπήρξε η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ της Ρωσικής Αυτοκρατορίας από τη μία πλευρά και των συμμαχικών δυνάμεων της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, της Γαλλικής Αυτοκρατορίας, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του Βασιλείου της Σαρδηνίας από την άλλη πλευρά. Η σύρραξη, η οποία υπήρξε ιδιαίτερα αιματηρή, στην οποία έλαβαν μέρος οι μεγαλύτερες ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής, υπήρξε το αποτέλεσμα ενός μακρόχρονου ανταγωνισμού συμφερόντων ανάμεσα στις κύριες ευρωπαϊκές δυνάμεις, για επιρροή και εκμετάλλευση των ανατολικών εδαφών της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

¹⁷ «Oxford Manual»

πολεμικά υποβρύχια. Η απαλλαγή των πολεμικών πλοίων που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για θρησκευτικούς, επιστημονικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς από τους περιορισμούς της διάρκειας παραμονής σε ουδέτερους λιμένες (άρθρο 14 (2) Σύμβασης XIII της Χάγης του 1907) επεκτείνεται σε όλα τα σκάφη (άρθρο 5 (2) της Σύμβασης της Αβάνας). Στο άρθρο 12, η Σύμβαση της Αβάνας επεκτείνει τους κανόνες που περιορίζουν τη χρήση των ουδέτερων λιμένων και των υδάτων, ώστε να περιλαμβάνουν εκτός από πολεμικά πλοία και εμπορικά πλοία που χρησιμοποιούνται για πολεμικούς σκοπούς (επίτακτα). Στο άρθρο 13, η Σύμβαση της Αβάνας προέβλεπε συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την είσοδο πολεμικών πλοίων, που μετατράπηκαν σε εμπορικά, σε ουδέτερους λιμένες, θέμα στο οποίο η Σύμβαση XIII της Χάγης του 1907 δεν το προέβλεπε. Ομοίως, η σύμβαση της Αβάνας, στο άρθρο 15, πρόσθεσε ότι οι πράξεις εμπορίου από ιδιώτες δεν αντιβαίνουν στην ουδετερότητα (Roach 2017, 2).

Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το διεθνές δίκαιο αναγνώριζε μόνο δύο ζώνες δικαιοδοσίας προς τα ανοιχτά από τα εσωτερικά ύδατα: πρώτον, μια στενή χωρική θάλασσα, δίπλα στην ακτογραμμή ή γραμμή βάσης, με πλάτος τριών ναυτικών μιλίων, το οποίο ήταν υπό την κυριαρχία του παράκτιου κράτους και δεύτερον, η ζώνη της ανοικτής θάλασσας που επεκτείνεται προς τα ανοιχτά από το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας και είναι ανοικτή σε όλους, αλλά υπόκειται στο καθήκον κάθε χρήστη να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων. Κατά συνέπεια, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν επιτρέπονταν οι εμπόλεμες ναυτικές επιχειρήσεις σε ουδέτερα εσωτερικά ύδατα και ουδέτερες εδαφικές θάλασσες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των στενών που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα με πλάτος μικρότερο από 6 νμ.

Τόσο η Σύμβαση VIII της Χάγης του 1907, που αφορά στην τοποθέτηση αυτόματων ναρκών επαφής καθώς και η Σύμβαση II της Γενεύης του 1949, που αφορά στην βελτίωση της κατάστασης των πληγέντων, των αρρώστων και των ναυαγίων των ένοπλων δυνάμεων στη θάλασσα, περιέχουν επίσης διατάξεις για τα ουδέτερα κράτη σε μια ναυμαχία. Η Σύμβαση VIII της Χάγης απαιτεί τα ουδέτερα κράτη να τηρούν τους ίδιους κανόνες και να ακολουθούν τις ίδιες προφυλάξεις που επιβάλλονται στους εμπόλεμους κατά την άρση ναρκών από τις ακτές τους. Επίσης πρέπει να ενημερώνουν τους πλοιοκτήτες, με προειδοποίηση, για τις περιοχές όπου έχουν τοποθετηθεί οι νάρκες. Αυτή η ειδοποίηση πρέπει να

κοινοποιείται αμέσως στις κυβερνήσεις μέσω του διπλωματικού διαύλου. Σύμφωνα με τα άρθρα 15 και 17 της Σύμβαση της Γενεύης II, οι κυβερνήσεις των ουδέτερων κρατών οφείλουν, όταν αυτό απαιτείται από το διεθνές δίκαιο, να εξασφαλίσουν ότι οι τραυματίες, οι άρρωστοι και οι ναυαγοί, που έχουν περισυλλεγεί από ουδέτερο πολεμικό πλοίο ή αεροσκάφος ή έχουν προσγειωθεί σε ουδέτερο έδαφος, δεν πρόκειται λάβουν περαιτέρω μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 32 της Σύμβασης της Γενεύης II, τα νοσοκομειακά πλοία δεν συγκαταλέγονται στα πολεμικά πλοία, όσον αφορά στη διαμονή τους σε ουδέτερους λιμένες. Το άρθρο 40 της Σύμβασης της Γενεύης II ορίζει ότι, οι ιατρικές μεταφορές μπορούν να χρησιμοποιήσουν όλες τις ουδέτερες ζώνες σε ξηρά, θάλασσα και αέρα, υπό την επιφύλαξη πάντα των όρων που καθορίζονται από τις ουδέτερες δυνάμεις, οι οποίες οφείλουν να κρατήσουν τους τραυματίες, τους άρρωστους ή τους ναυαγούς, εκτός εάν συμφωνηθεί διαφορετικά μεταξύ των ουδέτερων κρατών και των συμβαλλομένων στη σύγκρουση (Roach 2017, 3).

Η ουδετερότητα σήμερα σε ότι αφορά το θαλάσσιο χώρο βασίζεται κυρίως στη Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας του 1982. Σύμφωνα με τη το δίκαιο της θάλασσας, οι θαλάσσιες περιοχές που υπόκεινται στην κυριαρχία των παράκτιων κρατών έχουν επεκταθεί σε μεγάλο βαθμό, ιδίως τα χωρικά ύδατα στα 12 νμ¹⁸ και στα αρχιπελαγικά ύδατα. Ως εκ τούτου, το μέγεθος των περιοχών των δυνητικά ουδέτερων υδάτων, στις οποίες κανονικά θα απαγορεύονταν οι εμπόλεμες συγκρούσεις, πολλαπλασιάστηκε. Επιπλέον, οι εμπόλεμοι πρέπει τώρα να λάβουν δεόντως υπόψη τα δικαιώματα των ουδέτερων παράκτιων κρατών στην αποκλειστική οικονομική τους ζώνη («ΑΟΖ») και στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα όταν διεξάγουν σε αυτές εχθροπραξίες. Οι αντιμαχόμενοι πρέπει να σέβονται το απαραβίαστο των ουδέτερων υδάτων. Θα πρέπει να μην χρησιμοποιούν τα ουδέτερα ύδατα ως καταφύγιο ή να διεξάγουν εχθροπραξίες σε ουδέτερα νερά, εκτός από την περίπτωση της αυτοάμυνας. Τα «ουδέτερα ύδατα» περιλαμβάνουν

¹⁸ Άρθρο 3 της Σύμβασης.

τα εσωτερικά ύδατα¹⁹, τα χωρικά ύδατα²⁰ και, κατά περίπτωση, τα αρχιπελαγικά ύδατα²¹. Επιπλέον, κατά τη διεξαγωγή εχθροπραξιών σε διαφορετική θαλάσσια περιοχή, οι αντιμαχόμενοι πρέπει να λαμβάνουν δεόντως υπόψη, για την πρόληψη στο μέγιστο δυνατό βαθμό, της παράπλευρης ζημίας στα ουδέτερα ύδατα.

Τα ουδέτερα κράτη υποχρεούνται να υπερασπίζονται την ουδετερότητα τους, συμπεριλαμβανομένων των ουδέτερων υδάτων τους, με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, όπως με την άσκηση επιτήρησης. Ωστόσο, πολεμικά πλοία που συμμετέχουν σε σύγκρουση και ασκούν το δικαίωμά της αβλαβούς διέλευσης καθώς και πολεμικά πλοία και αεροσκάφη που συμμετέχουν στη σύγκρουση τα οποία ασκούν το δικαίωμα της διέλευσης μέσω των αρχιπελαγικών θαλάσσιων διαδρόμων²² και μέσω ουδέτερων υδάτων, δεν παραβιάζουν την ουδετερότητα των υδάτων. Η παρουσία ή η χρήση ουδέτερων υδάτων από πολεμικά πλοία και βοηθητικά πολεμικά σκάφη περιορίζεται γενικά σε 24 ώρες, εκτός εάν οφείλεται σε βλάβη ή σε αντίξοες καιρικές συνθήκες. Σύμφωνα με το άρθρο 12 της σύμβασης XIII της Χάγης, ο κανόνας των 24 ωρών ισχύει για τους ουδέτερους λιμένες, ή χωρικά ύδατα. Εάν το παράκτιο κράτος επιτρέπει τα ουδέτερα ύδατα να χρησιμοποιηθούν για πολεμικούς σκοπούς της μιας αντιμαχόμενης πλευράς, η άλλη πλευρά, μετά από προειδοποίησή της και στην περίπτωση που το ουδέτερο κράτος δεν συμμορφωθεί, μπορεί να αναλάβει τα απαραίτητα και κατάλληλα μέτρα για να τερματίσει τη χρήση αυτή. Στην

¹⁹ Εκτός αν άλλως ορίζεται στο μέρος IV της σύμβασης, τα ύδατα που βρίσκονται προς το εσωτερικό των ευθειών γραμμών βάσεως (περιοχές όπου η ακτογραμμή παρουσιάζει βαθιές κολπώσεις και οδοντώσεις, ή υπάρχει κατά μήκος της και σε άμεση γειτνίαση με αυτή, συστάδα νησιών) της χωρικής θάλασσας, αποτελούν μέρος των εσωτερικών υδάτων του κράτους.

²⁰ Μέχρι 12 νμ, από τις γραμμές βάσεως

²¹ «Αρχιπέλαγος» σημαίνει σύμπλεγμα νήσων, περιλαμβανομένων και τμημάτων νήσων, αλληλοσυνδεδεμένα ύδατα και άλλα φυσικά χαρακτηριστικά τα οποία είναι τόσο στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν μια αυτοτελή γεωγραφική, οικονομική και πολιτική ενότητα, ή που θεωρούνται ιστορικά ότι σχηματίζουν μια τέτοια ενότητα.

²² Το αρχιπελαγικό κράτος μπορεί να καθορίζει θαλάσσιους διαδρόμους και αεροδιαδρόμους πάνω από αυτούς, κατάλληλους για τη συνεχή και ταχεία διέλευση ξένων πλοίων και αεροσκαφών διά μέσου και πάνω από τα αρχιπελαγικά του ύδατα και την παρακείμενη χωρική τους θάλασσα.

περίπτωση αυτή βέβαια το ουδέτερο κράτος αντιβαίνει τους κανόνες της ουδετερότητας, σχετικά με την διατήρηση της αμεροληψίας.

Κατά τη διεξαγωγή εχθροπραξιών στην ανοικτή θάλασσα και στην ΑΟΖ, τα αντιμαχόμενα μέρη πρέπει να λάβουν δεόντως υπόψη την άσκηση των ελευθεριών της ανοικτής θάλασσας από τα ουδέτερα κράτη. Τα ουδέτερα πλοία πρέπει να γνωρίζουν το ρίσκο και τον κίνδυνο να επιχειρούν σε περιοχές στις οποίες πραγματοποιούνται ενεργές ναυτικές εχθροπραξίες. Ωστόσο, οι εμπόλεμοι που συμμετέχουν στις ναυμαχίες, πρέπει να λάβουν εύλογες προφυλάξεις, συμπεριλαμβανομένων των κατάλληλων προειδοποιήσεων, εάν το επιτρέψουν οι περιστάσεις, για να αποφευχθεί οποιαδήποτε ζημία στα ουδέτερα πλοία. Για παράδειγμα, πρέπει να κοινοποιείται η τοποθεσία των ναρκών και να παρέχονται εναλλακτικές διαδρομές για ασφαλή διέλευση της ουδέτερης ναυτιλίας. Ένα εμπόλεμο κράτος μπορεί, ως έκτακτο μέτρο, να δηλώσει ζώνες όπου η ουδέτερη ναυτιλία θα είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένη στους κινδύνους που προκαλούνται από τις εχθροπραξίες. Η έκταση, η θέση και η διάρκεια πρέπει να δημοσιοποιούνται και δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα όσα απαιτούνται για την στρατιωτική αναγκαιότητα, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της αναλογικότητας. Η χρήση μιας τέτοιας ζώνης πρέπει να είναι περιορισμένη, για παράδειγμα, λόγω της υποχρέωσης παροχής ασφαλούς διέλευσης μέσω της ζώνης αυτής σε ουδέτερα σκάφη, όταν η ζώνη εμποδίζει σημαντικά την ελεύθερη και ασφαλή πρόσβαση σε λιμένες και ακτές ενός ουδέτερου κράτους. Επίσης η οριοθέτηση από τους εμπόλεμους ειδικών ζωνών στη θάλασσα (Προειδοποιητικές Ζώνες) δεν επιτρέπει επιθετικά δικαιώματα απέναντι στην ουδέτερη ναυτιλία. Ειδικότερα, η δημιουργία μιας ειδικής ζώνης, όπως μιας ζώνης αποκλεισμού, δεν μπορεί να προσφέρει σε έναν αντιμαχόμενο το δικαίωμα να επιτεθεί σε ουδέτερο πλοίο, απλώς και μόνο λόγω της παρουσίας του στη ζώνη. Με άλλα λόγια, μια ζώνη αποκλεισμού δεν αποτελεί νόμιμη ζώνη ελεύθερης βολής (Roach 2017, 4).

Σε ότι αφορά στο θαλάσσιο εμπόριο, ο βασικός σκοπός του δικαίου της ουδετερότητας είναι η ρύθμιση των πολεμικών δραστηριοτήτων σε σχέση με το ουδέτερο εμπόριο. Το «ουδέτερο εμπόριο» περιλαμβάνει το σύνολο του εμπορίου μεταξύ ενός ουδέτερου κράτους και ενός έτερου εμπόλεμου κράτους, το οποίο δεν περιλαμβάνει υλικό πολέμου ή εξοπλισμού και δεν συνεπάγεται τη βελτίωση της πολεμικής ικανότητας του εμπόλεμου κράτους. Το ουδέτερο εμπόριο βέβαια

αφορά μια ελεγχόμενη από της κυβερνήσεις των κρατών διακίνησης εφοδίων. Αυτό όμως που δέχεται ιδιαίτερης προσοχής και αναφοράς είναι το φαινόμενο του παράνομου εμπορίου, στο οποίο μπορεί να διακινείται πολεμικό υλικό εν αγνοία των κυβερνήσεων και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Το λαθρεμπόριο μπορεί να περιλαμβάνει εμπορεύματα που είναι απαραίτητα για την διεξαγωγή πολέμου και που προορίζονται για μια από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Τότε το πλοίο μπορεί να συλληφθεί από ένα πολεμικό πλοίο της αντίπαλης πλευράς. Τα εμπορεύματα που προορίζονται για ένοπλες δυνάμεις είναι «υπόνοιες λαθρεμπορίας», ακόμη και αν εξυπηρετούν διαφορετικά τους βασικούς σκοπούς του πολέμου. Τα συμβαλλόμενα μέρη της σύγκρουσης πρέπει να κοινοποιούν στα ουδέτερα κράτη τα αγαθά που θεωρούν απαραίτητα για τον πόλεμο (Roach 2017, 5).

Ένας τρόπος για να αντιμετωπιστεί το λαθρεμπόριο είναι ο αποκλεισμός μιας ακτής ή ενός λιμένα της αντιμαχόμενης πλευράς, προκειμένου να αποφευχθεί η εισαγωγή ή η εξαγωγή φορτίου. Για να είναι αποτελεσματικός, ένας αποκλεισμός πρέπει να είναι διενεργείται από μια δύναμη επαρκή ώστε να εμποδίζει την πρόσβαση στην ακτή ή το λιμάνι (Δήλωση του Παρισιού, παράγραφος 4). Ένας αποκλεισμός πρέπει να εφαρμόζεται αμερόληπτα σε όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές. Ωστόσο, ένας αποκλεισμός δεν μπορεί να επεκταθεί σε ουδέτερους λιμένες και ακτές, καθώς αυτό παραβιάζει την ουδετερότητα τους. Τα ουδέτερα εμπορικά πλοία υπόκεινται σε επίσκεψη και αναζήτηση στην ανοικτή θάλασσα ή στην ΑΟΖ από πολεμικά πλοία των εμπόλεμων πλευρών, εκτός εάν αυτά τα εμπορικά πλοία συνοδεύονται από ουδέτερο πολεμικό πλοίο. Τότε το ουδέτερο πλοίο μπορεί να υποχρεωθεί να καθορίσει τον τύπο και τον προορισμό του φορτίου. Τα ουδέτερα εμπορικά πλοία μπορεί να μην συλληφθούν, εκτός αν έχουν λαθρεμπόριο, ή να καταστραφούν από πολεμικά πλοία των εμπόλεμων πλευρών (Roach 2017, 5).

Αυτοί οι κανόνες ισχύουν, επειδή το δίκαιο της ουδετερότητας δεν απαγορεύει στα ουδέτερα έθνη να έχουν εμπορικές σχέσεις με τις εμπόλεμες χώρες, εκτός εάν το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών έχει αποφασίσει διαφορετικά. Ωστόσο, μια ουδέτερη κυβέρνηση δεν μπορεί από μόνη της να προμηθεύσει πολεμικό υλικό ή εξοπλισμό μια εμπόλεμη χώρα ή να επιτρέψει στα μέσα που διαθέτει να παραβιάσουν το ουδέτερο καθεστώς των λιμένων και των

υδάτων της, χωρίς η ίδια να παραβιάζει την ουδετερότητά και αμεροληψία της διακινδυνεύοντας έτσι την απώλεια της ουδέτερης κατάστασής της. Παρόλο που μια ουδέτερη κυβέρνηση μπορεί να απαγορεύσει στους πολίτες της να ασκούν μη ουδέτερο εμπόριο με εμπόλεμα έθνη, δεν είναι υποχρεωμένη να το πράξει, ελλείψει δεσμευτικού ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας. Πράγματι, το δίκαιο θεσπίζει ένα κριτήριο ισορροπίας συμφερόντων για την προστασία του ουδέτερου εμπορίου από την αδικαιολόγητη παρέμβαση αφενός και το δικαίωμα των αντιμαχόμενων να παρεμποδίζουν τη ροή πολεμικών υλικών στον εχθρό από την άλλη. Ένα ουδέτερο εμπορικό σκάφος μπορεί να είναι οπλισμένο για σκοπούς αυτοάμυνας. Σε αυτή την περίπτωση, δεν υπάρχει κανένας λόγος για να του επιτεθεί μια χώρα.

Όλα τα σκάφη που λειτουργούν κάτω από μια σημαία μιας από της αντιμαχόμενες πλευρές έχουν εχθρικό χαρακτήρα για την άλλη πλευρά. Ωστόσο, το γεγονός ότι ένα εμπορικό πλοίο έχει μια ουδέτερη σημαία δεν του δίνει αναγκαστικά και ουδέτερο χαρακτήρα. Κάθε εμπορικό πλοίο που ανήκει ή ελέγχεται από ένα εμπόλεμο κράτος έχει εχθρικό χαρακτήρα για το αντίπαλο κράτος, ανεξάρτητα από το αν λειτουργεί υπό ουδέτερη σημαία ή φέρει ουδέτερες σημάνσεις. Από την άλλη πλευρά, πολεμικά πλοία ουδέτερων κρατών μπορούν να συνοδεύσουν εμπορικά πλοία που φέρουν τη σημαία του ίδιου ή άλλων ουδέτερων κρατών. Τα εμπορικά πλοία ενός εμπόλεμου κράτους που συνοδεύονται από ουδέτερα πολεμικά πλοία, μπορεί να μην αποτελούν ουδέτερη υπηρεσία.

Το εγχειρίδιο του Διεθνούς Δικαίου του San Remo σχετικά με τις Ένοπλες Συγκρούσεις στη θάλασσα, περιγράφει τις συνθήκες υπό τις οποίες εμπορικά πλοία που φέρουν τη σημαία ουδέτερων κρατών μπορούν να συλληφθούν ή να δεχτούν επίθεση:

- Εάν πιστεύεται ότι υπάρχουν εύλογοι λόγοι να μεταφέρουν λαθραία ή να παραβιάζουν έναν αποκλεισμό, αφού προειδοποίησαν ότι σκόπιμα και σαφώς αρνούνται να σταματήσουν ή αντιστέκονται στην επίσκεψη, έρευνα ή σύλληψη.
- Όταν συμμετέχουν σε πολεμικές πράξεις για λογαριασμό της μιας από της αντιμαχόμενες πλευρές.

- Όταν πλέον υπό συνοδεία πολεμικών πλοίων ή στρατιωτικών αεροσκαφών
- Όταν συμβάλλουν αποτελεσματικά στη στρατιωτική δράση της μιας πλευράς, π.χ. με τη μεταφορά στρατιωτικού υλικού. Εκτός εάν δεν το επιτρέπουν οι περιστάσεις, πρέπει να τους δοθεί προειδοποίηση, ώστε να μπορούν να επαναπροσανατολίσουν, να εκφορτώσουν ή να λάβουν άλλες προφυλάξεις (Roach 2017, 6).

Μετά τη σύλληψη ενός εμπορικού σκάφους, πρέπει να αποφασιστεί στο δικαστήριο που εξετάζει το λαθρεμπόριο εάν η σύλληψη ήταν νόμιμη. Εάν επιβεβαιωθεί από το δικαστήριο η νόμιμη σύλληψη, τότε το πλοίο γίνεται ιδιοκτησία του κράτους που συλλαμβάνει. Τα δικαστήρια αυτά, που έχουν συσταθεί βάσει του εθνικού δικαίου δεν έχουν συγκροτηθεί πρόσφατα. Περαιτέρω, προσπάθειες για τη σύσταση ενός διεθνούς δικαστηρίου, που αντικατοπτρίζεται στη σύμβαση της Χάγης του 1907, για τη σύσταση Διεθνούς Δικαστηρίου Εφέσεων, στο πρόσθετο πρωτόκολλο του 1910 και στη δήλωση σχετικά με τους νόμους του ναυτικού πολέμου του Λονδίνου του 1909, απέτυχαν.

Τα ουδέτερα πολεμικά πλοία μπορούν να καθαρίζουν τις νάρκες που βρίσκονται σε διεθνείς θαλάσσιους δρόμους και στην ανοικτή θάλασσα / ΑΟΖ στο μέτρο που είναι αναγκαίο για την προστασία και τη διατήρηση της ουδέτερης ναυτιλίας. Η εξόρυξη αυτή δεν συνιστά μη ουδέτερη υπηρεσία προς όφελος μιας εκ των αντιμαχόμενων πλευρών, καθόσον προορίζεται μόνο για την προστασία της ουδέτερης ναυσιπλοΐας, αν και συνεπαγωγικά ωφελεί ένα από τα μέρη της σύγκρουσης. Αυτή η περίπτωση διαφοροποιείται δεδομένου ότι, ο αυτοσκοπός της εκκαθάρισης των ναρκών δεν είναι η βοήθεια προς την άλλη πλευρά, αλλά η διασφάλιση του ελεύθερου εμπορίου.

3.4 Η Ουδετερότητα στον Εναέριο Χώρο

Η ουδετερότητα στον αεροπορικό πόλεμο είναι μια έννοια στο διεθνές δίκαιο των ένοπλων συγκρούσεων που καλύπτει αμοιβαία τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών που δεν εμπλέκονται στη σύγκρουση, όσον αφορά στον εναέριο χώρο, στην κυκλοφορία αεροσκαφών καθώς και στην εκτόξευση και στη διαμετακόμιση των πυραύλων. Ως ουδέτερος εναέριος χώρος νοείται το τμήμα

της ατμόσφαιρας πάνω από το ουδέτερο έδαφος. Ως αεροσκάφος νοείται μηχανήμα ή συσκευή επανδρωμένη ή μη επανδρωμένη, όπως αεροπλάνο, ελικόπτερο, αερόστατο ή άλλο αντικείμενο που μπορεί να αντλήσει στήριξη στην ατμόσφαιρα και να πετάξει. Πύραυλος σημαίνει ένα αντικείμενο (ως όπλο) που ρίχνεται ή εκτοξεύεται συνήθως για να χτυπήσει κάτι σε μεγάλη απόσταση (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 2).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Σικάγου για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία του 1944, ένα ουδέτερο κράτος έχει πλήρη και αποκλειστική κυριαρχία στον εναέριο χώρο πάνω από το έδαφός του. Το έδαφος ενός κράτους θεωρείται ότι είναι οι χερσαίες εκτάσεις και τα παρακείμενα στο έδαφος χωρικά ύδατα υπό την κυριαρχία αυτού του κράτους. Ο ουδέτερος εναέριος χώρος είναι απαραβίαστος για τις εμπόλεμες χώρες με τον ίδιο τρόπο όπως και το ουδέτερο έδαφος. Ως εκ τούτου, απαγορεύεται η είσοδος ή η διέλευση του ουδέτερου εναέριου χώρου ή η προσγείωση σε ουδέτερο έδαφος (άρθρο 170 (α) του Εγχειριδίου HPCR), από τα πολεμικά αεροσκάφη ή πυραύλους (πλην των ιατρικών αεροσκαφών), συμπεριλαμβανομένων των μη επανδρωμένων εναέριων οχημάτων ή των μη επανδρωμένων αεροσκαφών. Ωστόσο, τα στρατιωτικά αεροσκάφη επιτρέπεται να προσγειώνονται σε ουδέτερο έδαφος για να παραδοθούν. Τα ουδέτερα κράτη δύνανται να χρησιμοποιήσουν βία, προκειμένου να εμποδίσουν τα πολεμικά αεροσκάφη να χρησιμοποιήσουν ουδέτερο εναέριο χώρο, ύδατα ή έδαφος. Τα αεροσκάφη που μπορούν να διέλθουν μέσα από ουδέτερο εναέριο χώρο είναι τα ιατρικά αεροσκάφη που παρέχουν ιατρική βοήθεια και διακομιδές, ακόμα και πολεμικά αεροσκάφη που έχουν επωμιστεί αυτό τον ρόλο, ιδιωτικά αεροσκάφη των εμπόλεμων κρατών, τα οποία φυσικά δε συμμετέχουν στις επιχειρήσεις, αεροπορικά αεροσκάφη που βρίσκονται σε κίνδυνο. Επίσης επιτρέπεται το πέρασμα των εμπλεκόμενων αεροσκαφών πάνω από τα διεθνή στενά και τις αρχιπελαγικές θαλάσσιες λωρίδες (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 2).

Η πρώτη προσπάθεια ρύθμισης της χρήσης των αεροσκαφών ήταν η Διακήρυξη της Χάγης που απαγόρευε την ρίψη των βλημάτων και των εκρηκτικών από τα αερόστατα κατά την ειρηνευτική διάσκεψη του 1899 (Συνέδρια Ειρήνης της Χάγης 1899 και 1907). Ο κανονισμός όμως αυτός δεν εφαρμόστηκε κατά την διεξαγωγή Παγκοσμίου Πολέμου Ι. Μια νέα απόπειρα έγινε με τους Κανόνες για

τον έλεγχο της ασύρματης τηλεγραφίας σε καιρό πολέμου και εναέριου πολέμου, που συντάχθηκε από μια επιτροπή δικαστών στη Χάγη το 1923, χωρίς όμως να γίνουν σημαντικά βήματα. Μολονότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη σύμβαση για την ουδετερότητα του αεροπορικού πολέμου, πολλοί κανόνες του νόμου της ουδετερότητας που αφορούν στον πόλεμο στην ξηρά και στον ναυτικό πόλεμο ισχύουν και για τον αεροπορικό πόλεμο. Η πρακτική των κρατών έχει δείξει ποιοι κανόνες αποτελούν μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Τον Μάιο του 2009, μια ομάδα εμπειρογνομόνων ενέκρινε ένα εγχειρίδιο για το διεθνές δίκαιο που εφαρμόζεται στον αεροπορικό και πυραυλικό πόλεμο («Εγχειρίδιο HPCR») προκειμένου να επαναδιατυπώσει τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στον αεροπορικό πόλεμο (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 3).

Το παραπάνω εγχειρίδιο θέτει ορισμένους βασικούς κανόνες σχετικά με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου καθώς και την εφαρμογή της ουδετερότητας στον πόλεμο στον αέρα και συγκεκριμένα στους κανόνες 166 και 167 καθορίζει πως ο εναέριος χώρος των ουδέτερων κρατών δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιείται από στρατιωτικά αεροσκάφη. Τα ουδέτερα κράτη μπορούν (και πρέπει) να χρησιμοποιήσουν όλα τα απαραίτητα μέσα για να απαγορεύσουν τις παραβιάσεις του εναέριου χώρου τους, συμπεριλαμβανομένης της ένοπλης δύναμης, υπό την προϋπόθεση ότι η χρήση τους συνάδει με τις αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και άλλων κανόνων του νόμου περί ένοπλων συγκρούσεων (Άρθρο 5 της Σύμβασης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ουδέτερων δυνάμεων και των προσώπων σε περίπτωση πολέμου, άρθρο 168 (α), άρθρο 169 του εγχειριδίου HPCR). Για παράδειγμα, η Ελβετία αρνήθηκε την υπέρπτηση αεροσκαφών κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ το 2003, επειδή η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ δεν είχε εγκριθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Αν τα πολεμικά αεροσκάφη βρίσκονται σε ουδέτερο εναέριο χώρο, ενδέχεται να υποχρεωθούν να προσγειωθούν για να συλληφθούν από τις ουδέτερες αρχές ή εάν δεν ακολουθήσουν την εντολή να προσγειωθούν αμέσως, μπορεί να καταρριφτούν χωρίς περαιτέρω ειδοποίηση. Αυτή η χρήση δύναμης επιτρέπεται από το νόμο της ουδετερότητας και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια πολεμική πράξη. Ωστόσο, η επιβολή του ουδέτερου εναέριου χώρου πρέπει να

χαρακτηρίζεται από την αρχή της αμεροληψίας έναντι όλων των αντιμαχόμενων πλευρών.

Τα ουδέτερα κράτη είναι ελεύθερα να επιτρέπουν ή να περιορίζουν την κυκλοφορία ιδιωτικών πολιτικών αεροσκαφών που φέρουν το σήμα ενός εμπόλεμου κράτους. Μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 61 του εγχειριδίου HPCR, να απαιτούν ανά πάσα στιγμή να προσγειωθούν τα αεροσκάφη αυτά για επιθεώρηση. Εάν βρεθούν στο αεροσκάφος μαχητές ή στρατιωτικός εξοπλισμός, πρέπει να κρατούνται και να προστατεύονται από το ουδέτερο κράτος έως την πραγματική λήξη των εχθροπραξιών (άρθρο 63 (γ) του Εγχειριδίου HPCR). Τα αεροσκάφη δεν επιτρέπεται να απογειωθούν από την ουδέτερη περιοχή για να ξεκινήσουν μια επίθεση εναντίον ενός εμπόλεμου κράτους (άρθρο 173 (α) του Εγχειριδίου HPCR). Συνεπώς, ένα ουδέτερο κράτος πρέπει να μην ανέχεται την προετοιμασία ενός αεροσκάφους που προετοιμάζεται για επιθετική ενέργεια.

Σύμφωνα με το άρθρο 37 της Σύμβασης της Γενεύης I, που αφορά τη βελτίωση της κατάστασης των τραυματιών και των ασθενών στις ένοπλες δυνάμεις και με το άρθρο 40 της Σύμβασης της Γενεύης II, που αφορά τη βελτίωση της κατάστασης των πληγέντων, των άρρωστων και των ναυαγών μελών των ενόπλων δυνάμεων στη θάλασσα, τα ουδέτερα κράτη θα πρέπει, όταν είναι δυνατόν, να επιτρέπουν στα ιατρικά αεροσκάφη να κάνουν υπερπτήσεις στο έδαφός τους ή να προσγειώνονται, βοηθώντας τραυματίες και άρρωστους. Ωστόσο, οποιαδήποτε επιχείρηση ιατρικών πολεμικών αεροσκαφών μέσα από ή μέσα σε ουδέτερο εναέριο χώρο υπόκειται σε προηγούμενη συμφωνία του ουδέτερου κράτους με το κράτος που θέλει να διεξάγει την επιχείρηση (άρθρο 84 του εγχειριδίου HPCR). Τα πολεμικά ιατρικά αεροσκάφη μπορεί να καλούνται να προσγειωθούν για επιθεώρηση. Εάν η επιθεώρηση διεξαχθεί με επιτυχία, επιτρέπεται σε αυτά να συνεχίσουν την πτήση τους χωρίς καθυστέρηση (άρθρο 85 (α) εγχειρίδιο HPCR). Αυτοί οι κανόνες έχουν εφαρμοστεί από μόνιμα ουδέτερα κράτη όπως η Ελβετία, π.χ. κατά τον πόλεμο του Κόλπου το 1991 κατά του Ιράκ, όταν αρνήθηκε να πετάξουν πολεμικά αεροσκάφη πάνω από το έδαφός της, εκτός από ανθρωπιστικούς σκοπούς. Εάν οι τραυματίες και οι άρρωστοι χρειάζονται βοήθεια και έχουν εισέλθει σε ουδέτερο έδαφος, το ουδέτερο κράτος υποχρεούται να τους μεταχειρίζεται σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές των Συμβάσεων της Γενεύης και των πρόσθετων πρωτοκόλλων τους. Τα σοβαρά

άρρωστα άτομα πρέπει να επαναπατριστούν στη χώρα καταγωγής τους, μόλις η κατάσταση της υγείας τους επιτρέψει τη μεταφορά. Το στρατιωτικό προσωπικό που έχει θεραπευθεί σε ουδέτερο έδαφος, θα παραμένει στο ουδέτερο κράτος με τον ίδιο τρόπο που οι παραδίδονται οι πολεμιστές σε ουδέτερα κράτη (άρθρο 85 (β) Εγχειρίδιο HPCR). Όσον αφορά τους αιχμαλώτους πολέμου, εάν εντοπιστούν σε ένα πολεμικό αεροσκάφος το οποίο ελέγχεται από ουδέτερες αρχές, τότε αυτοί απελευθερώνονται και μπορούν να εγκαταλείψουν το ουδέτερο έδαφος.

Τα πολεμικά αεροσκάφη που βρίσκονται σε κατάσταση κινδύνου επιτρέπεται να εισέρχονται στον ουδέτερο εναέριο χώρο, όποτε το επιτρέπουν οι εκτιμήσεις ασφαλείας, για να προσγειώνονται στον επόμενο πιθανό αερολιμένα ή σε οποιοδήποτε σημείο που ορίζεται από τις αρμόδιες ουδέτερες αρχές, υπό τον όρο ότι, αυτός ο χώρος είναι κατάλληλος για ασφαλή προσγείωση του τύπου των αεροσκαφών που διατρέχουν κίνδυνο (άρθρο 172 του εγχειριδίου HPCR). Οι αλεξιπτωτιστές δεν επιτρέπεται να βάζονται κατά την πτώση τους, εφόσον δεν διαπράττουν εχθρικές πράξεις (άρθρου 132 του εγχειριδίου HPCR). Μετά την άφιξη στο έδαφος σε ουδέτερο έδαφος, θα πρέπει να δοθεί η ευκαιρία σε άτομο που έχει πέσει με αλεξίπτωτο, από αεροσκάφος που διατρέχει κίνδυνο, να παραδοθεί πριν γίνει το αντικείμενο επίθεσης, εκτός εάν είναι προφανές ότι έχει εμπλακεί σε εχθρική πράξη (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 4).

Τα ουδέτερα αεροσκάφη πρέπει να αποφεύγουν να έρχονται κοντά στις εμπόλεμες ζώνες. Εάν βλέπουν στρατιωτικά αεροσκάφη που πλησιάζουν, θα πρέπει να επιχειρούν να προσγειώνονται στο πλησιέστερο δυνατό αεροδρόμιο. Οι ουδέτερες ενδείξεις θεωρούνται ως εκ πρώτης όψεως αποδεικτικά στοιχεία για την ουδέτερη κατάστασή τους (άρθρο 175 του εγχειριδίου HPCR). Η παράτυπη χρήση των ουδέτερων σημάνσεων ή οποιαδήποτε πρόθεση ουδέτερης κατάστασης μη πραγματικής είναι μια παραβατική πράξη (άρθρο 114 του εγχειριδίου HPCR). Τα εμπόλεμα κράτη μπορούν να απαιτούν από τα ουδέτερα αεροσκάφη εκτός της ουδέτερης επικράτειας να προσγειώνονται για επιθεώρηση. Σε περίπτωση που έχουν μέλη του πληρώματος ή επιβάτες ή μεταφέρουν στρατιωτικό εξοπλισμό της αντίπαλης πλευράς, το κράτος έχει το δικαίωμα να τους κρατήσει και να κατασχέσει τον εξοπλισμό αυτό (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 4). Αν υπάρχουν ουδέτερα εμπορεύματα στο αεροπλάνο και δεν προορίζονται για στρατιωτική χρήση της μιας πλευράς, τότε δεν υπόκεινται σε σύλληψη. Σε

περίπτωση που διαπιστωθεί παράνομη διακίνηση, το αεροπλάνο μαζί με το εμπόρευμα κρατείται ως λάφυρα. Ο κανόνας αυτός μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογία προς τα ουδέτερα αεροσκάφη, όταν για παράδειγμα σε κρίσιμες φάσεις ενός πολέμου, ένα εμπόλεμο κράτος μπορεί να απαγορεύσει στα ουδέτερα αεροσκάφη να εγκαταλείψουν το έδαφός του προκειμένου να αποφευχθεί η αποκάλυψη στρατιωτικών μυστικών.

Σε ότι αφορά τα ιδιωτικά αεροσκάφη, όπως προαναφέρθηκε, και αυτά υπόκεινται σε κανονισμούς και δεσμεύσεις. Για αυτό και ένα ιδιωτικό αεροσκάφος μπορεί να συλληφθεί στις παρακάτω περιπτώσεις (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 4):

- Όταν αντιστέκεται στη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων των αντιμαχόμενων πλευρών (άρθρο 174 (ε) του εγχειριδίου HPCR).
- Όταν παραβιάζει την απαγόρευση για την οποία είχε ειδοποιήσει ο αρμόδιος εκπρόσωπος του εμπόλεμου κράτους (άρθρο 140 (ε) του εγχειριδίου HPCR).
- Όταν συμμετέχει σε μη ουδέτερη υπηρεσία (άρθρο 174 (γ) και (δ) του εγχειριδίου HPCR).
- Όταν είναι οπλισμένο σε καιρό πολέμου και βρίσκεται εκτός της δικαιοδοσίας της χώρας του.
- Όταν δεν έχει εξωτερικά σημάδια ή χρησιμοποιεί ψευδή σημάδια.
- Όταν δεν έχει χαρτιά ή ανεπαρκή ή αντικανονικά έγγραφα (άρθρο 140 (δ) του εγχειριδίου HPCR).
- Όταν είναι προδήλως εκτός γραμμής μεταξύ του σημείου αναχώρησης και του σημείου προορισμού που αναγράφεται στα έγγραφά του και, μετά από έρευνες, ανάλογα με το πώς κρίνει η εμπόλεμη πλευρά, δεν παρουσιάζεται καμία αιτία για την απόκλιση. Το αεροσκάφος, μαζί με το πλήρωμά του και τους επιβάτες του, εάν υπάρχουν, μπορεί να κρατηθεί από την εμπόλεμη δύναμη, εν αναμονή των εν λόγω ερευνών.

- Όταν εμπλέκεται σε παραβίαση αποκλεισμού που έχει καθιερωθεί και διατηρηθεί αποτελεσματικά (άρθρο 140 (στ) του Εγχειριδίου HPCR).
- Όταν έχει μεταφερθεί από εμπόλεμη σε ουδέτερη εθνικότητα σε μια ημερομηνία και υπό συνθήκες που δείχνουν την πρόθεσή του να αποφευχθούν οι συνέπειες στις οποίες θα εκτίθετο, εάν παρέμενε ως εμπόλεμο.

Σχετικά με την εφαρμογή της ουδετερότητας κατά τον πόλεμο στον αέρα, υπάρχουν ορισμένα θέματα τα οποία παραμένουν άλυτα ή μάλλον δεν έχουν προσδιοριστεί ακριβώς από το διεθνές δίκαιο. Το πρώτο από αυτά είναι ο προσδιορισμός του διαστήματος. Ορισμένοι μελετητές προτείνουν ένα ανώτατο όριο περίπου 100 χιλιομέτρων πάνω από τη μέση στάθμη της θάλασσας, που φαίνεται να είναι αρκετά ρεαλιστική. Όμως, όσο ο ανώτατος περιορισμός του εναέριου χώρου παραμένει ασαφής, με αποτέλεσμα τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του νόμου της ουδετερότητας να μην έχουν σαφήνεια σε σχέση με την ακριβή γεωγραφική οριοθέτηση. Ένα άλλο πρακτικό πρόβλημα που τίθεται στα μικρότερα ουδέτερα κράτη αφορά στην απειλή των πυραύλων. Οι πύραυλοι που διασχίζουν το έδαφός τους στο διάστημα δεν θα εμπίπτουν στο νόμο της ουδετερότητας. Όμως, όταν οι πύραυλοι εισέλθουν στον ουδέτερο εναέριο χώρο, τα ουδέτερα κράτη θα πρέπει να τους καταστρέψουν προκειμένου να τους αποτρέψουν να εγκαταλείψουν τον ουδέτερο εναέριο χώρο και έτσι να απειλήσουν άλλο κράτος. Ωστόσο, μόνο λίγα κράτη σήμερα κατέχουν στρατιωτική ικανότητα να καταστρέφουν πυραύλους στον αέρα. Επιπρόσθετα, πολύ συχνά, τα εμπορικά αεροπλάνα ή οι πτήσεις τσάρτερ που εκτελούνται από πολιτικές εταιρείες που δεν ανήκουν απαραίτητα στην ίδια εθνικότητα με τους πελάτες τους, μεταφέρουν σημαντικές ποσότητες στρατιωτικού προσωπικού και στρατιωτικού υλικού στην περιοχή εμπλοκής. Εάν τα αεροσκάφη αυτά υπερκεράσουν ουδέτερα κράτη, οι πιθανότητες ελέγχου των επιβατών ή του φορτίου τους συχνά δεν είναι ρεαλιστικές. Το πρόβλημα έχει επισημανθεί από τις παράνομες μεταφορές κρατουμένων μέσω της Ευρώπης στο πλαίσιο του παγκόσμιου «πολέμου κατά της τρομοκρατίας».

Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, πολλά κράτη επανεξετάζουν, επί του παρόντος, τους κανόνες τους για να αντιδρούν στην απειλή που θέτουν τα μη στρατιωτικά αεροσκάφη που έχουν καταληφθεί από

τρομοκρατικές ομάδες. Το άρθρο 3 της Σύμβασης του Σικάγου που εισήχθη με το Πρωτόκολλο σχετικά με την τροποποίηση της Σύμβασης για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία το 1984, ορίζει ότι «η ένοπλη δύναμη δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον πολιτικών αεροσκαφών, εκτός από περιπτώσεις αυτοάμυνας²³». Η σύμβαση του Σικάγου προστέθηκε μετά το χτύπημα της πτήσης 007 των Κορεατικών Αερογραμμών, το 1983, από σοβιετικά αεριωθούμενα αεροπλάνα, με αποτέλεσμα τη θανάτωση 269 ατόμων. Πριν από αυτό το περιστατικό δεν υπήρχε κανένας γραπτός κανόνας σχετικά με την επίθεση σε στρατιωτικά ή πολιτικά αεροσκάφη και τα ουδέτερα κράτη χρησιμοποίησαν διαφορετικές διαδικασίες για να ανταποκριθούν σε αυτά τα γεγονότα. Για παράδειγμα, η Ελβετία και οι Κάτω Χώρες υιοθέτησαν ακόμη μια πρακτική κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων, η οποία επέτρεπε το χτύπημα χωρίς προειδοποιήσεις. Αργότερα, τα κράτη αναγνώρισαν την ανάγκη θέσπισης ελάχιστων προδιαγραφών πριν από την ανατροπή πολιτικών αεροσκαφών για την προστασία των αθώων επιβατών. Τα ακόλουθα στοιχεία αποτελούν προϋπόθεση για να εξεταστεί η χρήση βίας σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης του Σικάγου (Peter Hostettler, *Neutrality in Air Warfare* 2015, 6):

- Το αεροσκάφος δεν οριοθετεί ή ακολουθεί σχέδιο πτήσης και / ή δεν ανταποκρίνεται στον έλεγχο της εναέριας κυκλοφορίας.
- Απειλεί να παραβιάσει κυβερνητικές δηλωμένες ζώνες ασφαλείας με περιορισμούς ή απαγόρευση της εναέριας κυκλοφορίας.
- Αρνείται να συμμορφωθεί με εντολές για να σταματήσει ή να αλλάξει πορεία και παρακωλύεται από μία ή περισσότερες ριπές προειδοποιητικών πυροβολισμών.
- Υπάρχει επικείμενη απειλή για τη ζωή και δεν υπάρχει λογική εναλλακτική λύση για την αποφυγή της.

²³Άρθρο 51 Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών.

- Η απειλή καθορίζεται από διάφορους παράγοντες. Αυτοί περιλαμβάνουν τη θέση, την ταχύτητα και την κατεύθυνση ενός αεροσκάφους, καθώς και τη γειτνίαση του στόχου με μια προσδιορισμένη περιοχή ασφαλείας.
- Γενικά, είναι αποδεκτό να τεθεί σε κίνδυνο η ζωή των ανθρώπων, εάν αυτό είναι αναπόφευκτο με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, για τη διατήρηση της ζωής εκείνων που φαίνεται ότι αποτελούν τον στόχο.

Προκειμένου να διευκρινιστούν τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν από το αεροσκάφος παρακολούθησης, ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) εξέδωσε επίσης Κανόνες του εναέριου χώρου σχετικά με την παρακολούθηση πολιτικών αεροσκαφών, οι οποίοι παρέχουν καλές οδηγίες (Παράρτημα Α του ICAO). Τα ουδέτερα κράτη θα πρέπει να εφαρμόζουν τους εν λόγω κανόνες εναντίον πολιτικών αεροσκαφών που ανήκουν σε ένα εμπόλεμο κράτος ή σε ύποπτα κράτη που εισέρχονται σε ουδέτερο εναέριο χώρο ή βρίσκονται εκεί. Η κατάρριψη αθών πολιτικών αεροσκαφών πρέπει να αποφεύγεται υπό οποιεσδήποτε συνθήκες.

4. ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΚΡΑΤΗ

4.1 Γενικά

Στη σημερινή διεθνή σκακιέρα η έννοια της ουδετερότητας και η υιοθέτησή της από την εξωτερική πολιτική ενός κράτους δεν είναι κάτι το σύνηθες. Η γενική εικόνα που κυριαρχεί στις διεθνείς σχέσεις είναι η επιδίωξη του κάθε κράτους να ενισχύσει τη θέση του στο διεθνές χώρο. Η ουδετερότητα θα λέγαμε ότι αποτελεί έναν ανασταλτικό παράγοντα πάνω σε αυτό το πλαίσιο, καθόσον δεν προβλέπει συμμαχίες και συνεργασίες, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των πυλώνων ισχύος μιας χώρας. Γι' αυτό τα κράτη που υιοθετούν την πολιτική της ουδετερότητας είναι ελάχιστα και κυρίως είναι αυτά που παραδοσιακά ήταν ουδέτερα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως όσα κράτη δεν εφαρμόζουν την πολιτική της ουδετερότητας είναι πολεμοχαρή, αλλά το ότι η εξωτερική τους πολιτική δεν μπορεί να ταυτιστεί με την συγκεκριμένη επιλογή. Αυτό οφείλεται κυρίως διότι τα συμφέροντα των κρατών έχουν ταυτιστεί με τα συμφέροντα τρίτων χωρών, με αποτέλεσμα για να μπορέσουν να ευοδωθούν θα πρέπει να συνάπτονται συμμαχίες, το οποίο αντίκειται με το διεθνές δίκαιο της ουδετερότητας.

Κάθε χώρα έχει την πολιτική βούληση να αποφασίζει την εξωτερική της πολιτική σύμφωνα με τα δικά της συμφέροντα, την παράδοσή της και την ιστορία της. Η επιλογή της ουδετερότητας ως διεθνής στάση ορίζει αυτόματα τα δικαιώματα και τα καθήκοντα του κράτους που λαμβάνει τη θέση αυτή. Ωστόσο η διεθνής κατάσταση επηρεάζει σημαντικά τις δυνατότητες δράσης μιας πολιτικής ουδετερότητας. Για παράδειγμα, το πεδίο εφαρμογής της ουδετερότητας της Ελβετίας περιορίστηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ενώ της Σουηδίας σχεδόν μηδενίστηκε. Η πολιτική της ουδετερότητας και η συμφωνία της με το διεθνές δίκαιο διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία της ουδετερότητας. Παρουσιάζοντας παρακάτω την πολιτική της ουδετερότητας των δύο αυτών χωρών, επιχειρείται να δοθεί μια εμπειρισταωμένη άποψη σχετικά με το πώς αποδίδεται η διάσταση της ουδετερότητας και πως αυτή εφαρμόστηκε από τις χώρες αυτές, από την αρχή του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα.

4.2 Η Ουδετερότητα της Ελβετίας

Η Ελβετία αποτελεί ίσως το πιο ισχυρό παράδειγμα ουδέτερης χώρας. Θα μπορούσε να της αποδοθεί και ο όρος «πρότυπο ουδετερότητας». Αυτό δεν αποτελεί μια διαπίστωση για τη στάση της μετά τη λήξη του Β' ΠΠ, αλλά προκύπτει και από την προγενέστερη συμπεριφορά της. Στην Ελβετία, μια χώρα με πολλούς πολιτισμούς, γλώσσες και θρησκείες, η ουδετερότητα χρησίμευσε πάντα για να εξασφαλίσει την εσωτερική της συνοχή. Μια μετατόπιση από την ουδετερότητα σε μια ενεργή εξωτερική πολιτική τον 16ο αιώνα λόγω θρησκευτικών συγκρούσεων, για παράδειγμα, θα είχε οδηγήσει σε αφόρητες εντάσεις. Τον 19ο και τον 20ό αιώνα, η στενή συνεργασία με τη Γερμανία ή τη Γαλλία θα είχε κατακλύσει την Συνομοσπονδία σε εθνική κρίση. Χωρίς μια τέτοια εξωτερική ουδετερότητα, η εσωτερική συνοχή δεν θα ήταν εφικτή.

Αρχικά η ουδετερότητα ήταν ένα είδος διακοπής έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της ιστορίας, έφερε σαφή πλεονεκτήματα και, ως εκ τούτου, έχει ριζωμένη ρίζα στην εγωκεντρική αντίληψη της Ελβετίας. Στην Ομοσπονδιακή Συμφωνία του 1815 και στα συντάγματα των 1848, 1874 και 1999, η ουδετερότητα έγινε κανόνας εξωτερικής πολιτικής για τις όλες τις κυβερνήσεις της χώρας. Αυτό το όριο ήταν πάντα ευέλικτα προσαρμοσμένο στις περιστάσεις και εφαρμόστηκε σύμφωνα με τα συμφέροντα της χώρας.

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή πίσω στο 1515, ένας Ελβετικός συνομοσπονδιακός στρατός των 20.000 ανδρών αντιμετώπισε τα στρατεύματα της Γαλλίας και της Βενετίας στη μάχη του Marignano. Η Ελβετία έχασε στη μάχη αυτή και σύναψε μια ειρήνη-ορόσημο το 1516. Από τότε δεν συμμετείχε ξανά σε μάχη και αυτή η ειρήνη αποτέλεσε τη συμβατική βάση της επιφυλακτικότητας της στην εξωτερική πολιτική εδώ και αιώνες. Ωστόσο τον Μάρτιο του 1798 η εισβολή των γαλλικών δυνάμεων επιβάλλει μια στρατιωτική συμμαχία στην Ελβετική Δημοκρατία, όπου πρέπει να εγκαταλειφθεί η ουδετερότητα. Ένα χρόνο αργότερα το 1799, οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις επιχειρούν να αποκτήσουν τον έλεγχο των οδών διέλευσης των Άλπεων. Η Ελβετία γίνεται θέατρο πολέμου. Οι Γάλλοι κατακτούν το καντόνι της Γκρουμπούντεν αλλά οδηγούνται πίσω από τη Ζυρίχη από τους Αυστριακούς. Μετά τη δεύτερη μάχη της Ζυρίχης, οι Γάλλοι επανακτούν την ανατολική Ελβετία. Ο αυστριακός-ρωσικός στρατός υπό τον Αλέξανδρο Σουβορόφ αναγκάζεται να εγκαταλείψει την Ελβετία μέσω του Prager, του Panixer και του Sankt Luzisteig. Ο άμαχος πληθυσμός πάσχει σε μεγάλο βαθμό και τα βάρη του πολέμου είναι αυστηρά. Η Κυβέρνηση της Ελβετικής Δημοκρατίας απαιτεί από τη Γαλλία την αποκατάσταση της ελβετικής ουδετερότητας. Όμως αυτό απορρίπτεται για πολιτικούς λόγους εξουσίας (SWISS NEUTRALITY n.d., 4).

Μετά τη γαλλική κατάκτηση του 1798, δεν υπήρχε ουδετερότητα για την Ελβετία για 16 χρόνια. Το 1815 ελβετικές δυνάμεις συμμετέχουν στη μάχη ενάντια στα στρατεύματα του Ναπολέοντα, συμπεριλαμβανομένης της πολιορκίας του Hüningen. Μετά την ολοκλήρωση αυτής της τελικής στρατιωτικής επιχείρησης ελβετικών δυνάμεων στο εξωτερικό, οι εξουσίες στο Παρίσι αναγνωρίζουν τη μόνιμη ουδετερότητα της Ελβετίας και εγγυώνται την εδαφική της ακεραιότητα. Η αξιόπιστη εφαρμογή της ένοπλης ουδετερότητας από την Ελβετία και άλλων ελβετικών πρωτοβουλιών (ίδρυση του Ερυθρού Σταυρού το 1863) οδηγεί σε ευρεία διεθνή αναγνώριση της ουδετερότητάς της. Το 1907 η Ελβετία υπογράφει τις συμβάσεις της Χάγης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ουδέτερων κρατών (SWISS NEUTRALITY n.d., 5).

Μετά το 1915, η Ελβετία περιβάλλεται εντελώς από τον πόλεμο λόγω του Α' ΠΠ. Οι αντιμαχόμενες πλευρές είναι πεπεισμένες ότι η Ελβετία δεν θα ανεχτεί τους ελιγμούς από οποιονδήποτε από τους αντιπάλους, μέσω της επικράτειάς της. Επομένως, σέβονται την ελβετική ουδετερότητα και τα σύνορα της Ελβετίας. Τα

ερείπια αμυντικών έργων που χτίστηκαν στη συνέχεια στο Hauenstein και στο Mont Vully υπενθυμίζουν πόσο αξιοσέβαστη ήταν η ουδετερότητα κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Ελβετία ακολούθησε πιστά την εφαρμογή της ουδετερότητας και συμμετείχε μόνο σε επιχειρήσεις που είχαν ανθρωπιστικό χαρακτήρα, όπως η συνοδεία από τον ελβετικό στρατό της μεταφοράς αγαθών (π.χ. κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων) στην Ανατολική Ευρώπη. Αυτό δεν έθεσε σε κίνδυνο την ελβετική ουδετερότητα, καθώς η συνοδεία παρασχέθηκε με τη συμφωνία όλων των ενδιαφερόμενων κυβερνήσεων (SWISS NEUTRALITY n.d., 5).

Το 1920 η Ελβετία εντάσσεται στην Κοινωνία των Εθνών και υιοθετεί μια διαφοροποιημένη ουδετερότητα, συμμετέχοντας τότε στις οικονομικές κυρώσεις, που είχαν επιβληθεί από την ένωση, εναντίον της Ιταλίας. Το 1938 οι ανεπιτυχείς κυρώσεις της Κοινωνίας των Εθνών κατά της Ιταλίας οδηγούν την Ελβετία στην εγκατάλειψη της διαφοροποιημένης ουδετερότητας και στην επιλογή της ολοκληρωμένης ουδετερότητας, δηλαδή την αποφυγή επιβολής οικονομικών κυρώσεων. Στην αρχή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο επιβεβαιώνει την ουδετερότητα της Ελβετίας και αυτό αναγνωρίζεται από όλους τους εμπόλεμους. Η Ελβετία ωστόσο κινητοποιεί τις δυνάμεις της με σκοπό να επιβεβαιώσει την ανεξαρτησία και την ουδετερότητα της. Με το τέλος του Β' ΠΠ η Ελβετία ακολουθεί το δόγμα "Ουδετερότητα και Αλληλεγγύη": Έτσι οι ελβετικές εξωτερικές σχέσεις τυγχάνουν της μεγαλύτερης αναγνώρισης στο πλαίσιο της ουδετερότητας. Έχοντας πλέον την ιδιότητα του ουδέτερου κράτους η Ελβετία συμμετείχε σε διάφορες αποστολές στο εξωτερικό, όπως το 1953, όπου με τη συμφωνία όλων των μερών, αποστέλλονται Ελβετοί παρατηρητές στη γραμμή οριοθέτησης στην Κορέα. Αυτό σηματοδοτεί ουσιαστικά την αρχή της ενεργού ουδετερότητας (SWISS NEUTRALITY n.d., 6).

Το 1975 η Ελβετία χάρη στην αναγνωρισμένη διπλωματική δέσμευση και τη συνεπή της θέση, επιτυγχάνει ρητή αναγνώριση του δικαιώματος των κρατών στην ουδετερότητα στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι της ΔΑΣΕ. Η ουδετερότητα αυτή της Ελβετίας υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την ένταξη της στον ΟΗΕ το 1986. Στην αποστολή του, το ομοσπονδιακό συμβούλιο εξηγεί ότι, η προσχώρηση «θα εξεταστεί μόνο εάν η Ελβετία είναι σε θέση να διατηρήσει την υπάρχουσα μόνιμη ουδετερότητα της». Το ομοσπονδιακό διάταγμα για την προσχώρηση της Ελβετίας

στον ΟΗΕ ορίζει ότι, σε περίπτωση προσχώρησης της Ελβετίας στα Ηνωμένα Έθνη, το ομοσπονδιακό συμβούλιο θα προβεί σε «υπεύθυνη δήλωση που επιβεβαιώνει ρητά ότι, η Ελβετία θα διατηρήσει τη μόνιμη και οπλισμένη ουδετερότητα». Σε δημοψήφισμα που έγινε τότε, η πλειοψηφία του 75% του Ελβετικού λαού καταψήφισε την ένταξη στον ΟΗΕ, φοβούμενος την άρση της ουδετερότητας. Το 1990 μετά την εισβολή στο Κουβέιτ από το Ιράκ, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ επέβαλε κυρώσεις στο Ιράκ. Το ομοσπονδιακό συμβούλιο της Ελβετίας δήλωσε ότι, αυτόνομη εφαρμογή οικονομικών κυρώσεων είναι συμβατή με την ουδετερότητα. Αυτό ήταν και πάλι μια διαφορετική ουδετερότητα παρόμοια με αυτή κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920, αν και ο όρος αυτός δεν εφαρμόζεται πλέον. Αλλά η Ελβετία δεν συμμετείχε σε στρατιωτικές κυρώσεις. Εν συνεχεία, ωστόσο, η Ελβετία υιοθέτησε άλλες κυρώσεις (π.χ. κατά της Λιβύης, της Αϊτής και της Γιουγκοσλαβίας) (SWISS NEUTRALITY n.d., 6,7).

Η Ελβετία το 1993, στην έκθεση ουδετερότητας που εξέδωσε το ομοσπονδιακό συμβούλιο, θεώρησε σκόπιμο να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο προτίθεται να ασκήσει την ουδετερότητα υπό τη μεταβαλλόμενη γεωπολιτική κατάσταση, δεδομένου ότι οι απειλές πλέον που θα μπορούσαν να εκδηλωθούν εναντίον της χώρας έχουν πληθύνει, αφού υπάρχει στο γεωγραφικό στερέωμα η εκδήλωση ενεργειών, όχι αμιγώς στρατιωτικών, όπως οι τρομοκρατικές ενέργειες. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, μόνο η ουδετερότητα δεν μπορεί να προστατεύσει τη χώρα από νέους κινδύνους, όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και η καταστροφή του περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, η Ελβετία είναι υποχρεωμένη να επεκτείνει την εξωτερική της πολιτική και πολιτική ασφαλείας χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ουδετερότητα της. Η Ελβετία "θα ασκήσει την ουδετεροτήτά της με τρόπο που θα της επιτρέψει να λάβει τις απαραίτητες στρατιωτικές προφυλάξεις για την υπεράσπισή της, επίσης σε σχέση με νέες απειλές. Ανάλογα με την απειλή, αυτό θα μπορούσε επίσης να συνεπάγεται διεθνή συνεργασία στην προετοιμασία αμυντικών μέτρων (SWISS NEUTRALITY n.d., 7).

Στο πλαίσιο αυτό το 1995 η Ελβετία, μετά τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, έχοντας και η ίδια όφελος, επιτρέπει τη διέλευση στρατιωτικού προσωπικού και εξοπλισμού που ανήκουν στη διεθνή ειρηνευτική δύναμη (IFOR / SFOR) για τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Η άδεια αυτή είναι συμβατή με την ουδετερότητα καθόσον συμβάλει στη διεθνή τάξη και επιβεβαιώνεται από εντολή του Συμβουλίου

Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επίσης η Ελβετία συμμετέχει και στην «Σύμπραξη για την Ειρήνη»²⁴ από το 1996. Το πρόγραμμα αυτό επιδιώκει να εντείνει την πολιτική ασφάλειας και τη στρατιωτική συνεργασία στην Ευρώπη. Η συμμετοχή της Ελβετίας είναι συμβατή με την ουδετερότητα, καθώς δεν υπάρχει απαίτηση για ένταξη στο NATO και καμία υποχρέωση παροχής στρατιωτικής υποστήριξης σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, εκδόθηκε το ακόλουθο έγγραφο της Ελβετίας στις 30 Νοεμβρίου 1996, όπου μνημονεύει ότι, «Η Ελβετία δεσμεύεται για μόνιμη ουδετερότητα. Δεν σκοπεύει να εγκαταλείψει την ουδετερότητα της. Δεν επιθυμεί να ενταχθεί στο NATO. " Και στις δύο περιπτώσεις διαφαίνεται ο σκοπός της Ελβετίας, που είναι η διατήρηση της ουδετερότητάς της και επιπλέον οι ανάληψη ενεργειών και συνεργασιών που θα ενισχύσουν την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή (SWISS NEUTRALITY n.d., 7).

Πιο εύκολη ήταν η ένταξη της Ελβετίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελούσε μια, κατά βάση, οικονομική συνεργασία, χωρίς να έχει στρατιωτικές απαιτήσεις. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα της έκθεσης ολοκλήρωσης του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου που αναφέρει ότι, "Η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι συμβατή με την ουδετερότητά μας όσο η ΕΕ δεν είναι στρατιωτική συμμαχία" (SWISS NEUTRALITY n.d., 8).

Η άρνηση για στρατιωτική συμμετοχή διαφαίνεται και στην περίπτωση της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου το 1999 όπου η Ελβετία απέρριψε αιτήματα του NATO για στρατιωτικές υπερπτήσεις και τη διαμετακόμιση στρατιωτικών αγαθών μέσω του εδάφους της, καθώς η στρατιωτική επιχείρηση του NATO πραγματοποιήθηκε χωρίς εντολή του ΟΗΕ και έπρεπε να τηρηθεί ο νόμος της ουδετερότητας. Αντίθετα η Ελβετία υιοθέτησε τις μη στρατιωτικές κυρώσεις των Ηνωμένων Εθνών και της ΕΕ κατά της Γιουγκοσλαβίας καθόσον οι κυρώσεις αυτές δεν παραβίαζαν τον νόμο της ουδετερότητας. Ταυτόχρονα, παρείχε ανθρωπιστική υποστήριξη στις περιοχές έντασης. Η Ελβετική Πολεμική Αεροπορία μετέφερε πρόσφυγες, τραυματίες και απαραίτητα αγαθά στην Αλβανία (επιχείρηση ALBA) εξ ονόματος

²⁴ Η Σύμπραξη για την Ειρήνη (PfP) είναι ένα πρόγραμμα του NATO, από το 1994, που αποσκοπεί στη δημιουργία εμπιστοσύνης μεταξύ του NATO και άλλων κρατών της Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης .

της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Μετά τον πόλεμο, στο Κοσσυφοπέδιο συμμετείχε στη διεθνής ειρηνευτική δύναμη. Η αποστολή της αυτή βασίστηκε σε εντολή του ΟΗΕ. Χωρίς πάλι να διακινδυνεύσει ο ουδέτερος χαρακτήρας της, η Ελβετία επέτρεψε τη διέλευση στρατιωτικών αγαθών για την KFOR και συμμετείχε στην KFOR με ένα στρατιωτικό σώμα εθελοντών (SWISS NEUTRALITY n.d., 8).

Το 2000, στην Έκθεση Πολιτικής Ασφάλειας, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ελβετίας δηλώνει ότι: «Για το μέλλον είναι σημαντικό η ουδετερότητα να μην αποτελεί εμπόδιο για την εξασφάλιση της ασφάλειάς μας. Ακόμη και κάτω από την αυστηρότερη εφαρμογή του νόμου περί ουδετερότητας, έχουμε ένα σημαντικό πεδίο το οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται περισσότερο από ό, τι στο παρελθόν υπό την έννοια μιας συμμετοχικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Οι σύγχρονες απειλές και κίνδυνοι απαιτούν μεγαλύτερη διεθνή συνεργασία. Για το λόγο αυτό η ασφάλεια μέσω της συνεργασίας αποτελεί το κύριο θέμα της νέας ελβετικής πολιτικής ασφαλείας». Σε αυτό το πλαίσιο, το ομοσπονδιακό συμβούλιο συνέχισε να ακολουθεί τη στρατηγική που ήδη παρουσιάστηκε στην έκθεση ουδετερότητας του 1993 και επιβεβαιώθηκε στην έκθεση για την πολιτική ασφαλείας του 2000. Επιπρόσθετα αναφέρει ότι: «Η βασική διατήρηση της ουδετερότητας σε συνδυασμό με τη συνεπή χρήση οποιουδήποτε πεδίου δράσης είναι τα κατάλληλα μέσα για να συμβάλουμε σημαντικά στην ασφάλεια και στην ειρήνη στον κόσμο» (SWISS NEUTRALITY n.d., 8).

Κάτω από το πρίσμα αυτής της έκθεσης, το 2001 πραγματοποιείται μια αναθεώρηση του ελβετικού στρατιωτικού νόμου. Την 1η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, τίθεται σε ισχύ η μερική αναθεώρηση της στρατιωτικής νομοθεσίας που έγινε δεκτή από τον λαϊκό πρόεδρο. Ο αναθεωρημένος στρατιωτικός νόμος ρυθμίζει τη συμμετοχή της Ελβετίας σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης του ΟΗΕ και του ΟΑΣΕ και παρέχει τη βάση για τη συμμετοχή των ελβετικών δυνάμεων υποστήριξης της ειρήνης στο εξωτερικό με σκοπό την αυτοπροστασία. Η συμμετοχή της Ελβετίας είναι συμβατή με τον νόμο της ουδετερότητας και την πολιτική ουδετερότητας της Ελβετίας. Ωστόσο, η ελβετική συμμετοχή σε επιχειρήσεις καταπολέμησης της επιβολής της ειρήνης αποκλείεται από το στρατιωτικό νόμο (SWISS NEUTRALITY n.d., 8).

Η τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ την 11 Σεπτεμβρίου 2001, αποτέλεσε την αφορμή αν όχι την αιτία, ώστε η Ελβετία να αναθεωρήσει την αυστηρή της θέση περί ουδετερότητας, κάνοντας λόγο πλέον για απειλές εκτός συνόρων οι οποίες δεν μπορούν να προβλεφθούν, αλλά και η δράση τους δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί από μεμονωμένα κράτη. Η θέση αυτή εκφράστηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2002, από το ομοσπονδιακό συμβούλιο, σε απάντησή του στην πρόταση του εθνικού συμβουλίου, στο πλαίσιο της πολιτικής ασφάλειας, όπου ανέφερε ότι: «Η εγκυρότητα της βασικής αρχής της ελβετικής πολιτικής ασφάλειας, η ασφάλεια μέσω της συνεργασίας, με πλήρη σεβασμό στη μόνιμη ουδετερότητα, επιβεβαιώθηκε από τα γεγονότα αυτά. Ειδικότερα, η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο που αγνοεί τα εθνικά σύνορα και που μπορούμε μόνο να το αντιμετωπίσουμε μέσω της διεθνούς συνεργασίας». Έτσι στις 3 Μαρτίου, σε δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε, το 54,6% του ελβετικού λαού ψήφισε για την ένταξη της Ελβετίας στον ΟΗΕ, η οποία έλαβε χώρα στις 10 Σεπτεμβρίου 2002. Σχεδόν 50 χρόνια μετά από την ένταξη της Ελλάδας. Η Ελβετία είναι η πρώτη χώρα της οποίας η συμμετοχή στα Ηνωμένα Έθνη αποφασίστηκε απευθείας από το λαό της. Στην δήλωσή της για την προσχώρηση η Ελβετία επισήμανε ότι: «Η Ελβετία είναι ένα ουδέτερο κράτος, το καθεστώς του οποίου βασίζεται στο διεθνές δίκαιο. Ακόμη και ως μέλος του ΟΗΕ, η Ελβετία παραμένει ουδέτερη. Η Ελβετία καλείται να συμμετάσχει στις οικονομικές κυρώσεις του ΟΗΕ και δεν μπορεί να παρεμποδίσει τις στρατιωτικές κυρώσεις που αποφάσισε το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Είναι ελεύθερη να αποφασίσει εάν και σε ποιο βαθμό επιθυμεί να παράσχει στον ΟΗΕ πόρους και δυνάμεις για αντίστοιχες ανθρωπιστικές και στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η Ελβετία και τα ΗΕ επιδιώκουν τον ίδιο στόχο: να προωθήσουν και να εγγυηθούν την ειρήνη και την ασφάλεια στον κόσμο. Επομένως, είναι προς το συμφέρον της χώρας να υποστηρίξει τον ΟΗΕ μέσω της πολιτικής ενεργού ουδετερότητας και πρακτικής αλληλεγγύης». Το αντίθετο όμως έγινε στην περίπτωση του ΝΑΤΟ, όπου η Ελβετία αρνήθηκε να ενταχθεί στη συμμαχία, διότι κάτι τέτοιο θα ήταν ασυμβίβαστο με την ουδετερότητα, από τη στιγμή που η ιδιότητα του μέλους του ΝΑΤΟ περιλαμβάνει την υποχρέωση παροχής αμοιβαίας βοήθειας σε περίπτωση πολέμου, έστω και σε ένα από τα μέλη του (SWISS NEUTRALITY n.d., 9).

Διαφαίνεται λοιπόν η ανάγκη της Ελβετίας να αποκτήσει ετέρους, όχι υπό την έννοια των συμμάχων, το οποίο θα σήμαινε και επιπλέον δεσμεύσεις για στρατιωτική υποστήριξη, που δεν αποσκοπούσε στην αυτοάμυνα της χώρας, αλλά ετέρους που θα αντιδρούσαν σε πιθανόν τρομοκρατικό κτύπημα, μέσα από την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η έγκριση αυτή θα ήταν και η επιστέγαση βέβαια της Ελβετίας για τη διατήρηση της ουδετερότητάς της, στις περιπτώσεις που η ίδια θα προέβαινε σε μέτρα ή κινήσεις για την αντιμετώπιση ή την πρόληψη της τρομοκρατίας. Ενεργώντας πλέον στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και υπό την σκέπη του Συμβουλίου Ασφαλείας, δεν θα μπορεί κανείς να αμφισβητήσει την ουδετερότητα της Ελβετίας, αλλά και, ίσως το σημαντικότερο, αυξάνει την ασφάλειά της, το οποίο και είναι βασικός παράγοντας ενός κράτους για την διατήρηση της ουδετερότητας. Μια ισχυρή χώρα που μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό της σε περίπτωση απειλής, δύσκολα γίνεται στόχος αναθεωρητικών δρώντων ή τρομοκρατικών επιθέσεων. Η ουδετερότητα της Ελβετίας φάνηκε χαρακτηριστικά στην περίπτωση του Περσικού πολέμου και την επίθεση των ΗΠΑ εναντίων του Σαντάμ Χουσεΐν το 2003, όταν η ενέργεια αυτή δεν εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και ως εκ τούτου, το ομοσπονδιακό συμβούλιο της Ελβετίας απαγόρευσε την πτήση αεροσκαφών των εμπλεκόμενων χωρών σε όλη την ελβετική επικράτεια, εξαιρουμένων των πτήσεων ανθρωπιστικής βοήθειας και ιατρικής εκκένωσης. Επιπλέον, το ομοσπονδιακό συμβούλιο έκανε την εξαγωγή πολεμικού υλικού στα αντιμαχόμενα μέρη να υπόκειται σε απαίτηση αδειοδότησης. Η ουδέτερη στάση της Ελβετίας δεν τέθηκε ποτέ σε υποδεέστερη σημασία από το συμφέρον της. Για τη χώρα αυτή το μόνιμο συμφέρον της είναι η ασφάλειά της και η ουδετερότητά της.

4.3 Η Ουδετερότητα της Σουηδίας

Η σουηδική παράδοση της ουδετερότητας χρονολογείται από τις αρχές του 19ου αιώνα, όταν ο βασιλιάς Κάρολος XIV ανέπτυξε τα βασικά θεμέλια της πολιτικής της ουδετερότητας. Εκείνη την εποχή, το σουηδικό κράτος υπέστη τη μετατροπή από μία από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις σε μια μικρή χώρα με περιορισμένες δυνατότητες και πόρους (αυτό συνέβη μετά την απώλεια της Φινλανδίας στη Ρωσία το 1809). Ο Κάρολος XIV πίστευε ότι η πολιτική ουδετερότητας ήταν ο μόνος τρόπος για να διατηρηθεί η εδαφική ακεραιότητα της μικρής χώρας. Οι διάδοχοί του προσπάθησαν να αποκαταστήσουν στη χώρα την

παλιά της δόξα μέσω διαφόρων σχεδίων παν-σκανδιναβικών έργων, αλλά οι προσπάθειές τους δεν είχαν αποτέλεσμα. Ανακήρυξαν την ουδετερότητα από καιρό σε καιρό σε διάφορες ένοπλες συγκρούσεις, αλλά το έπραξαν ad hoc αντί να ακολουθήσουν μια συνεκτική και μακροπρόθεσμη εξωτερική πολιτική. Ωστόσο, στις αρχές του 19ου και του 20ού αιώνα, οι σουηδικές πολιτικές ελίτ άρχισαν να πιστεύουν ότι η πολιτική της ουδετερότητας ήταν η επιθυμητή κατεύθυνση για την εξωτερική πολιτική που επιδιώκει το Βασίλειο (Czarny 2018, 303).

Οι στρατιωτικές ενέργειες του Α'ΠΠ δεν περιλάμβαναν την επικράτεια της Σουηδίας. Το γεγονός αυτό συνέβαλε αναμφισβήτητα στη δημιουργία της πεποίθησης στη σουηδική κοινωνία, ότι αυτό συνέβη χάρη στην ουδετερότητα που είχε επιλέξει, η οποία με τη σειρά της είχε σημαντικό αντίκτυπο στη μορφή της σουηδικής εθνικής ταυτότητας. Μέχρι σήμερα, υπάρχει μια συνεχιζόμενη διαφωνία, για το αν αυτό ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας τέτοιας κατεύθυνσης της σουηδικής πολιτικής είτε απλώς της επίδρασης της ευνοϊκής διεθνούς κατάστασης. Αναμφισβήτητα, αυτή ήταν η περίοδος κατά την οποία η Σουηδία εκπλήρωσε πολύ καλά τις υποχρεώσεις που ορίζει το καθεστώς της ουδέτερης κατάστασης, προφανώς με την έννοια της ουδετερότητας του πολέμου.

Η περίοδος του Μεσοπολέμου και η Κοινωνία των Εθνών εξέφρασαν στους σουηδικούς φορείς λήψης αποφάσεων εμπιστοσύνη στις εγγυήσεις συλλογικής ασφάλειας. Όταν η κατάσταση άλλαξε τη δεκαετία του 1930, οι πολιτικές αρχές της Σουηδίας επέστρεψαν στη ρητορική της ουδετερότητας, αν και με την αναθεωρημένη μορφή και μια ευρύτερη προοπτική. Δηλαδή στο πλαίσιο της Σκανδιναβίας, που λόγω της απομονωμένης γεωγραφικής θέσης της, ήταν να παραμείνει εκτός της περιοχής της επικείμενης σύγκρουσης.

Μετά το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η αυστηρή ουδετερότητα, συμβατή με τα πρότυπα των κανόνων του διεθνούς δικαίου, θα μπορούσε να διατηρηθεί περίπου στα τέλη Νοεμβρίου του 1939. Κατά τη διάρκεια του χειμερινού πολέμου, η Σουηδία υποστήριξε τη Φινλανδία με χρηματοδοτική και υλική βοήθεια και ακόμη αποφάσισε να στείλει πλήρως εφοδιασμένους "εθελοντές" (πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι δεν έχει δηλωθεί ουδετερότητα στην περίπτωση αυτού του πολέμου). Κατά τα έτη 1940-1943, το Σουηδικό Βασίλειο χορήγησε αρκετές παραχωρήσεις στο Γ' Ράιχ, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος

διέλευσης των γερμανών στρατιωτών από το δικό τους έδαφος. Οι συμβιβασμοί αυτοί βέβαια δεν μπορούν να τεθούν σε συμφωνία με τις απαιτήσεις του διεθνούς δικαίου. Προκειμένου να διατηρηθεί η εξωτερική κυριαρχία και η ελευθερία της χώρας περιορίστηκαν οι σουηδικές εφημερίδες, οι οποίες ήταν αντίθετες προς ναζισμό, τόσο υπό την πίεση του Βερολίνου, όσο και μέσω λογοκρισίας από την σουηδική κυβέρνηση. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών των περίπλοκων μέτρων, των μη δημοφιλών κοινωνικών αποφάσεων και ορισμένων ελιγμών αποφυγής συγκρούσεων, το σουηδικό έδαφος δεν επηρεάστηκε άμεσα από τον πόλεμο. Και για μια ακόμη φορά η διαμάχη εστιάστηκε, σε ποιο βαθμό ήταν η επίδραση του σουηδικής ρεαλιστικής πολιτικής ή ήταν απλά το αποτέλεσμα ενός ευνοϊκού διεθνούς περιβάλλοντος. Σε αντίθεση με τη δημοφιλή πεποίθηση στη Σουηδία, η μη συμμετοχή στον πόλεμο δεν ήταν άμεση συνέπεια της αυστηρής ουδετερότητας, δεδομένου ότι αυτό δεν επιβεβαιώθηκε τελικά. Επιπλέον, από τα μέσα του 1943 και μετά, το Βασίλειο της Σουηδίας άρχισε να υποστηρίζει τους συμμάχους (Czarny 2018, 303,304).

Επομένως, η περίοδος του Β 'Παγκοσμίου Πολέμου είναι μια εξαιρετικά σταθερή απόδειξη ότι η ουδετερότητα της Σουηδίας ήταν πάντα ευέλικτη, σαφώς ρεαλιστική και ήταν πάντα έτοιμη να προσαρμοστεί σε μια δεδομένη τότε ισορροπία εξουσίας στα χέρια της κυβερνητικής αρχής. Η πεποίθηση ότι η πολιτική ουδετερότητας εμπόδιζε την βίωση της καταστροφής του πολέμου, επικράτησε στην κοινωνία και στις κυριαρχούσες ελίτ και αυτή η πεποίθηση ήταν η βάση για τη συνέχιση αυτής της γραμμής στη μεταπολεμική περίοδο. Ως καινοτομία στη σουηδική εξωτερική πολιτική, η οποία ήταν παραδοσιακά επιφυλακτική, όσον αφορά τη λήψη στρατιωτικών υποχρεώσεων, ήταν να προσχωρήσει στα Ηνωμένα Έθνη. Αυτό έρχεται να προστεθεί στο ότι η ίδια η Σουηδία καθόρισε την ατζέντα των πιθανών δράσεων της στο πλαίσιο της πολιτικής ουδετερότητας και ότι το πεδίο εφαρμογής ήταν πολύ ευρύτερο από ό, τι στην περίπτωση των μόνιμα ουδέτερων κρατών. Επιπλέον, η ανάλυση των βασικών αρχών της πολιτικής ουδετερότητας της Σουηδίας επιτρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, πρόκειται για έκφραση μονομερών δηλώσεων οι οποίες, ενίοτε, δεν είχαν πραγματικό αντίκτυπο στη διεθνή συνθήκη. Ελλείψει νομικών ρυθμίσεων που να ορίζουν ένα τέτοιο καθεστώς, η σουηδική κυβέρνηση φαίνεται να έχει επιφυλάξει για τον εαυτό της το δικαίωμα και την ικανότητα ερμηνείας του

περιεχομένου της ουδετερότητας ανάλογα με τη μεταβαλλόμενη διεθνή κατάσταση (Czarny 2018, 304).

Στην πράξη, μια τέτοια μονομερής λύση σήμαινε στην ουσία ότι δεν υπήρχε διεθνής εγγύηση καθόλου. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το μειονέκτημα, όσοι συνειδητοποίησαν την πολιτική ουδετερότητας στην πράξη, θεώρησαν απαραίτητο να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των παγκόσμιων δυνάμεων και των γειτονικών χωρών. Σε αυτή τη λογική βρίσκουν εφαρμογή τα λόγια του P. Andrzejewski, ο οποίος αναφέρει ότι: «Η ουδετερότητα είναι τόσο το δόγμα όσο και η πρακτική της εξωτερικής πολιτικής. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν σκόπιμη επιλογή, για τη χώρα ώστε να προστατεύσει τα εθνικά της συμφέροντα και την ασφάλειά της. Η διατήρηση μιας ουδέτερης στάσης φαίνεται να είναι επωφελής ενόψει της αυξανόμενης στρατιωτικής και ιδεολογικής έντασης» (Czarny 2018, 304).

Η δεκαετία του 1950 αποτέλεσε την εποχή μιας σοβαρής δοκιμασίας για το σουηδικό δόγμα ασφάλειας, που διαμορφώθηκε στα έτη 1949-1950. Σύντομα έγινε φανερό ότι, ήταν αδύνατο να ακολουθηθεί μια πολιτική μη ευθυγράμμισης, που θα ήταν πλήρως συμβατή με τις ιδέες του κόσμου, ακόμη και της ίδιας της κοινωνίας. Επιπλέον, η θέσπιση αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς για κάθε συγκεκριμένη διεθνή εκδήλωση αποδείχθηκε πρόκληση για τη σουηδική εξωτερική πολιτική. Έγινε ανάγκη να λειτουργήσει επί τη βάση και να αναλυθεί κάθε περίπτωση ξεχωριστά προκειμένου να καθοριστεί τι ήταν αποδεκτό ad hoc ενόψει της μη ευθυγραμμισμένης πολιτικής και τι δεν ήταν. Μια εσφαλμένη υπόθεση, παρόμοια με την υπέρβαση των περιορισμών που είχαν υιοθετηθεί προηγουμένως, θα μπορούσε να οδηγήσει σε υπονόμηση της αξιοπιστίας της πολιτικής, της οποίας η ουσία βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό ακριβώς στην ίδια αυτή την αξιοπιστία (Czarny 2018, 305).

Η δεκαετία του 1960, και ιδιαίτερα το δεύτερο εξάμηνο, σηματοδότησε την περίοδο σχηματισμού της αποκαλούμενης ενεργούς πολιτικής ουδετερότητας. Ένα από τα συμπτώματά της ήταν η έναρξη του προγράμματος βοήθειας για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Το αποκορύφωμα ήρθε το 1965, όταν η κυβέρνηση του Olof Palme καταδίκασε έντονα τις ενέργειες των Ηνωμένων Πολιτειών στο Βιετνάμ. Για πρώτη φορά από τότε που εξήγαγε την εξωτερική της πολιτική κατά τη

διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η σουηδική κυβέρνηση ακολούθησε μια τόσο αποφασιστική προσέγγιση έναντι μιας από τις υπερδυνάμεις. Αυτή ήταν μια σαφής απόσυρση από την εξαιρετικά «ισορροπημένη γραμμή»²⁵ που χρονολογείται στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Ωστόσο, η διακήρυξη της διεθνούς δικαιοσύνης και η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ασθενέστερων κρατών εντάσσονται τέλεια στη διεθνή κοινωνική δημοκρατία όπως κατανοεί το Σουηδικό Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και η ΕΣΣΔ κατηγορήθηκε έντονα για την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία το 1968 - έτσι η σουηδική κριτική αφορούσε και τις δύο υπερδυνάμεις. Η τότε κυβέρνηση του Βασιλείου αποφάσισε να στηρίξει το Βόρειο Βιετνάμ υποστηρίζοντας ότι αυτός ο πόλεμος ήταν ένας οικονομικός πόλεμος μεταξύ Βορρά-Νότου (δηλαδή οι φτωχές χώρες ενάντια στις πλούσιες χώρες) και όχι η Ανατολή-Δύση. Η συμμετοχή της Σουηδίας στο Βιετνάμ πρέπει να θεωρηθεί προβληματική από την άποψη της δηλωμένης ουδετερότητας, καθώς υπονόμεισε ένα από τα θεμέλια αυτής της πολιτικής, δηλαδή την αξιοπιστία της (Czarny 2018, 305).

Παρά την απώλεια εξουσίας από τους σοσιαλδημοκράτες το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, το σχήμα της σουηδικής εξωτερικής πολιτικής δεν άλλαξε ουσιαστικά. Η πολιτική γραμμή που σχεδίασαν οι νέοι ηγέτες της είχε γίνει αναπόσπαστο μέρος της σουηδικής εθνικής ταυτότητας, οπότε η κυβέρνηση συνασπισμού από τα έτη 1976-1982 δεν είχε κανένα συμφέρον να αντιπαχθεί στη δημόσια βούληση. Η έλλειψη πληροφόρησης της κυβέρνησης σχετικά με την έκταση της τεχνικής στρατιωτικής συνεργασίας με τη Δύση οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου κατάσταση. Στον σουηδικό στρατηγικό σχεδιασμό έλειπαν σημαντικές πληροφορίες που οδήγησαν σε μια περίεργη δυαδικότητα μεταξύ της δηλωμένης πολιτικής για την ασφάλεια και των πραγματικών δραστηριοτήτων. Αυτό το εντυπωσιακό κενό αποδιοργάνωσε τον συντονισμό στα υψηλότερα επίπεδα εξουσίας (λόγω έλλειψης γνώσεων), το οποίο θα μπορούσε να έχει καταστροφικές συνέπειες σε περίπτωση εκδήλωσης πολέμου (Czarny 2018, 306).

²⁵ Η λεγόμενη: "Undén Line"

Ο χρόνος της δεύτερης κυβέρνησης του Olof Palme (1982) θα ήταν μια κρίσιμη περίοδος σε σχέση με την αλλαγή της στάσης της σουηδικής κοινωνίας στην πολιτική ουδετερότητας. Αυτό οφειλόταν στον αυξανόμενο στρατηγικό ρόλο της Σκανδιναβίας και στις συνεχείς παραβιάσεις της σουηδικής επικράτειας. Αυτές οι εκτιμήσεις οδήγησαν πολλούς Σουηδούς να πιστέψουν ότι η πολιτική ουδετερότητας δεν προστατεύει επαρκώς το κράτος τους από την απειλή από την Ανατολή (φέρεται ότι σοβιετικά υποβρύχια εισέβαλαν στα σουηδικά χωρικά ύδατα). Αυτή η μεταστροφή της νοοτροπίας χρησιμοποιήθηκε αργότερα ως θεμέλιο για τους μετασχηματισμούς της σουηδικής πολιτικής ασφάλειας στη δεκαετία του 1990. Στη δεκαετία του 1980, μια μυστική συνεργασία με τη Δύση τερματίστηκε επειδή το ζήτημα έγινε τόσο πολιτικά δυσνόητο που η πρακτική σχεδόν εξελίχθηκε να είναι περισσότερο ζημιογόνα παρά ωφέλιμη. Αυτό σήμαινε επίσης το τέλος της δυαδικότητας στην εξωτερική πολιτική της Σουηδίας, η οποία είχε βασιλεύσει υπέρτατη από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Czarny 2018, 306).

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Σουηδία «δεν ήταν τόσο ουδέτερη» όπως νόμιζε η παγκόσμια σκηνή ή όπως η σουηδική κοινωνία θεώρησε ότι ήταν. Αυτό υποδηλώνεται σαφώς από τη συμπεριφορά του Βασιλείου στη διεθνή σκακιέρα σε αυτήν την ιδιαίτερα δυσχερή περίοδο, ιδιαίτερα κατά τη συνεργασία του με τη Δύση. Η συνεργασία αυτή μετέφερε τα όρια που είχε θέσει η σουηδική κοινωνία και ξεπέρασε εκείνα που είχε δεχθεί η διεθνής κοινότητα, αποκλίνοντας κατά αυτό τον τρόπο από την πολιτική γραμμή. Παρά τα σημάδια έλλειψης συνοχής στην εξωτερική πολιτική, οι πυλώνες της πολιτικής που παρέμειναν σταθεροί, καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ανεξάρτητα από τις εξελίξεις στη διεθνή σκηνή, ήταν οι εξής: η μη συμμετοχή σε στρατιωτικές συμμαχίες και σε ορισμένες οικονομικές οργανώσεις (π.χ. ΕΟΚ) που συνδέονται με τη Δύση, ευρεία υποστήριξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών, προώθηση του αφοπλισμού, αναπτυξιακή βοήθεια για τις φτωχότερες χώρες και προσφορά καλών υπηρεσιών και διαμεσολάβηση, καθώς και την ευρεία δημόσια υποστήριξη της πολιτικής που ακολουθείται (Czarny 2018, 306).

Τα γεγονότα στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και της δεκαετίας του 1990 προκάλεσαν νέες προκλήσεις για την ευρωπαϊκή ασφάλεια: την κατάρρευση του διπολικού παγκόσμιου συστήματος, την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης και του κομμουνιστικού μπλοκ, την ανανεωμένη διαδικασία της ευρωπαϊκής

ολοκλήρωσης, ενισχυμένη με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, του Ψυχρού Πολέμου και τον παραχώδη πολιτικό και οικονομικό μετασχηματισμό στις πρώην χώρες του ανατολικού μπλοκ. Ο μετασχηματισμός του ρόλου του NATO μετά το Ψυχρό Πόλεμο και η εμπάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ανάγκασε τα κράτη να δηλώσουν την ουδετερότητα για να επιλέξουν εάν επιθυμούν να συμμετάσχουν στην πανευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας και αν ναι, σε ποια βάση. Οι σουηδικές αρχές λήψης αποφάσεων φάνηκαν αβέβαιες εκείνη την εποχή ως προς την επιθυμητή κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής της Σουηδίας και οι κυβερνώντες Σοσιαλδημοκράτες, εξοικειωμένοι με τη διεξαγόμενη πολιτική πολλών δεκαετιών, που κατά τη γνώμη τους ήταν η καλύτερη λύση για το σουηδικό δίλημμα ασφαλείας, βρέθηκαν κάπως συγκεχυμένοι ως προς τον τρόπο ανταπόκρισης στις βαθιές αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον. Από τη μία πλευρά, δηλώθηκε ότι θα διατηρηθεί η τρέχουσα πολιτική γραμμή ενώ από την άλλη πλευρά, θεωρήθηκε ότι η προσχώρηση στην ΕΚ θα ήταν επιθυμητή(τονίζεται ότι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η προσχώρηση θεωρήθηκε ότι είναι αντίθετη με την πολιτική ουδετερότητας). Επιπλέον, η νεοσυσταθείσα επίσημη συνεργασία με το NATO και τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση επέτρεψε την εναρμόνιση της σουηδικής εξωτερικής πολιτικής (τουλάχιστον στο επίπεδο της ρητορικής της κυβέρνησης) με την επιθυμία της συμμετοχής σε όλες τις δομές που έχουν αντίκτυπο σχετικά με την οικοδόμηση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφάλειας (Czarny 2018, 306,307).

Μπορούμε επομένως να συμπεράνουμε ότι, οι μετασχηματισμοί της υπάρχουσας εξουσίας στον κόσμο και στην Ευρώπη έχουν καταστεί η κινητήρια δύναμη πίσω από την επαναοριοθέτηση της εξωτερικής πολιτικής του Βασιλείου. Αυτή η δραματική αλλαγή στην πολιτική, που ολοκληρώθηκε με την υποβολή της αίτησης από την Σουηδία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1991, είχε επίσης τη δική της σκοπιμότητα. Η Σουηδία έζησε τότε τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Συνεπώς, η μεταβολή της στάσης της απέναντι στην ένταξη στις ευρωπαϊκές δομές δεν θα μπορούσε να είχε παραμείνει χωρίς να επηρεάσει την ερμηνεία και την εφαρμογή της παραδοσιακής γραμμής εξωτερικής πολιτικής, βασισμένη σε μια θεωρία της ουδετερότητας. Η επιλογή πρόσβασης στις δομές της Κοινότητας φάνηκε να είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη από πολιτική και κοινωνική άποψη. Η κυβέρνηση της Στοκχόλμης έπρεπε να επιλέξει μεταξύ δύο επιλογών:

πλήρη απόρριψη της ουδετερότητας ή επανεξέταση της διαδικασίας ενσωμάτωσης από την άποψη της οικονομίας μόνο. Τελικά επιλέχτηκε ένας συνδυασμός αυτών των δύο επιλογών με την οικοδόμηση ενός νέου μοντέλου σχέσης μεταξύ οικονομίας και ασφάλειας, διατηρώντας παράλληλα την ουδετερότητα ως δηλωμένη εξωτερική πολιτική. Το μέτρο αυτό αποσκοπούσε στο να πείσει το κοινό ότι, η κύρια γραμμή της σουηδικής πολιτικής, η οποία ήταν αποδεκτή από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας, δεν είχε αλλάξει. Αποφασίστηκε λοιπόν ότι υπό τις νέες συνθήκες η προϋπόθεση για τη βελτίωση της ασφάλειας στη Σουηδία ήταν να εμπλακεί στη διαδικασία της ένταξης. Μόνο αυτό το είδος συμμετοχής θα έδινε στη Σουηδία πραγματική διάσταση στην διαμόρφωση της ειρηνευτικής πολιτικής στην Ευρώπη, δεδομένου ότι ήταν κατά κάποιο τρόπο αποτέλεσμα των αλλαγών στο περιβάλλον ασφάλειας και τις διεργασίες που διεξάγονται εντός της χώρας. Και παρόλο που σταδιακά η ουδετερότητα έγινε μια επιλογή παρά ένας απόλυτος στόχος από μόνη της, το κοινό με επιτυχία πείστηκε ότι, η ένταξη και η ουδετερότητα θα μπορούσαν να είναι συμπληρωματικές στη διαδικασία εδραίωσης της ασφάλειας και, ως εκ τούτου, εντελώς σύμφωνα με τον σουηδικό λόγο συμμετοχής (Czarny 2018, 307).

Η επανεκκίνηση του ενδιαφέροντος για την περιοχή της Βαλτικής Θάλασσας αποτέλεσε ένα άλλο στοιχείο των ουσιαστικών αλλαγών αντίληψης σχετικά με την ασφάλεια της Σουηδίας. Αυτό επιτεύχθηκε με τη σοβαρή δέσμευση και τη συνδρομή της Σουηδίας και των άλλων σκανδιναβικών χωρών στην απόκτηση κυριαρχίας της Βαλτικής, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και με την τελική ένταξή τους στη δομή της ΕΕ και του NATO (το 2004 και το 2007 αντίστοιχα) να γίνει σχεδόν μια εσωτερική θάλασσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως ενεργό μέλος της ΕΕ, η Σουηδία προσπάθησε πάντοτε να προωθήσει την ιδέα της πολιτικής, οικονομικής και αμυντικής συνεργασίας στην περιοχή μέσω πολλών μέσων, αναφέροντας κυρίως την πολιτική της Βόρειας Διάστασης ή τη στρατηγική για τη Βαλτική, που αναπτύσσεται δυναμικά (Czarny 2018, 308).

Ο μετασχηματισμός της σουηδικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας στον 21ο αιώνα πρέπει να θεωρηθεί ιδιαίτερα σημαντικός. Η δήλωση εξωτερικής πολιτικής του 2003, για πρώτη φορά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, δεν περιελάμβανε την παραμικρή αναφορά στην ουδετερότητα και ο Νόμος περί Άμυνας του 2004 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Σουηδία δεν θα

διακηρύξει ουδετερότητα σε περίπτωση πολέμου στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η υπόθεση βασίζεται στην έννοια της διεθνούς αλληλεγγύης και πιο συγκεκριμένα στην ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Αυτή η προσέγγιση εδώ και αρκετό καιρό, έχει αναφερθεί σε επίσημα έγγραφα, εμφανίζεται όλο και περισσότερο στη ρητορική της σουηδικής κυβέρνησης και φαίνεται να αποτελεί σημαντικό στοιχείο του στρατηγικού σχεδιασμού. Η Σουηδία είναι μια χώρα της οποίας η συμμετοχή στις διεθνείς δομές εξασφαλίζει ότι, η στρατιωτική βοήθεια θα προέλθει από το εξωτερικό και μια τέτοια κατάσταση εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά περίπλοκη λόγω της παραδοσιακής πολιτικής μη συμμετοχής σε στρατιωτικές συμμαχίες (π.χ. η προσχώρηση στο NATO στο προσεχές μέλλον είναι πολύ απίθανη λόγω των συναισθημάτων της κοινωνίας και των συνθηκών που επικρατούν στην εσωτερική πολιτική). Ως εκ τούτου, έχει καταστεί αναγκαία η αναζήτηση άλλων μορφών εξασφάλισης της ασφάλειας. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αυτές ήταν, μεταξύ άλλων: ισχυρός στρατός, ολική άμυνα ή μυστική στρατιωτική συνεργασία με τη Δύση. Επί του παρόντος, η πιο ενδεδειγμένη πανάκεια φαίνεται να είναι η πρακτική εφαρμογή της έννοιας της διεθνούς αλληλεγγύης, ιδίως στην ευρωπαϊκή της διάσταση (Czarny 2018, 308).

Γίνεται αντιληπτό ότι, όλες αυτές οι αλλαγές είναι παράγωγα πολλών παραγόντων και όχι μόνο εξωτερικού χαρακτήρα. Οι κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες του Βασιλείου είχαν σημαντικότατο αντίκτυπο στη διαδικασία αυτή. Δημιούργησαν μια καλή βάση (feedback), επιφέροντας αλλαγές καθ' όλη τη διάρκεια των ετών, αλλά επίσης εγκαθιστώντας έναν αριθμό φραγμών και περιορισμών. Η σύγχρονη Σουηδία, με έναν φαινομενικά ομαλό τρόπο και έχοντας ξεκαθαρίσει ποια επιθυμεί να είναι η τελική κατάσταση, δηλαδή το που θέλει να οδηγήσει την εξωτερική πολιτική της, πέρασε από την ουδετερότητα στη διεθνή/ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Χάρη στις πολύ έντονες και επιτυχημένες δραστηριότητες, κατάφερε να δημιουργήσει μια εντελώς νέα θετική εικόνα της χώρας, της κοινωνίας της και του προτιμώμενου τρόπου ανάπτυξης (Czarny 2018, 308).

Η τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας δείχνει ότι κατά την περίοδο των τελευταίων σαράντα ετών η Σουηδία έχει καταγράψει σημαντικά επιτεύγματα στον τομέα της οικολογίας συνδυάζοντας την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με μια φιλόδοξη οικολογική πολιτική καθώς και δραστηριότητες που αποσκοπούν στη

βελτίωση του περιβάλλοντος τόσο στη σκανδιναβική περιοχή όσο και πέραν αυτής. Ως εκ τούτου, η προώθηση της βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης, φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών και πράσινης οικολογικής οικονομικής ανάπτυξης σε συνεργασία με άλλους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του εταιρικού τομέα, και των διεθνών οργανισμών, αποτέλεσε εξαιρετικά σημαντική πρόκληση, αλλά μια μεγάλη ευκαιρία που αντιμετωπίζει σήμερα η σουηδική κοινωνία και άλλες χώρες της περιοχής (Czarny 2018, 308).

Σε αντίθεση με τις περισσότερες από τις χώρες που χρησιμοποιούν αναπτυξιακή βοήθεια για την εφαρμογή «σκληρών» συμφερόντων (οικονομικών, στρατηγικών ή πτυχών ασφαλείας), η Σουηδία πλαίσιο της εφαρμογής της αλληλεγγύης ως μορφή εξωτερικής πολιτικής, προσπαθεί εδώ και χρόνια να επικεντρωθεί στην εξάλειψη της φτώχειας. Με αυτόν τον τρόπο, δίνει πολλές αποδείξεις για την ειλικρινή της πεποίθηση ότι ανήκει σε μια «παγκόσμια κοινότητα», η οποία δίνει εντολή να μοιραστεί την ευημερία με τους λιγότερο ευημερούσες και να βοηθήσει να τερματιστούν οι συγκρούσεις, όπου η ειρήνη δεν έχει βιωθεί εδώ και πολύ καιρό. Και παρόλο που αυτή η δραστηριότητα είναι αναμφισβήτητα ένα μέσο εφαρμογής «soft power» που επιτρέπει την ενίσχυση της διεθνούς αξιοπιστίας της χώρας πρέπει να παραδεχτούμε ότι η διεθνής πολιτική που εφαρμόζει το κράτος σύμφωνα με την αρχή της καλής λειτουργίας, το να κάνει καλό έχει σαφώς περιγράψει τα ηθικά θεμέλια που προσπαθεί να προωθήσει η κυβέρνηση. Οι Σουηδοί μπορούν να μοιραστούν τη δική τους ευημερία, τόσο στην αυλή τους όσο και πέρα από τα σύνορα της χώρας. Επιπλέον, χάρη στην πολιτική του κράτους και τα επιτεύγματά τους, οι διαμεσολαβητές από τη Σουηδία είναι μεταξύ των καλύτερων στον σύγχρονο κόσμο, αν και βεβαίως γνωρίζουν επίσης αποτυχίες. Η ανησυχία τους για την ευημερία του κόσμου φαίνεται να συμβαδίζει με τα οφέλη που προκύπτουν από την παροχή διαμεσολάβησης και καλών υπηρεσιών οπουδήποτε και όποτε χρειάζεται. Κάποιος θα μπορούσε εύκολα να δηλώσει ότι έχουν βρει τη δική τους "θέση στην αγορά" στη μεγάλη πολιτική, στην οποία καταφέρνουν να συνειδητοποιήσουν τον εαυτό τους (Czarny 2018, 309).

Η διεθνής στρατιωτική δραστηριότητα του κράτους, η οποία συνίσταται στη συμμετοχή σε επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης εκτός των συνόρων της, γίνεται ένα από τα στοιχεία της στρατηγικής στην εξωτερική πολιτική όπως αποδεικνύεται από το παράδειγμα της Σουηδίας. Η συμμετοχή στις διεθνείς

στρατιωτικές επιχειρήσεις στήριξης της ειρήνης, που διεξάγονται από τα Ηνωμένα Έθνη, την Ευρωπαϊκή Ένωση ή το ΝΑΤΟ, είναι ένας τρόπος να δημιουργήσει το δικό της προφίλ ως μια αμερόληπτη και δίκαιη κρατική οντότητα στις περιφερειακές και παγκόσμιες συγκρούσεις και κρίσεις. Η εικόνα αυτή σε συνδυασμό και με άλλες δράσεις (συμπεριλαμβανομένης της διπλωματίας), μπορεί να ενισχύσει τη θέση του Βασιλείου της Σουηδίας στη διεθνή σκακιέρα (Czarny 2018, 310).

Η Σουηδία έχει αναπτύξει σημαντική διεθνή συνεργασία στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Σήμερα αυτό που διαφαίνεται είναι ένα αυξανόμενο δίκτυο δραστηριοτήτων συνεργασίας, οι οποίες αλληλοενισχύονται, στο τομέα της άμυνας²⁶ και της ασφάλειας, όσο και σε λοιπούς τομείς (ενέργεια, εμπόριο, κλπ) Με αυτή την έννοια, η Σουηδία είναι σε θέση να διαχειριστεί τις νέες προκλήσεις εξέλιξης της σουηδικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας που αποτελείται από διάφορες φάσεις και μεταβάλλεται σταδιακά όλα αυτά τα χρόνια. Έχει καταφέρει και έχει κάνει αποδεκτό, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό στερέωμα τον μετασχηματισμό από την ουδετερότητα στη διεθνή αλληλεγγύη, σύμφωνα με τα εθνικά συμφέροντα των Σουηδών.

4.4 Σύγκριση Ουδετερότητας Ελβετίας - Σουηδίας

Αν θελήσει κανείς να κάνει μια σύγκριση στην εφαρμογή της ουδετερότητας από τις δύο αυτές χώρες σίγουρα θα βρει πολλές διαφορές για το πώς η κάθε μία την εφαρμόζει. Με μια πρώτη ματιά θα λέγαμε ότι το μοντέλο της Ελβετίας είναι πιο κοντά σε αυτό που ερμηνεύει το διεθνές δίκαιο ως ουδετερότητα. Και αυτό γιατί η στάση της δεν είχε ιδιαίτερες διακυμάνσεις και η εξωτερική της πολιτική χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και των αποφάσεων του ΟΗΕ. Θα λέγαμε ότι, κατάφερε να ταυτίσει πιο ομαλά το διεθνές δίκαιο με το δικό της όφελος. Έτσι εμφανίζεται μια χώρα που εφαρμόζει την ουδετερότητα και αυτό αναγνωρίζεται από όλους στην παγκόσμια σκηνή.

²⁶Η SAAB κατασκευάζει υπερσύγχρονα πολεμικά αεροσκάφη, τα οποία αποτελούν βασικό πυλώνα ισχύος, ασφάλειας και αποτροπής για την Σουηδία.

Πάνω στον κοινό παρονομαστή που είναι το όφελος της κάθε χώρας και η ενίσχυσή της στη διεθνή σκακιέρα, η Σουηδία δεν κατάφερε να διατηρήσει την ουδετερότητα στο βαθμό που πρόσμενε και που οι ίδιοι οι πολίτες της πίστευαν. Με γνώμονα την εξασφάλιση της ακεραιότητας και την αποφυγή συγκρούσεων η Σουηδία κατέφυγε σε επιλογές με τις οποίες απέφυγε να εμπλακεί σε συγκρούσεις, αλλά δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι είχαν τα χαρακτηριστικά της ουδέτερης στάσης. Τη χρονική στιγμή που η Σουηδία ότι δεν μπορούσε να εξασφαλίσει την ειρήνη στην περιοχή της, αναγκάστηκε να υποχωρήσει στον τομέα της ουδετερότητας, προκειμένου να μην υποστεί περισσότερες καταστροφικές συνέπειες για την ίδια. Αυτό αποτέλεσε και τον βασικό λόγο για τον οποίο η Σουηδία, σε αντίθεση με την Ελβετία, πλαισίωσε την εξωτερική της πολιτική με τη λέξη αλληλεγγύη. Αυτό το «τέχνασμα», θα μπορούσε να πει κανείς, της έδωσε το δικαίωμα να μπορεί να συμμετέχει σε συμμαχίες υπό την προϋπόθεση της ενίσχυσης του αδύναμου και την προστασία του από τον ισχυρό. Σε αυτό συνέβαλε και το ότι θεωρεί και η ίδια τον εαυτό της αδύναμο, σε σχέση με τις πιο ισχυρές χώρες, όπως η Γερμανία, η Αγγλία και κυρίως η Ρωσία.

Η ουδετερότητα της Ελβετίας διαφοροποιήθηκε μόνο στην επιβολή οικονομικών μέτρων εναντίον έτερης χώρας και αυτό μετά από απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας. Δεν συμμετέχει σε συμμαχίες ούτε σε στρατιωτικές αποστολές, παρά μόνο για διασσωστικούς λόγους. Η Σουηδία συμμετέχει με στρατιωτικές δυνάμεις, μιας και αποτελεί και η ίδια χώρα παραγωγής πολεμικού υλικού, με σκοπό την αύξηση της ασφάλειας της, χωρίς ωστόσο να θέλει να αλλάξει το status quo, κάτι το οποίο συνεπάγεται μέσα από την διατήρηση της ουδετερότητάς της. Είναι πολύ ιδιαίτερο το σημείο ισορροπίας της συμμετοχής σε στρατιωτική δράση και της διατήρησης της ουδετερότητας. Για την Ελβετία κάτι τέτοιο δεν συνάδει με την εφαρμογή της ουδετερότητας και θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν συνάδει και με το διεθνές δίκαιο περί ουδετερότητας.

Στον αντίποδα όμως η Σουηδία κατάφερε να πείσει τη εσωτερική και διεθνή κοινή γνώμη ότι, η συμμετοχή σε μια στρατιωτική επιχείρηση μπορεί να έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ασφάλειας και όχι την επιβολή της ισχύος του ενός αντιμαχόμενου έναντι του άλλου. Στο πρίσμα αυτό της αλληλεγγύης το θεωρεί απόλυτα φυσιολογικό να συμβάλει σε κάθε ενέργεια η οποία θα εξασφάλιζε την

σταθερότητα τόσο στη Βαλτική Θάλασσα, αλλά και στο γενικότερο Ευρωπαϊκό χώρο.

Η επιτυχία και για τις οι δύο χώρες είναι ότι έχουν καταφέρει να αποκτήσουν το προφίλ εκείνο, όπου είχαν σχεδιάσει. Η μεν Ελβετία της χώρας όπου σέβεται απόλυτα το θεσμό της ουδετερότητας, όπως αυτή ερμηνεύεται μέσα από το διεθνές δίκαιο, η δε Σουηδία της χώρας όπου η αλληλεγγύη είναι μια από τις προτεραιότητές της. Μέσα από μία καθορισμένη εξωτερική πολιτική, η οποία δεν παρέκλινε από τη στιγμή που αποφασίστηκε, ανεξάρτητα από το ποιος ήταν ο υπεύθυνος για να της εφαρμόσει κάθε φορά, οι δύο αυτές χώρες έχουν την ταυτότητά τους στο διεθνές περιβάλλον. Η εξωτερική τους πολιτική εδραίωσε την αξιοπιστία τους, κάτι το οποίο είναι το βασικό συστατικό για την εφαρμογή της ουδετερότητας. Η γεωγραφική θέση και των δύο χωρών, τους δίνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στο να μπορούν να υλοποιούν μια εξωτερική πολιτική ουδετερότητας. Σίγουρα ένας εξωτερικός κίνδυνος και μια αστάθεια στην εγγύς περιοχή μια χώρας, δυσχεραίνει την στάση της και την διατήρηση της ουδετερότητας.

4.5 Η Υιοθέτηση της Ουδετερότητας από την Ελλάδα

Στο ερώτημα εάν τη Ελλάδα θα μπορούσε να ακολουθήσει μια εξωτερική πολιτική που θα χαρακτηριζόταν από την υιοθέτηση της ουδετερότητας, με μικρή πιθανότητα σφάλματος, θα λέγαμε πως κάτι τέτοιο είναι ουτοπικό. Ταξιδεύοντας μέσα στις σελίδες της ένδοξης ελληνικής ιστορίας μπορεί να διαπιστωθεί ότι, η Ελλάδα πάντα αποτελούσε πόλο έλξης των ανατολικών χωρών προς τη δύση ή ακόμη και των βόρειων χωρών προς τον νότο. Έχοντας αυτή την ιδιάζουσα γεωγραφική θέση αποτέλεσε, αποτελεί και θα αποτελεί την πύλη της ανατολής προς τη δύση, αλλά φυσικά και το αντίθετο. Είναι λογικό λοιπόν να βρίσκεται συνεχώς στο στόχαστρο κάθε επίδοξου κατακτητή που επιθυμεί την πρόσβασή του στο Αιγαίο, τη Μεσόγειο, την Ευρώπη, την Ασία ή ακόμα και την Αφρική. Ανέκαθεν λοιπόν η Ελλάδα βρισκόταν κυρίως στη θέση να προσπαθεί να προστατέψει τα εδάφη της. Η ίδια ιστορία μας διδάσκει ότι, αυτό ποτέ δεν ήταν εύκολο και για πολλά χρόνια ήταν υπό την κατοχή κάποιου κατακτητή. Αυτό την ανάγκαζε πολλές φορές να βρίσκεται σε πολεμικές συγκρούσεις και να αναζητά συμμάχους προκειμένου να μπορέσει να διατηρήσει την ελευθερία της. Ποτέ δεν

υπήρξαν οι προϋποθέσεις ώστε να μπορεί να υπάρξει η έννοια της ουδετερότητας, ούτε καν ως μια επιλογή. Συνεπώς η Ελλάδα δεν μπορούσε να διατηρήσει μια ουδέτερη στάση απέναντι στον εκάστοτε αντίπαλο. Γίνεται λοιπόν σαφές ότι ουδετερότητα και ελληνική εξωτερική πολιτική, είναι δυο πράγματα που δεν ταυτίζονται.

Η Ελλάδα ως μέλος του ΟΗΕ είναι μια χώρα που βαδίζει πάντα με κριτήριο το Διεθνές Δίκαιο. Έχοντας επιλέξει ένα αμυντικό δόγμα εθνικής ασφάλειας δεν αποτελεί κάποιο αναθεωρητικό παράγοντα, αλλά μια ειρηνική χώρα που ποτέ όμως δεν εστίασε στον νόμο της ουδετερότητας. Ως μέλος του ΝΑΤΟ έχει επιλέξει τη συμμετοχή της σε μια συμμαχία κινούμενη σε στρατιωτική βάση και αυτό προκειμένου να αμβλύνει τις όποιους εξωτερικούς κινδύνους στη γύρω της γεωγραφική περιοχή. Θα λέγαμε ότι η Ελλάδα προσδοκά την διεθνή ασφάλεια, η οποία όμως στη παρούσα φάση δοκιμάζεται με τον πόλεμο στη Συρία και με τις τόσες μεταναστευτικές ροές να εισέρχονται στη χώρα, να προκαλούν σίγουρα ένα ασταθές περιβάλλον. Η ουδετερότητα δεν μπορεί να σταθεί όταν υπάρχει ένα ασταθές περιβάλλον. Ακόμα και η Ελβετία, που όπως προαναφέρθηκε θεωρείται μια άκρως ουδέτερη χώρα, κατά τον Β΄ ΠΠ διαπραγματεύτηκε τόσο με τους συμμάχους όσο και με τις δυνάμεις του άξονα, προκειμένου να διατηρήσει την ασφάλειά της σε πρώτη φάση και την ουδετερότητά της σε δεύτερη.

Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα, μια χώρα με τόσες πολλές εντάσεις στην περιοχή της και ειδικότερα τώρα που το ενεργειακό παιχνίδι έχει θέσει γερά τις βάσεις του στα νοτιοανατολικά θαλάσσια σύνορά της, δεν μπορεί να σταθεί ως μια ουδέτερη χώρα. Έχοντας συνάψει συμφωνίες με Κύπρο, Ισραήλ και Αίγυπτο και με τις ΗΠΑ να έχουν το ρόλο του διατηρητή της ασφάλειας στην περιοχή, αλλά και άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Αγγλία, η Γαλλία και η Ιταλία, όλες σύμμαχοι στο ΝΑΤΟ, να έχουν λόγο με τις εταιρίες εκμετάλλευσης που έχουν στείλει, δεν μπορεί να απέχει από τη συμμαχία. Η ουδετερότητα πιστεύω δεν είναι κάτι το οποίο αποφασίζεται εν μία νυκτί, αλλά είναι κάτι το οποίο κτίζεται μέσα από διαχρονική εξωτερική κοινή πολιτική. Σίγουρα στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα δεν έχει θέσει καμία βάση, έστω και αν τις περισσότερες φορές μπορεί να μην αποτελούσε επιλογή της. Έχοντας ως παράδειγμα το τι έπαθαν οι κάτοικοι της Μήλου από τους Αθηναίους και αναγνωρίζοντας την ισχύ της, κινήθηκε στην επιλογή των συμμαχιών ώστε να διατηρήσει την ασφάλειά της. Η εξωτερική της πολιτική

βασίζεται στους κανόνες του εθιμικού δικαίου και των διεθνών συμβάσεων τις οποίες έχει υπογράψει, έχοντας ως πρωταρχικό στόχο την εδαφική ανεξαρτησία και την ασφάλεια στην ευρύτερη γεωγραφική της περιοχή.

5. ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΚΗΝΗ

Οι πόλεμοι των αρχών του 20ου αιώνα ήταν διαφορετικοί από τις σύγχρονες ένοπλες συγκρούσεις. Ούτε τα ουδέτερα κράτη ούτε η διεθνής κοινότητα έχουν επενδύσει στην ανάπτυξη ή την προσαρμογή των κωδικοποιημένων κανόνων. Ο ΟΗΕ, στο επίκεντρο του διεθνούς συστήματος ασφαλείας, αποτέλεσε τη σημαντικότερη πηγή ανάπτυξης του διεθνούς δικαίου. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο νόμος της ουδετερότητας έχει καταστεί άνευ αντικειμένου, αντιθέτως: η διακρατική ένοπλη σύγκρουση δεν έχει εξαφανιστεί από το τοπίο της διεθνούς πολιτικής και δεν είναι πιθανό να το πράξει στο μέλλον. Είναι αλήθεια ότι, η μεγάλη πλειοψηφία των ένοπλων συγκρούσεων δεν είναι διεθνείς. Αλλά είναι επίσης αλήθεια ότι μερικές από αυτές μπορεί να γίνουν διεθνείς λόγω της συμμετοχής τρίτων κρατών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο νόμος της ουδετερότητας αποτελεί επιλογή για τα κράτη που δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν ή τα οποία θα ήθελαν να επικεντρωθούν σε ανθρωπιστικά καθήκοντα για να υποστηρίξουν την αναζήτηση ειρηνικής διευθέτησης της διαφοράς.

Μπορεί να θεωρηθεί πρόβλημα ότι ο ισχύων νόμος της ουδετερότητας εφαρμόζεται ως επί το πλείστον ως εθιμικό δίκαιο, πράγμα που σημαίνει ότι οι κανόνες δεν είναι σαφώς επεξεργασμένοι. Οι παλαιοί κανόνες πρέπει να ερμηνευθούν κατ' αναλογία: όπου οι συμβάσεις της Χάγης αναφέρουν την ασύρματη τηλεγραφία, πρέπει να ερμηνεύσουμε ότι οι κανόνες αυτοί θα ισχύουν για τη σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών, όπως αυτή τη στιγμή και όπως θα αναπτυχθεί αύριο. Όμως θα πρέπει να καθοριστεί και ανάλογο νομικό κείμενο το οποίο θα οριοθετεί η χρήση των πυραύλων, δεδομένου ότι αυτοί βελτιώνονται συνεχώς και το πλήγμα που επιφέρουν έχει περισσότερο επίδραση στον άμαχο πληθυσμό σε σχέση με τα εμπόλεμα τμήματα, καθώς επίσης και πως θα γίνεται η

χρήση του διαστήματος. Μπορεί να απαγορεύεται η χρήση του διαστήματος²⁷ για πολεμικούς σκοπούς, όμως ένας πύραυλος που εκτοξεύεται από τη γη ή από τη θάλασσα και περνάει μέσα από το διάστημα (έτσι όπως έχει οριοθετηθεί σήμερα), είναι αποδεκτός;

Μέχρι τις αρχές αυτού του αιώνα, ο πόλεμος θεωρήθηκε ως νόμιμο μέσο για την επιδίωξη εθνικών συμφερόντων. Με την ίδρυση της Κοινωνίας των Εθνών και των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο πόλεμος απαγορεύτηκε. Σήμερα, πολλές συγκρούσεις δεν είναι πλέον μεταξύ των κρατών, αλλά κυρίως εμφανίζονται μέσα τους. Ο νόμος ουδετερότητας δεν ισχύει σε τέτοιες περιπτώσεις. Ωστόσο, η κατάσταση μπορεί να αλλάζει συνεχώς με την εμφάνιση και την εξαφάνιση των κρατών. Επιπλέον, οι συγκρούσεις καθίστανται όλο και πιο περίπλοκες και απρόβλεπτες με τη συμμετοχή τόσο των μη κρατικών όσο και των κρατικών φορέων με φόντο εξτρεμισμού, τρομοκρατίας ή οργανωμένου εγκλήματος και με την κατάρρευση της κρατικής εξουσίας, ενώ ασύμμετρες μορφές εξουσίας συχνά κυριαρχούν.

Ωστόσο η ουδετερότητα στον εικοστό αιώνα αποτέλεσε και μια διφορούμενη έννοια σχετικά με την αντίφαση που δημιουργείται μεταξύ συλλογικής ασφάλειας και ουδετερότητας²⁸. Ενώ η ουδετερότητα προϋποθέτει αμεροληψία σε έναν πόλεμο, η συλλογική ασφάλεια εκφράζει την υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίσει την ειρήνη με άλλα μέλη της διεθνούς κοινότητας, μαζί και ακόμη και με τη χρήση βίαιων μέσων. Με τη συλλογική δράση τους, τα κράτη μέλη των διεθνών κοινοτήτων εγγυώνται μια ειρηνική παγκόσμια τάξη. Η ιδέα της συλλογικής ασφάλειας έχει μια πολύ μακρά ιστορία, αλλά ήταν πρωτίστως ενσωματωμένη στο διεθνές δίκαιο στο Σύμφωνο (Χάρτη) της Κοινωνίας των Εθνών το 1920. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η συλλογική ασφάλεια θεωρήθηκε ως ένα καλύτερο εργαλείο για τη διασφάλιση μικρών την εδαφική ακεραιότητα και την ασφάλεια των κρατών από την ουδετερότητα, ενώ η

²⁷ Σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία Αεροναυτικής το διάστημα ξεκινάει μετά τη λεγόμενη Γραμμή Κάρμαν (KarmanLine), η οποία βρίσκεται σε ύψος 100 χιλιομέτρων.

²⁸ Χαρακτηριστικά τα παραδείγματα της Ελβετίας και της Σουηδίας.

πλειοψηφία των ουδέτερων κρατών εντάχθηκε με ενθουσιασμό στην Ένωση. Η αντίφαση μεταξύ ουδετερότητας και συλλογικής ασφάλειας σήμαινε ότι, οι ευρωπαίοι ουδέτεροι καταργούν την ουδετερότητα τους παράλληλα - για λίγο. Μόλις κατέστη προφανές - στις αρχές της δεκαετίας του 1930 - ότι η συλλογική ασφάλεια δεν λειτούργησε, τα μικρά κράτη επέστρεψαν στην ουδετερότητα.

Οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους τα ουδέτερα κράτη αντιμετωπίζουν την αντίφαση μεταξύ ουδετερότητας και συλλογικής ασφάλειας υποδεικνύουν την απόσταση μεταξύ μιας στενής έννοιας της ουδετερότητας, όπως αυτή προκύπτει από το διεθνές δίκαιο και των πρακτικών εξωτερικής πολιτικής των ουδέτερων κρατών. Τα ουδέτερα έθνη παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στον ΟΗΕ, στις ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ σε όλο τον κόσμο και στις υπηρεσίες των Ηνωμένων Εθνών. Ουδέτερες πόλεις όπως η Γενεύη και η Βιέννη φιλοξενούν την έδρα του ΟΗΕ. Η Ελβετία και η Σουηδία, μαζί με την Πολωνία και την Τσεχική Δημοκρατία (πρώην Τσεχοσλοβακία) -τη αποκαλούμενη Επιτροπή Εποπτείας Ουδετέρων Εθνών- έχουν ήδη επιβλέψει τη Γραμμή Αρμοστείας μεταξύ Νότιας και Βόρειας Κορέας από τον Κορεατικό Πόλεμο (1950-1953). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Σουηδία διαμεσολαβεί στη διπλωματική επαφή μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Βόρειας Κορέας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καταλήγοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι, αν και σήμερα πολύ λίγα κράτη παραμένουν μόνιμα ουδέτερα, η ιδέα της ουδετερότητας δεν έχασε την έλξη της. Στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, η ουδετερότητα είναι ένας πιθανός τρόπος να βοηθηθούν οι ανθρωπιστικές υπηρεσίες και να προσφερθεί μια αποδεκτή πλατφόρμα για συνομιλίες και διαπραγματεύσεις σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Σε μια κατάσταση όπου ένας σημαντικός αριθμός κρατών δεσμεύεται από στρατιωτικές συμμαχίες, ο ρόλος των εναπομεινάντων ουδέτερων κρατών στο διεθνές σύστημα έχει γίνει μάλλον περισσότερο παρά λιγότερο σημαντικός. Όμως για να είναι σημαντικός, πρέπει να καθορίζεται επακριβώς το πώς ένα κράτος τηρεί το νόμο της ουδετερότητας και πώς δεν μπορεί να αμφισβητηθεί καμία από τις επιλογές του.

Σήμερα η ανάγκη για κωδικοποίηση του δικαίου της ουδετερότητας έχει αυξηθεί περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χρονική στιγμή, δεδομένου ότι η αναφορά στο Διεθνές Δίκαιο αποτελεί εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι πόλεμοι των αρχών του 20^{ου} αιώνα ήταν εντελώς διαφορετικοί από της σύγχρονες ένοπλες συγκρούσεις. Ούτε τα ουδέτερα κράτη, ούτε η διεθνής κοινότητα έχουν επενδύσει στην ανάπτυξη ή την προσαρμογή των κωδικοποιημένων κανόνων. Ο ΟΗΕ, στο επίκεντρο του διεθνούς συστήματος ασφαλείας, αποτέλεσε τη σημαντικότερη πηγή ανάπτυξης του διεθνούς δικαίου. Το ισχύον δίκαιο για την ουδετερότητα είναι ένα πλέγμα κανόνων διεθνώς αποδεκτό. Είναι αλήθεια ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ένοπλων συγκρούσεων δεν είναι διεθνείς. Αλλά είναι αλήθεια ότι αυτές μπορεί να γίνουν διεθνείς λόγω της συμμετοχής τρίτων κρατών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο νόμος της ουδετερότητας αποτελεί επιλογή για τα κράτη που δεν επιθυμούν να συμμετάσχουν ή τα οποία θα ήθελαν να επικεντρωθούν σε ανθρωπιστικά καθήκοντα για να υποστηρίξουν την αναζήτηση της ειρηνικής και τον τερματισμό των συγκρούσεων.

Το δίκαιο περί ουδετερότητας είναι λιγότερο σημαντικό στο πλαίσιο του σύγχρονου «οικονομικού πολέμου» λόγω του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών για τις κυρώσεις. Αν και δεν αμφισβητείται ότι η προμήθεια όπλων ουδέτερων κρατών δεν περιορίζεται από το νόμο περί ουδετερότητας, εντούτοις η εξαγωγή όπλων έχει γίνει ζήτημα πολιτικού και ηθικού ενδιαφέροντος. Τα κράτη έχουν εντοπίσει τους κινδύνους για την ειρήνη και την ασφάλεια μιας ολόκληρης περιοχής εάν ένα ουδέτερο κράτος αρνείται να απαγορεύσει τις εξαγωγές όπλων από ιδιωτικές εταιρείες σε μέρη ένοπλης σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, έχουν υπογραφεί πολυμερείς συμφωνίες, η ρύθμιση του Wassenaar που στοχεύει στον περιορισμό και τον έλεγχο των εξαγωγών όπλων και της τεχνολογίας διπλής χρήσης, προκειμένου να «διασφαλιστεί ότι οι μεταφορές αυτών των ειδών δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη ή την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων» των εμπόλεμων Κρατών. Επομένως, οι κανόνες του νόμου της ουδετερότητας έχουν ανάγκη να συμπληρωθούν από πιο περιοριστικές ρυθμίσεις.

Μολονότι ο νόμος της ουδετερότητας δεν καταργήθηκε από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και γενικά επιβεβαιώθηκε από το Διεθνές Δικαστήριο (ICJ) στη συμβουλευτική του γνώμη σχετικά με τη νομιμότητα της απειλής ή της χρήσης πυρηνικών όπλων, οι κανόνες που αναφέρονται ανωτέρω, δεν είναι πλήρως

διευθετημένοι. Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, καθόσον δεν υπήρξαν προσπάθειες για μια σύγχρονη κωδικοποίηση και ανάπτυξη του δικαίου του ναυτικού πολέμου και της ουδετερότητας στη ναυμαχία, παρόλο που το εγχειρίδιο του SanRemo για το διεθνές δίκαιο, που εφαρμόζεται της ένοπλες συγκρούσεις στη θάλασσα φαίνεται να έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σταθεροποίησης από τη δημοσίευσή του το 1995. Αυτό που πρέπει να υπάρξει είναι μια πολυμερής διάσκεψη υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για την κωδικοποίηση και τη σταδιακή ανάπτυξη του νόμου της ουδετερότητας και την εφαρμογή του σε κάθε μορφή πολέμου και σε κάθε χώρο (στεριά, θάλασσα, αέρα), έτσι ώστε να διευκρινιστούν στον μεγαλύτερο βαθμό οι ενέργειες των παραδοσιακά ουδέτερων χωρών ή των χωρών που επιθυμούν να διατηρήσουν μια ουδέτερη στάση, σε συγκεκριμένη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δύο αντιμαχόμενων πλευρών.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας, η ανάγκη για την απόκτηση του πλεονεκτήματος στο αέρα, καθώς και οι νέες μορφές απειλών (τρομοκρατικών, ασύμμετρων, κλπ), κάνουν τον νόμο της ουδετερότητας στον αεροπορικό πόλεμο να έχει ιδιαίτερη σημασία σήμερα, καθώς οι διακρατικές ένοπλες συγκρούσεις εξακολουθούν να είναι πραγματικότητα και η παγκόσμια εναέρια κυκλοφορία έχει φτάσει σε μια νέα διάσταση. Παράλληλα με τον αυξημένο κίνδυνο για την αεροπορική ασφάλεια που προκαλούν ενδεχόμενες τρομοκρατικές επιθέσεις, τα κράτη έχουν υιοθετήσει ένα σύνολο ελάχιστων προτύπων σε περίπτωση κατάληψης πολιτικού αεροσκάφους που υπερβαίνει την επικράτειά της, πράγμα που έχει σημαντικό αντίκτυπο στο δικαίωμα των ουδέτερων κρατών να ελέγχουν την πολιτική αεροπορία όταν υπάρχουν ένοπλες συγκρούσεις. Το Εγχειρίδιο HPCR για το Διεθνές Δίκαιο, που εφαρμόζεται στον εναέριο και πυραυλικό πόλεμο, αποτελεί σημαντική πρόοδο στην επαναφορά των συνήθων κανόνων που εφαρμόζονται στον αεροπορικό πόλεμο, προωθεί την τυποποίηση του νόμου της ουδετερότητας και συνεπώς μπορεί να συμβάλει στην υπέρβαση της έλλειψης σαφών κανόνων συνθηκών και των κάπως ανόμοιων πηγών του εθιμικού δικαίου, εξασφαλίζοντας έτσι έμμεσα και τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή της ουδετερότητας.

Τα κράτη που εξέφραζαν την ουδετερότητα είχαν ως βασική επιδίωξή τους να απεμπλακούν από το σύνδρομο της ηγεμονίας, το οποίο ενείχε εμπόλεμες συγκρούσεις και να διατηρήσουν ειρηνικά την ασφάλεια και τη σταθερότητα στη περιοχή τους. Ωστόσο αυτό δεν κατέστη πάντα εφικτό με αποτέλεσμα να γίνονται

κινήσεις στην εξωτερική πολιτική, οι οποίες έρχονταν σε σύγκρουση με το νόμο της ουδετερότητας, αλλά έχοντας ως οπτική τη διεθνή ασφάλεια. Η προσαρμογή κάθε φοράς της ουδετερότητας ανάλογα με το σκοπό που εκείνη θα ήθελαν να έχει δεν είναι και η πιο δίκαιη και ηθική ίσως στάση που πρέπει να τηρεί μια χώρα. Η συμμετοχή κάτω από την σημαία του ΟΗΕ σε ειρηνευτικές αποστολές δεν αποτελεί και τόσο ουδέτερη στάση, από τη στιγμή που η εμπόλεμη σύγκρουση δεν είναι ξεκαθαρισμένο κατά πόσο είναι δίκαιη ή όχι. Με άλλα λόγια, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μπορεί να αποφασίσει την εμπλοκή του σε μία εμπόλεμη κατάσταση, και ως εκ τούτου οι συμμετέχουσες ουδέτερες χώρες να αναγκαστούν να μεροληπτήσουν υπέρ της μιας πλευράς, έστω και με όχι άμεσα στρατιωτικά μέσα. Αυτό όμως δεν ταυτίζεται με την ουδετερότητα και ίσως ήταν η αιτία που η Ελβετία εντάχθηκε στον ΟΗΕ το 2002, προκειμένου να διατηρήσει την ασφάλειά της, όταν τα σημάδια της διεθνούς τρομοκρατίας έκαναν έντονα την εμφάνιση τους, ειδικότερα μετά την επίθεση στους δίδυμους πύργους των ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο του 2001.

Στη διεθνή σκακιέρα ο όρος ουδετερότητα θα είναι πάντα αφορμή συζητήσεων και θα επηρεάζει τις διπλωματικές αλλά και άλλες σχέσεις με τα ουδέτερα κράτη. Κοινός παρανομαστής των κρατών αυτών είναι η αποχή από κάθε είδους εμπόλεμη κατάσταση, η διατήρηση της ειρήνης, αλλά και της εδαφικής τους ακεραιότητας. Σε αυτές τις έννοιες έρχεται να προστεθεί πλέον και η διατήρηση της διεθνούς ασφάλειας. Επειδή όμως αυτό είναι κάτι πολύ πιο δύσκολο με μεγαλύτερο εύρος επιρροής από ό,τι μια τοπική σύγκρουση σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα από όλα τα κράτη, είτε χαρακτηρίζονται ως ουδέτερα είτε τα συμμαχικά. Σίγουρα οι περισσότερες χώρες φαντάζονται ένα ειρηνικό περιβάλλον έτσι όπως εκείνες το έχουν σχεδιάσει, αρκεί να εξυπηρετεί το συμφέρον τους. Επειδή όμως αυτό δεν μπορεί να εφαρμοστεί καθόσον τα συμφέροντα συγκρούονται, θα λέγαμε ότι τα ουδέτερα κράτη έχουν ταυτίσει το συμφέρον τους περισσότερο με την διατήρηση της ουδετερότητάς τους.

Εν κατακλείδι θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η έννοια της ουδετερότητας αρχίζει να προσαρμόζεται και να υποσκιάζεται κάτω από την έννοια της διεθνούς ασφάλειας. Η τρομοκρατία κατά την πραγματική της έννοια, όπως αυτή εκδηλώνεται με τρομοκρατικά χτυπήματα εναντίων αμάχων πληθυσμών (Δίδυμοι Πύργοι στη Νέα Υόρκη το 2001, Stade de France στο Παρίσι

το 2015) ή έστω και με την έννοια που αποδίδεται ενίοτε από τις εκάστοτε κυβερνήσεις προκειμένου να δικαιολογήσουν την επιλογή τους, όπως η κυβέρνηση Μπους στον πόλεμο εναντίον του Ιράκ το 2003, την οποία δεν ενέκρινε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, αλλά και η κυβέρνηση Ερντογάν με την επιχείρηση «Πυγή Ειρήνης» στη Βόριο Συρία, για την εξόντωση των δήθεν τρομοκρατών Κούρδων, έχει αποτελέσει τον βασικό γνώμονα σχεδιασμού εξωτερικής πολιτικής σε συνδυασμό βέβαια και με τις ενεργειακές πηγές και την εκμετάλλευση αυτών. Κατά τη γνώμη μου η ταμπέλα της διεθνούς ασφάλειας, θα οριοθετήσει νέες βάσεις σχετικά με την έννοια της ουδετερότητας και πώς αυτή θα εφαρμόζεται από τα κράτη που θα επιθυμούν να έχουν έναν ουδέτερο χαρακτήρα.

7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ουδετερότητα σήμερα είναι μια πολιτική απόφαση που πολύ λίγα κράτη έχουν επιλέξει να ακολουθήσουν και να διατηρήσουν, καθόσον, όπως αναλύθηκε στην παρούσα εργασία, κάτι τέτοιο προϋποθέτει μια οικονομική, στρατιωτική και πολιτική ανεξαρτησία, ώστε το κράτος να μην καταφεύγει σε συμμαχίες, οι οποίες του αφαιρούν το καθεστώς της ουδετερότητας. Η διεθνής πολιτική σκηνή είναι ένα συνεχώς μεταλλασσόμενο περιβάλλον το οποίο δεν δίνει τη δυνατότητα στις χώρες που θέλουν να χαράξουν μια σταθερή εξωτερική πολιτική και πόσο μάλλον μια πολιτική ουδετερότητας να την εφαρμόσουν στο σημείο που ορίζεται από το Διεθνές Δίκαιο. Από τα 193 κράτη μέλη του ΟΗΕ, ελάχιστα είναι αυτά που δηλώνουν ουδέτερα, όπως η Αυστρία, η Ελβετία, η Σουηδία, το οποίο σημαίνει πως για τα υπόλοιπα δεν αποτελεί επιλογή στην εξωτερική πολιτική, όπως παράδειγμα με την Ελλάδα για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Η εφαρμογή της ουδετερότητας θα πρέπει να ταυτίζεται και με την αξιοκρατία του κάθε κράτους. Ένα κράτος το οποίο δεν είναι αξιόπιστο ότι θα κρατήσει ουδέτερη στάση, δεν μπορεί να θεωρείται από τα έτερα κράτη ως ουδέτερο και ας το έχει δηλώσει. Η προσαρμοστικότητα στις απαιτήσεις των καιρών δεν είναι γνώρισμα της ουδετερότητας. Η αμεροληψία και η πλήρης εφαρμογή του νόμου της ουδετερότητας, είναι τα δύο στοιχεία που προσδίδουν την αξιοπιστία σε μια χώρα και της δίνουν το δικαίωμα να αυτοαποκαλείται ουδέτερη. Η ουδετερότητα δεν υπάρχει όταν υπάρχει σύνεση σε κάτι το οποίο είναι άδικο. Σε κάτι το οποίο αντιβαίνει στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, όπου

καθορίζεται πότε μια σύγκρουση έχει νομική βάση και πότε όχι. Θα πρέπει λοιπόν να είναι σαφές το αίτιο του πολέμου και αν αυτό δικαιολογεί μια ουδέτερη στάση, που στην ουσία θα είναι μια μεροληπτική στάση υπέρ εκείνης της αντιμαχόμενης πλευράς που δεν εφάρμοσε το διεθνές δίκαιο. Δηλαδή το να κρατήσει μια χώρα ουδέτερη στάση απέναντι στους τρομοκράτες του ISIS δεν αποτελεί ουδετερότητα. Αποτελεί καθαρή στάση μεροληψίας σε μια τρομοκρατική ομάδα, η δράση της οποίας δεν έχει καμία βάση στο διεθνές δίκαιο. Η μη υποστήριξη στους τρομοκράτες με ταυτόχρονη τη μη συμμετοχή στην αντιμετώπισή τους, δεν είναι αποτέλεσμα πράξης δικαίου, δεδομένου ότι δεν γίνεται καμία ενέργεια ώστε να αποφευχθεί ένα μελλοντικό τρομοκρατικό χτύπημα. Η ύπαρξη και μόνο τρομοκρατικών ομάδων αποτελεί υψηλό κίνδυνο για τη διεθνή ασφάλεια και γι' αυτό ενέργειες αντιμετώπισης τρομοκρατικών ομάδων (ISIS) έχουν ήδη εγκριθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ²⁹. Συνεπώς, η λήψη μέτρων εναντίων τους, δεν αποκλείει την ουδετερότητα, από τη στιγμή που το όφελος της αντίπαλης πλευράς έγκειται στο πλαίσιο της αυτοάμυνας, είτε της «ατομικής», εάν αφορά την ίδια τη χώρα, είτε της «συλλογικής», εάν αφορά την παγκόσμια ασφάλεια γενικότερα. .

Κλείνοντας την παρούσα εργασία θεωρώ σκόπιμο να επισημάνω ότι, το διεθνές περιβάλλον πάντα θα αποτελεί ένα είδος σκακιέρας, όπου θα υπάρχουν «παίκτες» και «πιόνια». Οι διεθνείς δρώντες πολλές φορές εναλλάσσονται στα καθήκοντα του παίκτη και του πιονιού, ανάλογα με την ισχύ που αντλεί ο καθένας μέσα στο διεθνές σύστημα. Οι παίκτες καθορίζουν τις κινήσεις των πιονιών, κάτι το οποίο το βίωσε αρκετά η Ελλάδα, μέσα από την οικονομική κρίση, η οποία την ταλαιπωρεί ακόμα. Ωστόσο, οι όποιες κινήσεις έγκεινται στους κανόνες που θέτει το διεθνές δίκαιο. Όλα τα πιόνια δεν κάνουν τις ίδιες κινήσεις. Υπάρχουν εκείνα που κάνουν μία μόνο κίνηση και εκείνα που κάνουν πολλές. Όλα βέβαια μπορούν να χάσουν και μαζί και ο εκάστοτε παίκτης. Η Ελλάδα, από τη στιγμή που δεν μπορεί να είναι μείζων παίκτης (θα ήταν το ιδανικό), θα πρέπει για μένα να μπορεί να κάνει τις πιο πολλές κινήσεις. Να είναι το πιο σημαντικό πιόνι στο παιχνίδι. Ο

²⁹ Η επιχείρηση των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν το 2001.

ουδέτερος δεν παίζει, οπότε αυτό που κερδίζει είναι η μη ήττα του. Η Ελλάδα δεν μπορεί να μην παίζει, γιατί το γεωστρατηγικό της περιβάλλον είναι το τερέν του παιχνιδιού. Αυτό παρατηρείται ανέκαθεν και με αυτό θα πρέπει να σχεδιάζει την εκάστοτε εξωτερική της πολιτική. Θέτοντας τον εαυτό της στα δυνατά πιόνια του παιχνιδιού, θα αποτελεί τον στρατηγικό παράγοντα εκείνο, όπου θα έχει βαρύ αντίκτυπο σε κάθε της ενέργεια και επιλογή. Και ίσως, μελλοντικά, να μπορεί να σταθεί και στο διεθνές στερέωμα ως μια χώρα με «ουδέτερη» προοπτική!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aeschimann, Stefan. "SWISS NEUTRALITY." Bern: Federal Department of Defence, Civil Protection and Sports, December 2004.
- Bothe, Michael. "Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL]." October 2015.
- Czarny, Ryszard M. *Sweden: From Neutrality to International Solidarity*. Cham: Springer, 2018.
- el.wiktionary.org. "el.wiktionary.org." n.d. <https://el.wiktionary.org/wiki> (accessed 2019).
- Eric Bernard Golson. "The Economics of Neutrality: Spain, Sweden and Switzerland in the Second World War ." June 2011. .
- Gavouneli, Maria. "Neutrality – A Survivor?" *The European Journal of International Law*, 2012.
- Malborg, Mikael af. *Neutrality and State-Building in Sweden*. St Antony's Series , 2001.
- Muller, Leos. *Neutrality in World History*. N.Y: Routledge , 2019.
- Papisca, Antonio. "Active Neutrality with the New International Law. Reflections from a Politics of Law Perspective." *Peace Human Rights Governance*, November 3, 2017.
- Peter Hostettler, Olivia Danai. "Neutrality in Air Warfare ." Oxford: Max Planck Encyclopedia of Public International Law , November 2015.
- . "Neutrality in Land Warfare ." Oxford: Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Νοέμβριος 2015.
- Roach, J Ashley. "Neutrality in Naval Warfare ." Oxford: Max Planck Encyclopedia of Public International Law [MPEPIL] , Μάρτιος 2017.

"SWISS NEUTRALITY." *4th*. Federal Department of Defence, n.d.

THE LAW OF ARMED CONFLICT (Neutrality). Geneva: International Committee of the Red Cross , 2002.

Vagts, Detlev F. "The Traditional Legal Concept of Neutrality in a Changing Environment." *AUJLR*, 1998.

Wengler, Wilhelm. "THE MEANING OF NEUTRALITY IN PEACETIME." *McGILL LAW JOURNAL*. n.d.

"White Paper on Neutrality ." November 29, 1993.

Ακριβοπούλου Χριστίνα, Ανθόπουλος Χαράλαμπος. *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα, 2015.

Αλιβιζάτος, Νίκος. *Η συνταγματική θέση των Ενόπλων Δυνάμεων* . Κομοτηνή: Σάκκουλας Αντώνιος, 1992.

Βενιζέλος, Ελευθέριος. *Θουκυδίδου Ιστορίαι*. Elifrac, n.d.

ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ, ΜΑΡΙΑ ΒΡΑΝΙΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ. *ΝΑΥΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*. ΑΘΗΝΑ: ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ, 2017.

ΠΕΡΡΑΚΗ, Π. ΝΑΣΚΟΥ -. *ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΡΑΞΕΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2013.

